

*Misionarska zadaća nije manje važna za život Crkve od nastojanja na obnovi i jedinstvu.*¹

Lesslie Newbiggin

15

JE LI EKUMENIZAM POZITIVNA MISIONARSKA SNAGA?

U ekumenskim se krugovima desetljećima ponavlja da jedinstvo i misijska zadaća idu zajedno. S obzirom na ovu pretpostavku razumno je pitati: Kako je ekumenizam utjecao na misionarski pokret u stranim zemljama?

Nema nikakve sumnje da je ekumenski pokret pridonio poboljšanju odnosa između kršćanskih misija različitih vjerskih zajednica. Pozdravljamo popuštanje neprijateljskih napetosti između vjerskih zajednica u sve većim misionarskim područjima u Africi, na Dalekom istoku i drugdje. Diplomatski sporazumi pomogli su smanjiti trzavice i sebične optužbe o “krađi ovaca”. S druge strane, nisu li diplomatski potezi učinili upitnom samu univerzalnost Evanđelja koje treba biti uključeno u vijest što je propovijeda Crkva?² Umjetno zemljopisno ograničiti nečije svjedočenje

¹ Citirano u *The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches 1961*, str. 4. U nastavku ovo djelo nazivamo *The New Delhi Report*.

² Svjestan sam da oduševljeni pobornici ekumenizma tvrde kako su diplomatski sporazumi omogućili veću “univerzalnost” vijesti koju neka crkva propovijeda, bar djelomično, smatrajući propovijedanje drugih crkava produžetkom njihove vlastite vijesti.

protivi se evanđeoskom nalogu: “Zato idite i učinite sve narode mojim učenicima.” (Mt 28,19)

Neiskrivljeno Kristovo Evanđelje ne priznaje konfesionalnu šutnju ni zemljopisne, političke ili kulturne granice. Ovo je posebno značajno u doba interkontinentalnih putovanja i migracije radnika. Kozmopolitska narav evanđeoske vijesti navela je Krista da svojim učenicima kaže kako su oni “svjetlo svijetu” (Mt 5,14), a ne samo gradu, okrugu ili zemlji.

Poticani Kristovom ljubavlju da budu Njegovi svjedoci, kršćani ne mogu ograničavati svoje propovijedanje na vrijeme i mjesto ili blagonaklono dopustiti da im to drugi ograniče. Oni ne mogu biti stranke u podjeli određenog teritorija i zbog toga ograničiti svoje svjedočenje na određena područja. Srednjovjekovna Rimski crkva, s obzirom na svoj totalitarni način razmišljanja, provela je restriktivne i druge mjere protiv takozvanih rottengeistera, leufera, girovagija, wincklera, gartenbrüdera — sve neslužbenih “lutačica”, putujućih ili potajnih propovjednika i navodnih izazivača razdora.

Pripadnici klera bili su ograničeni u svome svjedočenju time što je ono bilo ograničeno na župu. Na taj je način bilo lako odrediti tko je “ovlašten” a tko nije.³ Novi zavjet ne poznaje župe, osim jedne — svijet. Davno prije nego što je John Wesley rekao: “Moja je župa svijet”, Židovi iz Azijske provincije optužili su Pavla da “posvuda i svakome propovijeda nauku” (Dj 21,27.28). U svoju obranu Pavao je objasnio da ga je Bog pozvao da bude “svjedok pred svim ljudima” (Dj 22,15).

Postoji još jedan problem: Crkva koja iz ekumenskih razloga i dobrosusjedskih odnosa pristane ograničiti svoje naviještanje Evanđelja, u biti postavlja upitnim svoj vlastiti razlog postojanja kao samostalne crkve⁴ i dovodi se u opasnost da iznevjeri izričitu narav svoga svjedočenja. Ako je

³ Vidi Verduin, *op. cit.*, str. 266.

⁴ Upravo to ekumenizam čini.

svjedočenje druge crkve isto tako dobro utemeljeno i istinito kao vlastito, zbog čega se brinuti oko žurnosti naviještanja vlastite jedinstvene vijesti? U takvom slučaju postoji sklonost k opuštanju u ugodnom ozračju relativnosti, pa zapeti luk evanđeoskog djelovanja postupno olabavi.

Činjenica je da je tijekom pola stoljeća nakon 1910. godine posvećenost glavnih nekatoličkih zapadnih crkava misionarskom djelovanju — bar što se tiče “prekomorskog” — stalno opadala gotovo u istoj mjeri koliko je njihovo ekumensko oduševljenje stalno raslo.⁵

Zanimljivo je da se tijekom tih desetljeća broj rimokatoličkih misionara povećao. A onda je došao II. vatikanski koncil, i sada je, s obzirom na to da ekumenizam prilagođuje Rimokatoličku crkvu, broj odaziva na rad u katoličkim misionarskim društvima drastično pao, posebice u zemljama u kojima se najviše osjeća prodiranje katoličkog ekumenizma (primjerice u Nizozemskoj).⁶ Upravo ovakva strujanja vjerojatno su nagnala Lesslieja Newbigina da prizna kako misijsko djelovanje i jedinstvo “izgleda više ne idu jedno uz drugo. Oni vuku u suprotnim pravcima”.⁷

Središte kršćanskoga misionarskog vodstva i utjecaja prije 1939. godine bila je Europa. Početkom Prvoga svjetskog rata i u godinama koje su slijedile Sjeverna je Amerika sve više postajala žarištem misionarskog pokreta. Godine 1911. oko trideset posto protestantskih misionara potjecalo je iz Sjeverne Amerike; 1968. godine bilo ih je više od sedamdeset posto.⁸ S tim u vezi važno je zamijetiti da crkve

⁵ Hastings, *op. cit.*, str. 22.

⁶ *Isto*, str. 23.

⁷ Newbigina, “Call to Mission — A Call to Unity?” u Beyerhaus i Hellencreutz, ur., *Frontiers*, str. 257. U istom članku Newbigina iznosi zanimljivu tvrdnju da je misionarsko razmišljanje konzervativnih evangelika (zadaca da se Krist propovijeda onima koji Ga ne poznaju) “mnogo bliže onome Rimokatoličke crkve nego suvremenom ekumenskom razmišljanju” (zadaca kao uključenje u pokrete oslobođenja, svjedočanstvo Kristove aktivne nazočnosti u svijetu). (*Isto*, str. 265.)

⁸ Vidi Lotz, *op. cit.*, str. 155,156.

koje su članice Svjetskog vijeća crkava pokazuju manje naklonosti prema misionarskom djelovanju u stranim zemljama od mnogih crkava nečlanica.

Već se neko vrijeme govori da je vrijeme misija u stranim zemljama prošlo. Deveto izdanje *North American Protestant Ministries Overseas* (1970.) sadrži podatke koje je prikupio "Misijski centar za unapređivanje istraživanja i komunikacija". Prema njemu, broj sjevernoameričkih protestantskih misionara oko petnaest je posto veći u odnosu na prošlo stoljeće, premda je tijekom zadnje dvije godine došlo do malog opadanja. Međutim, povećanje nakon 1960. godine dolazi od crkava koje nisu povezane s Nacionalnim vijećem crkava ili Svjetskim vijećem. Godine 1962. među članicama Nacionalnog vijeća djelovalo je 5850 misionara; 1970. bilo ih je samo oko 5000, što predstavlja pad od oko petnaest posto.⁹ Tijekom istog razdoblja, naprotiv, došlo je do vidljivog povećanja broja misionara iz crkava koje nisu članice Nacionalnog vijeća.

Tri najveće nekatoličke misionarske ustanove koje nisu članice ekumenskog pokreta Nacionalnog vijeća ili Svjetskog vijeća crkava iznose sljedeće podatke: Južna baptistička konvencija (2564 misionara), Wycliffovi prevoditelji Biblije (1762) i Generalna konferencija adventista sedmoga dana (1426).¹⁰ David Stowe, bivši izvršni dužnosnik Odjela za prekomorske službe Nacionalnog vijeća crkava (SAD), objavio je da se u razdoblju 1968.—1970. broj osoblja u misijama velikih protestantskih crkava u Americi (točnije, onih koje su najviše uključene u ekumenski pokret) smanjio za oko deset posto, ili za 1000 osoba. Također je istaknuo da su konzervativne protestantske i pentekostalne crkve povećale broj svojih misionara gotovo za isti postotak za koji su se u takozvanim većinskim crkvama smanjili.¹¹

⁹ Vidi *North American Protestant Ministries Overseas* (9. izdanje), 1970., str. 2,6,7,167.

¹⁰ Ove brojke obuhvaćaju samo adventističke misionare poslone iz Sjeverne Amerike. *Isto*, str. 8.

¹¹ *Ecumenical Press Service*, br. 23, 9. rujna 1971., str. 6.

U svojoj doktorskoj disertaciji Denton Lotz dolazi do sličnih zaključaka: Godine 1968. više od sedamdeset posto sjevernoameričkih protestantskih misionara u svijetu nije bilo povezano s odjelom World Mission and Evangelism SVC-a. Godine 1952. misionari iz Odjela za strane misije (Nacionalnog vijeća) tvorili su pedeset pet posto svih sjevernoameričkih protestantskih misionara; 1960. ovaj se broj smanjio na trideset osam posto, da bi 1968. iz Odjela za prekomorske službe došlo manje od trideset posto misionara.¹² Lotz iznosi sažetak rezultata koji ove brojke predstavljaju: “Američki protestantizam u prekomorskim zemljama sve je više zastupljen od strane konzervativnih protestanata.”¹³ Ralph Winter uspoređuje 1945. s 1969. godinom: Tijekom toga dvadesetpetogodišnjeg razdoblja broj misionara povezanih s Odjelom za prekomorske službe, uspoređen s ukupnim brojem protestantskih misionara iz Sjeverne Amerike, pao je s pedeset tri na dvadeset osam posto.¹⁴

Upravo spomenuti negativni trend još više dobiva na značenju kad se sjetimo da je razlog za spajanje Međunarodnog misionarskog vijeća (MMV) sa Svjetskim vijećem crkava¹⁵ 1961. godine u New Delhiju bio jačanje kršćanskog misionarskog svjedočenja. Predloženo dodavanje evanđeoskog djelovanja u svijetu poslovima novoga povjerenstva “World Mission and Evangelism”, do kojeg je došlo spajanjem SVC-a i MMV-a, nazvano je “drugom integracijom”. Prva je bila spajanje “Faith and Order” i “Life and Work” 1948. godine.¹⁶ Rezolucija Skupštine u Ghani (10. siječnja

¹² Bivši Division of Foreign Missions. Generalna konferencija adventista sedmoga dana i Luteranska crkva — Missourski sinod — nisu članice Nacionalnog savjeta i stoga 1968. godine nisu bile uključene sa svojim misionarima.

¹³ Lotz, *op. cit.*, str. 156,160,161,175.

¹⁴ Ralph D. Winter, “The New Missions and the Mission of the Church”, *International Review of Mission*, 60:237:89.

¹⁵ Nacionalni misionarski savezi u Zairu (bivši Kongo, Leopoldville), Brazilu i Norveškoj odbili su se pripojiti SVC-u.

¹⁶ Vidi Gensichen, “Neu-Delhi und die Weltmission der Kirche”, *op. cit.*, str. 175.

1958.) o namjeravanom spajanju Međunarodnog misionarskog vijeća sa Svjetskim vijećem crkava, u svojoj je preambuli govorila kako treba “zajednički napredovati stavljanjem misijske zadaće Crkve u svijetu u srce kršćanske zajednice”.¹⁷

Slične su riječi glasno odjeknule u New Delhiju: “Integracija [SVC-a s MMV-om] mora značiti da Svjetsko vijeće crkava uzima misionarsku zadaću u samo srce svoga života.”¹⁸ Godine koje su otad prošle čini se da pokazuju kako SVC boluje od “srčanih slabosti” jer nema gotovo nikakvog dokaza da snažnija evanđeoska i misionarska krv struji kroz crkve članice SVC-a. Stoga se teško možemo složiti s tvrdnjom New Delhija: “Samo postojanje Svjetskog vijeća crkava znak je Božjeg blagoslova na [misionarskom pokretu].”¹⁹

U svjetlu ovih činjenica čovjek se s pravom može pitati smatra li SVC u Ženevi još uvijek prekomorsku misionarsku djelatnost značajnim i žurnim sredstvom za evangeliziranje svijeta. U ekumenskim izdanjima možete čitati kako je misionarska djelatnost u stranim zemljama na putu da nestane.²⁰ Za vođenje uspješnog misionarskog pothvata potrebno je najmanje dvoje: posvećeno ljudstvo i obilna fi-

¹⁷ *The Ghana Assembly of the International Missionary Council — 28 December, 1957, to 8 January, 1958*, str. 166.

Primjedba: Rezolucija skupštine u Gani naklonjena integraciji priznala je da ima onih koji su veoma zabrinuti “da bi integracija mogla značiti gubljenje misionarske vizije i napredovanja”. Da bi dobila više vremena za upućivanje nazočnih zastupnika, rezolucijom je traženo da SVC razmotri odlaganje svoje skupštine s 1960. na 1961. To se i dogodilo. (*Isto*, str. 167.) Adrian Hastings smatra da je sjedinjenje MMV-a sa SVC-om bilo u neku ruku “sjedinjenje ostatka čiji je odlučujući utjecaj uvelike umanjen u cjelokupnom svijetu protestantske misije” (Hastings, *op. cit.*, str. 30).

¹⁸ *The New Delhi Report*, str. 249,250.

¹⁹ *Isto*, str. 249.

²⁰ Vidi na primjer Emerito Nacpil, “Mission but not Missionaries”, *International Review of Mission*, 60:239:362. Na savjetovanju 1972. godine pod pokroviteljstvom SVC-a ozbiljno se razmatralo traženje matorija za misionare u stranim zemljama.

nancijska potpora. SVC pati od kronične nestašice novca i djeluje sa skromnim sredstvima.²¹ Istina je da “novac ne čini misiju Crkve. Život što su ga žrtvovali ljudi učinili su tako poznatim ‘veliko stoljeće’ protestantskih misija.”²² Upravo je opadanje žrtvovanja života povezano s presušivanjem financijskih žrtava izvrglo opasnosti misionarske pothvate u ekumenskim krugovima.

Ovime ne želimo tvrditi da na djelu nisu i drugi društveni i povijesni čimbenici. Među njima možemo spomenuti pojavu mjesnih crkava pod domaćim vodstvom, potrebu za industrijskom misijom kod kuće (u samom gradu), pojavu drugih oblika kršćanske službe, manje spektakularne rezultate u nekim misionarskim poljima, nepopularnost kolonijalizma i spominjanje duhovnog kolonijalizma. Drugi je negativni utjecaj na misionarsku djelatnost suvremena teologija misije: anonimno kršćanstvo, tvrdnje da su i druge religije kadre spasiti svoje sljedbenike, i teologija oslobođenja koja umjesto evangeliziranja na prvo mjesto stavlja borbu protiv društvenih zala.

Studijski simpozij što ga je 1971. godine financirao SVC-ov “Program za borbu protiv rasizma” objavio je “Barbadosku deklaraciju” u kojoj je donesen drastični protumisionarski zaključak da treba prestati sa “svim misionarskim aktivnostima” među južnoameričkim Indijancima. Zašto? Jer se evangeliziranje smatra protivljenjem “oslobađanju Indijanaca” i stoga se na njega gleda kao na diskriminatorni religiozni pogled sumnjiva podrijetla, sličan koloni-

²¹ Opći proračun SVC-a bio je 1970. godine oko milijun i pol američkih dolara, s tim što je 1971. došlo do pada vrijednosti zbog nepovoljnog tečaja dolara prema švicarskom franku. To je dovelo do potrebe za smanjenjem osoblja u SVC-u. Premda je 1972. bilo znakova poboljšanja financijske situacije SVC-a, devalvacija dolara 1973. godine navela je Philipa Portera, novoga glavnog tajnika, da ovaj problem ne nazove “potrebom za rješavanjem krize, već kako da se učinkovito prilagodimo trajnoj krizi”. (*Ecumenical Press Service*, 22. ožujka 1973., str. 3)

²² “Men Make the Mission,” urednički članak u *The Christian Century*, —:1029.

jalizmu. Rečeno je da se vjerske misionarske aktivnosti izlažu opasnosti da zbog ogluhe budu “odgovorne za zločine etnocida i prešutno odobravanje genocida”. Optuženi su za krađu indijanske imovine i upuštanje u “ucjene” time što nude materijalna dobra i zaposlenje “uz uvjet potpune pokornosti”.²³ SVC se nije službeno ogradio od ovako dalekosežnih i snažno protumisionarskih mišljenja.²⁴

Nema sumnje da se težište protestantskog misionarskog djelovanja pomiče od ekumenskih crkvenih tijela na crkve konzervativnijih i katkad fundamentalističkih obilježja koje imaju snažan osjećaj evandeoske zadaće.

U vrijeme spajanja SVC-a i MMV-a Harold Lindsell je napisao članak u kojem je zaključio da je tijekom proteklih godina došlo do proširenja misionarskih aktivnosti samo zahvaljujući radu odbora vjerskih zajednica i konzervativnih evangelika, od kojih većina nije u članstvu organiziranoga ekumenskog pokreta, i da sjedinjenje crkava nije znatnije pridonijelo misionarskom svjedočenju u stranim zemljama.²⁵

Naveo je nekoliko primjera. Od 1936. do 1960. godine u Sjevernoj Americi došlo je do 250-postotnog povećanja broja misionara poslanih u strane zemlje. Tijekom istog razdoblja Ujedinjena crkva Kanade zabilježila je gotovo pedeset postotno opadanje.²⁶

²³ “For the Liberation of the Indians”, *International Review of Mission*, —:277:284.

²⁴ U ožujku 1972. godine došlo je pod pokroviteljstvom SVC-a do sastanka protestanata i katolika uključenih u misionarski rad među južnoameričkim Indijancima, na kojem je objavljena “Asuncionska izjava”. Ova izjava se pozabavila s nekim dijelovima “Barbadoske deklaracije” i ne slaže se s njezinim zaključkom da treba učiniti kraj svakoj misionarskoj aktivnosti. (“Asuncion Statement”, *International Review of Mission*, 61:253:256, od srpnja 1972.)

²⁵ “What are the Results? Ecumenical Merger and Mission”, *Christianity Today* —:5,6.

²⁶ Godine 1936. Ujedinjena crkva Kanade imala je 452 misionara, 1960. 245, a 1970. još samo 253, unatoč novom spajanju 1968. godine s Evangeličkom ujedinjenom braćom.

Godine 1931. došlo je do ujedinjenja kongregacijskih i kršćanskih crkava. Od 1936. do 1960. godine Ujedinjene kongregacijske kršćanske crkve zabilježile su smanjenje broja misionara u stranim zemljama za nešto više od 25 posto. U drugim je ujedinjenim crkvama došlo do nekog povećanja, ali ni približnog onom 250-postotnom povećanju u istom razdoblju. Godine 1968. Metodistička crkva u Sjedinjenim Državama sjedinila se s Evangeličkom crkvom ujedinjene braće i postala Ujedinjena metodistička crkva. U sljedećim godinama došlo je do velikog opadanja broja misionara UMC-a: 1969.—1397; 1970.—1293 i 1971.—1200.

Ovakve statistike pokazuju da ujedinjenje crkava nije donijelo obećane rezultate u misionarskoj djelatnosti, kako su to mnogi ekumenisti ranije predviđali. Jedan od očitih razloga tomu jest što su neke potpuno ekumenske crkve (primjerice Ujedinjena metodistička crkva) *devaluirale* važnost misionara u stranim zemljama na račun uključivanja u ratarske i druge razvojne projekte u prekomorskim zemljama. Sredstva su usmjerena na takve djelatnosti koje su same po sebi pohvalne, ali se njima više ne podupiru misionari u stranim zemljama koji su uključeni u izravno propovijedanje Evanđelja.

Jedna od svijetlih točaka u misionarskom radu na početku dvadesetoga stoljeća bila je pojava Studentskog dragovoljačkog pokreta za strane misije (SDP). Svoj je vrhunac dosegao 1920. godine, upravo kad je počeo djelovati ekumenski pokret "Faith and Order".²⁷ Zanimljivo je zami-jetiti da je do opadanja SDP-a došlo usporedno s pojavom ekumenizma. Među čimbenicima koji su doveli do ubrzanog opadanja SDP-a bila je pojava socijalnog evanđelja i odstupanje od "proučavanja Biblije, evanđeoskog rada, odluka za životno zvanje i obveza održavanja misija u stranim zemljama". Namjesto toga naglašavani su problemi kao što

²⁷ U kolovozu 1970. godine Svjetsko vijeće crkava slavilo je pedesetu obljetnicu "Faith and Order".

su “rasni odnosi, ekonomska nepravda i imperijalizam” — sve problemi na koje se usredotočuje SVC.

Gotovo se nevidljivo oblikovala “baza nesigurnosti u pogledu na vjerodostojnost kršćanske vjere, posebice njezinih tvrdnji o isključivoj nadmoći”.²⁸ S namjerom da ojačaju pokret, došlo je do još dva sjedinjenja, najprije 1959. godine s dva studentska pokreta da se formira Nacionalna studentska kršćanska federacija, a zatim 1966. s rimokatolicima i drugim skupinama da formiraju Sveučilišni kršćanski pokret (SKP). Ova posljednja organizacija trebala je “osigurati ekumensko sredstvo”.²⁹ Međutim nestalo je njegove misionarske revnosti i cilja, pa je 30. lipnja 1969. godine SKP raspušten i studentski misionarski pokret diskretno pokopan. Kad su ispražnjeni uredi u New Yorku, na vratima je osvanula znakovita poruka: “Više ne radimo... Nismo znali što nam je posao.”³⁰

Čini se da dokazi pokazuju kako je ekumenski pokret, ako ništa drugo, oslabio misionarski zamah i rast. To je dosta depresivna misao, posebno kad uzmemo u obzir koliko ekumenski pokret duguje misionarskom pokretu. “Evangeliziranje svijeta u ovom naraštaju”³¹ postala je lozinka misionarskog pokreta još 1886. godine. Međutim, usporedo s jačanjem ekumenskog pokreta došlo je i do slabljenja u naglašavanju ove lozinke.

Hans Hoekendijk iznio je sljedeći značajan komentar: Nakon Edinburške misionarske konferencije 1910. godine “aluzije na ono što je nekoć bilo katalizator, objavljivanje odluka, posvećenje i revnost, uglavnom zvuče kao stari podsjetnici, nejasna sjećanja”. Međutim, on ističe da se

²⁸ David M. Howard, “The Rise and Fall of SVM”, *Christianity Today*, 15:3,16.

²⁹ *Isto*, str. 17.

³⁰ Vidi Clarence W. Hall, “Must Our Churches Finance Revolution?” *The Reader’s Digest*, 99:594:100 (listopad 1971.).

³¹ Cilj Društva adventističke mladeži od 1907. godine jest: “Adventna vijest cijelom svijetu u ovom naraštaju.” Ne možemo ne zapaziti veliku sličnost s geslom misionarskog pokreta.

ovo “odnosi samo na ono što se obično naziva ‘glavnim (‘ekumenskim’) misionarskim pokretom’. U takozvanom ‘evangeličkom krilu’ lozinka je još uvijek jako živa kao jasni zov trube s Neba da se sada treba uključiti u naviještanje Evandjelja po cijelome svijetu.”³² Pitanje je bi li danas bilo održivog ekumenskog pokreta da nije bilo misionarske ekspanzije u devetnaestom stoljeću. Isto je tako upitno može li ekumenski pokret dugo izdržati bez misionarske žurnosti da se vijest Evandjelja aktivno proširi blizu i daleko.

³² “Evangelization of the World in This Generation”, *International Review of Mission*, 59:233:27.

*Suparništvo je dobro za smrtnike.*¹

Hesiod (živio oko 800. g. pr. Kr.)

*Kad bi u Engleskoj postojala samo jedna religija, trebalo bi se bojati njezina despotizma; kad bi bile dvije, one bi se međusobno ogorčeno napadale; ali ima ih trideset i sve žive sretne i u miru.*²

Voltaire (1734.)

16

KRŠĆANSKO SUPARNIŠTVO I PROZELITIZAM

Godine 1970. zajednička Radna skupina Svjetskog vijeća crkava i Rimokatoličke crkve predstavila je važan studentski dokument pod naslovom “Zajedničko svjedočenje i prozelitizam”.³ Dokument sadrži mnoge hvalevrijedne izjave o kršćanskom svjedočenju. Međutim u ovoj izjavi postoje i određene tvrdnje koje naginju slabljenju evanđeoske zadaće.

U raspravi o odnosima između crkava dokument zastupa tezu da svjedočenje treba biti “potpuno zaokupljeno time da ne učini ništa što bi moglo ugroziti napredak ekumenskog dijaloga i djelovanja”. Ovo se čini širokom i neodređenom normom, teško prihvatljivom kršćanima za koje autoritet Božje Riječi nadilazi ekumensku prijaznost i prijateljske odnose.

¹ *Works and Days*, str. 24.

² *Lettres Philosophiques*, br. 6, str. 58.

³ “Common Witness and Proselytism” (studentski dokument). *The Ecumenical Review*, 23:1, str. 9—20. Za odgovor na ovaj dokument vidi “An Adventist Reaction”, u *isto*, str. 38—43, ili B. B. Beach, “Proselytism Is a Dirty Word”, *Liberty*, 66:5:18—25.

Ne postoji li stvarna opasnost za pojedince ili crkve da budu toliko sklone “ne učiniti ništa” što bi na bilo koji način moglo naškoditi ekumenskim odnosima, da doista *ne učine ništa* na području kršćanskoga evanđeoskog rada?

Kršćanska je crkva najjača kad njezini vjernici u duhu Evanđelja rade na postizanju zajedničkih ciljeva, slobodni, neometani i bez zabrana, a u skladu s prihvaćenim vjerovanjima i ciljevima. Kad crkve nemaju snažnu — čak i prijepornu, a katkad i nepopularnu — poruku koja zahtijeva posvećenost, žrtvu i apostolat, one gube svoj zamah, gube svoje poslanje. Ubrzo ustanove da je lakše — možda ekumenskije — iznositi sveopće i svemirsko izbavljenje u Kristu, koje ih oslobađa tereta i evanđeoskog djelovanja kojim određena vijest opterećuje čovječanstvo.

Spomenuti dokument govori o prevladavanju suparništva među kršćanskim zajednicama. Nema sumnje da je bilo nekršćanskoga suparništva; za žaljenje je što je u crkvenim odnosima često bio nazočan element nedoličnog neprijateljstva. Već smo ranije pokazali da pošteno natjecanje može donijeti dobre rezultate. Nedostatak natjecateljskog duha može izazvati opadanje evanđeoskog rada. Adrian Hastings tvrdi (a dokazi ga potvrđuju) da je u mnogo slučajeva natjecanje među vjerskim zajednicama djelovalo “kao prvorazredni poticaj za evanđeoski rad”.⁴

Postoji pozitivno i kreativno suparništvo i poželjno natjecanje. Evo jednog primjera: Govoreći o odnosu između pensilvanijskog Zastupničkog doma i Senata, James Wilson, član prvog Vrhovnog suda Sjedinjenih Američkih Država, imenovan od predsjednika Washingtona, pretkazao je: “Oni će biti suparnici u dužnosti, suparnici u slavi, suparnici za dobro njihovih zajedničkih glasača.”

Pogrešno je, govoreći jezikom evangeliziranja, proglašiti svako misionarsko suparništvo kao katastrofu. Natjecateljski duh može biti opasan, no potpuna odsutnost duha

⁴ Hastings, *op. cit.*, str. 24.

svjedočenja mnogo je ozbiljniji problem u ovo vrijeme sve većega posvjetovljenja. Rječnik hrvatskoga jezika kaže nam da je suparnik osoba koja “se natječe s kim u postizanju pobjede u igri ili cilja u životnim nastojanjima”. On nije samo natjecatelj (u mogućem pogrdnom smislu), već i oponašatelj. U ovom smislu u kršćanskom misionarskom radu i te kako je potrebno čestito natjecanje. Kršćani i crkve trebaju pokušati oponašati ono najbolje kod drugoga i nadmetati se u misionarskom radu. Postoji razlika između suparnika i protivnika. Braća mogu biti suparnici, ali ne mogu biti protivnici; protivnik je davao (1 Pt 5,8). Kršćanski svjedoci moraju kao čestiti suparnici dolaziti i piti iz istog izvora “vode života”.⁵

Spomenuli bismo problem prozelitizma. Nema sumnje da je ova riječ postala jabukom razdora, čak i evangelizacijski *casus belli* nakon što je u ekumenskim krugovima dobila pogrdno značenje. Ekumenski je pokret pridonio sadašnjoj nejasnoći koja okružuje pojam *prozelitizma*. Rječnik definira prozelitizam kao “uporno i revnosno nastojanje za obraćenjem drugih u svoju vjeru”. U ovom je smislu prozelitizam pohvalni čin koji se može izjednačiti s kršćanskim svjedočenjem i evangeliziranjem. Zadaća je, zapravo dužnost, svakoga kršćanina da svjedoči o svojoj vjeri i nastoji privoljeti sve ljude da prihvate Isusa Krista i ono što to znači za vjerovanje i život. Teolozi govore o krivo-vjerju⁶ kao da se ono odnosi samo na kredo ili dogmu, a ne na program kršćanskoga evandeoskog rada.

⁵ Riječ *rival* potječe iz latinskog *rivalis*, koja označava “onoga koji koristi istu rijeku kao i drugi”. Richard Chenevix Trench, dublinski nadbiskup, u svom je sedmom predavanju u *Study of Words* (1859.) rekao: “U izvornom smislu riječi ‘rivali’ su ljudi koji prebivaju na obalama iste rijeke... Nema tako plodnog razloga za svađu kao kad je riječ o pravu na vodu.”

⁶ Među ekumenistima postoji sklonost da se ne rabi riječ *hereza*. Ona nije potpuno odbačena, ali se na nju gleda s nelagodom. Sve više je povezuju s *nejedinstvom*, a ne s *naukom*.

Mogu postojati katedrale koje izazivaju divljenje, usko povezana teologija, prekrasna crkvena odjeća i dojmljivi bogoslužni ceremonijal, ali ako Crkva aktivno ne poštuje nedvosmisleni nalog da Radosnu vijest o spasenju i Isusovim zapovijedima ne odnese svim ljudima, ona gubi svoju viziju i poslanje. Apostolat postaje otpad, evandeoski rad nestaje, a liturgija postaje letargijom.

U ekumenskim krugovima definicija prozelitizma⁷ se razlikuje od one na koju smo navikli u rječniku, a to izaziva dosta zabune. Kako smo već ranije spomenuli, definicija ove riječi u rječniku nema pogrdnog značenja. Ona ukazuje na poželjnu revnost u širenju vjere uz “nastojanje za obraćenjem”. Nasuprot tomu ekumenska definicija pod prozelitizmom obično podrazumijeva “nedolično svjedočenje”, odnosno uporabu nepriličnih sredstava i postupaka, neukusnih metoda koje graniče s podmićivanjem i “duhovnim ucjenjivanjem”.

A sve to bez upozorenja da moramo osuditi takvo pokvareno svjedočenje kadgod i gdje se rabi. Sve kršćanske zajednice koje drže do sebe službeno ne odobravaju takvu evangelizacijsku taktiku. Problem, međutim, nastaje kad se takvo lažno svjedočenje naziva “prozelitizmom”. U tom slučaju suočeni smo s pravom opasnošću da s prljavom vodom iskrivljenog svjedočenja izbacimo i evangelizacijsko dijete. A upravo se to događa. Ekumenska literatura osuđuje prozelitizam, često bez potrebnog obilježavanja, a za mnoge to znači neodobravanje evandeoskog rada među pripadnicima druge crkve, čak i onda kad je to pripadništvo čisto formalno, a uporabljena sredstva i načini su na najvišoj etičkoj razini. *Prozelitizam* onda više nije “nedolično svjedočenje”, već kršćansko svjedočenje upućeno na pogrešnu adresu. Upravo je to jedan od zaključaka do kojih je 1995. godine došla zajednička Radna skupina Svjet-

⁷ Vidi “Christian Witness, Proselytism and Religious Liberty in the Setting of the World Council of Churches”, *Evanston to New Delhi 1954—1961*, str. 239—245 (posebno str. 241).

skog vijeća crkava i Rimokatoličke crkve. U biti se radi o stajalištu ostani-vjernik-naše-crkve-bez-obzira-na-sve, bez obzira na to odgovara li to članstvo osobnom osvjedočenju i unutarnjim potrebama te osobe ili ne, što je prozelitski u podcjenjivačkom, odnosno ekumenskom smislu te riječi.

Ako neki evanđelisti i laici u svom svjedočenju katkad primijene prilično snažan (tko ima pravo reći nedopušten?) duhovni pritisak na pojedince da prihvate Gospodina Isusa Krista i sve što to podrazumijeva u promjeni života i vjere, to je zbog apostolske težnje “da svi pristupe obraćenju” (2 Pt 3,9). Ovakvo nasrtljivo reklamiranje katkad otkriva revnost bez razuma, ali suzdržavanje od reklamiranja ne pokazuje ni revnosti ni razuma, pa je za bilo kojega promatrača sadašnje crkvene i misijske scene jasno da nedostatak kršćanske vještine prodaje vodi udobnim putom do neizbježnog hodanja natraške i fosilizacije vjerskih zajednica.

John Stuart Mill istaknuo je da etičke doktrine i religijska kreda i dalje čuvaju snažno značenje “dokle god traje borba da nauk ili kredo budu nadmoćni nad drugim vjеровanjima”. Kad se religijska vjеровanja prestanu širiti, kad više nisu upitna i branjena, “obraćenje s jednoga od tih nauka na drugi, budući da je sad izuzetan čin, više uopće ne zaokuplja misli onih koji ga ispovijedaju... Taj trenutak obično se može označiti kao početak opadanja žive snage nauka.”⁸

Kršćanstvo ukorijenjeno u Novome zavjetu nikad se ne može pomiriti sa stvaranjem udobnog *statusa quo* crkava sastavljenih od vjernika stjecajem okolnosti. Koncept Volkskirche, prema kojem se crkva sastoji uglavnom od pučanstva na određenom području ili etničkog grupiranja, u biti je neka vrst zaostavštine pretkršćanskih pogana. Kršćanska Crkva mora nastojati da pred sve ljude iznese *sine qua non* kršćanskog svjedočenja: “Danas izaberite kome ćete služiti.” (Još 24,15)⁹ Ovo je opći poziv kako u vremenu

⁸ John Stuart Mill, *On Liberty*, str. 99,100,102.

⁹ Vidi Verduin, *op. cit.*, str. 244.

tako i u prostoru. Nekršćani, formalni kršćani, aktivni vjernici, vjernici i nevjernici — ukratko svi ljudi — trebaju se suočiti s tim izborom. Prava je kršćanska Crkva sastavljena od kršćana koji su po osobnom izboru doživjeli duhovno novorođenje, a ne kršćani koji su to prema izboru roditelja ili prema zemljopisnom području.

Oni koje ekumenske ili druge pretpostavke podižu protiv evangeliziranja i obraćenja pojedinca, posebno iz jedne crkve u drugu, često su pod utjecajem pretkršćanskog ili konstantinovskog sakralizma koji poznaje samo zajedničku vjersku pripadnost kao potrebnu osnovu za nacionalno i crkveno jedinstvo. Tko god uznemiruje ovaj religijski *status quo* u odnosu na crkveno članstvo, kriv je za zločin prozelitizma. Brzo se može uočiti kakvu utješnu zaštitu (doista *prozelitsku* po karakteru, ali ovdje s pogrdnim značenjem!) takvo stajalište pruža državnim crkvama i drugim crkvenim tijelima čija se snaga svjedočenja postupno gubila i u kojima broj vjernika stalno opada.

Ovi crkveni krugovi skloni su optužiti bauka prozelitizma kao vrstu obrambenog mehanizma da pokriju vlastite evangelizacijske nedostatke nastojeći stvoriti neki *cordón sanitaire*, da bi sačuvali svoju konfesionalnu branjevinu. Jednostavno nije moguće da će takvo ukorijenjeno razmišljanje spriječiti sve veće i razočaranije dijelove nominalnog članstva ovih crkava, kojima nedostaje dinamičnost misije, da podlegnu magnetskoj privlačnosti mase današnjega dekristijaniziranog društva.

John Wesley dao je zanimljiv odgovor na protuevangelizacijsko i obranaško razmišljanje. U svom *Journalu* (11. lipnja 1739.) Wesley objavljuje pismo što ga je ranije napisao nekom svom prijatelju:

Pitao si: “Kako mogu okupljati kršćane koji ne pripadaju mojoj pastvi da pjevaju psalme, mole se i slušaju tumačenje Svetoga pisma; i truditi se da opravdam svoj postupak u župama drugih, prema katoličkim [danas bi vjerojatno bio u iskušenju da uporabi suvremeniji sinonim — ekumenskim] načelima?” ... Prema biblijskim

načelima ne smatram da je teško opravdati ono što činim: Bog mi, u Svetom pismu, zapovijeda da prema svojoj snazi poučavam neznalice, reformiram zle, utvrđujem kreposne. Čovjek mi brani da to radim u drugoj župi... Koga da onda slušam? Boga ili čovjeka?... “Služba je to koja mi je povjerena. Doista, jao meni ako Evanđelja ne naviještam.” ... Moja je župa svijet i stoga mislim, u kojem se god dijelu nalazio, smatram ispravnim i svojom dužnošću da svima koji su voljni slušati objavim Radosnu vijest o spasenju.¹⁰

¹⁰ *The Journal of Rev. John Wesley*, sv. 1, str. 200,201.

[Nada novozavjetnih kršćana] oslanjala se na Boga, a ne samo na ono što On može učiniti u ovome svijetu... Katkad se dobiva dojam da kršćani "izvode salto unatrag" kako bi se odrekli svoje naklonosti prema drugom svijetu. No dušom se čvrsto prihvatiti Neba namjesto ove male zemaljske kugle daleko više sličí novozavjetnom kršćanstvu.¹

J. B. Philips

17

BOLUJE LI EKUMENIZAM OD ESHATOLOŠKE SLJEPOĆE?

Jedan od vidova ekumenske društvene etike koji dosta zabrinjava mnoge kršćane jest značajan nedostatak eshatološke perspektive. Ekumenske izjave koje raščlanjuju svjetske političke, gospodarske ili društvene probleme vrlo se malo osvrću na biblijsku teologiju ili eshatologiju. One često zvuče kao da su odobrene na bilo kojem skupu zainteresiranih liberala. Ove izjave i deklaracije gotovo bez izuzetka pate od nedostatka neke vrsti biblijskog vitamina, pa uzrokuju eshatološku slabokrvnost i parusijsko sljepilo. Jedan od primjera je već spomenuta Svjetska konferencija o Crkvi i društvu (1966. godine). Na njoj je eshatološka nada praktično bila prešućena, s tim što je bilo spomenuto samo izbjegavanje "eshatološkog romantizma" u revolucionarnim situacijama.²

U ekumenskim izjavama kao da uvijek postoji nagovještaj kako sadašnje loše stanje može i hoće prestati, bez

¹ *New Testament Christianity*, str. 49.

² *World Conference on Church and Society, The Official Report*, str. 105. U nastavku ovo djelo nazivamo *World Conference*.

posebnoga osvrta na parusiju. Kao popratna stvarnost, nada u drugi Kristov dolazak kao konkretan budući događaj pre-staje aktivno djelovati na usmjeravanje i sadržaj ekumenskih izjava vezanih uz društvene probleme. Na ovaj način stajalište ekumenskog pokreta prema društvu prijeti da se poistovjeti s optimizmom evolucijskoga humanizma.

Sadašnje naglašavanje *humanuma* od strane SVC-a ne umanjuje ovu prijetnju. Velika je samoobmana pretpostaviti da smrtni ljudi mogu i trebaju izgraditi Božje kraljevstvo da bi se ono u naše doba moglo savršeno razviti. U ovom je smislu aktivnost u društvu (kao što je to bilo sa socijalnim evanđeljem) u svome osnovnom shvaćanju zapravo izdaja Evanđelja. Ako je kršćanska nada, jednako kao svjetovni humanizam, ograničena samo ili isključivo na ono što se događa na zemaljskoj kugli, onda ona postaje bijednim stajalištem. Pavao ukazuje na jalovost perspektive vezane uz Zemlju: “Ako se samo u ovom životu uzdamo u Krista, najbjedniji smo od svih ljudi.” (1 Kor 15,19)

Ekumenski pokret dosegao je određenu eshatološku visinu na Skupštini u Evanstonu (1954.) Otad je u krugovima SVC-a došlo do opadanja u naglašavanju teoloških činjenica. Na sljedećoj skupštini u New Delhiju (1961.) eshatologija je gurnuta u pozadinu, što je jednog sudionika navelo na pitanje:

Je li neumjesno pitati što se u New Delhiju zapravo dogodilo s eshatologijom, s nadom u Gospodnji *dolazak*?... Ako nismo potpuno u zabludi, u New Delhiju se jako malo znalo što da se radi s “pogledom naprijed” (W. Freytag), pa se radije gledalo unatrag.³

Nakon Četvrte skupštine SVC-a u Uppsali (1968.) jedan od vodećih njemačkih ekumenista, Edmund Schlink, iznio je sljedeću oštru kritiku:

Gledano iz moga ugla Svjetsko vijeće crkava nije napredovalo od Evanstona... u pitanju eshatologije; ako

³ Gensichen, “Neu-Delhi und die Weltmission der Kirche”, *op. cit.*, str. 179.

ništa drugo, palo je ispod razine onoga što je tada postiglo. U svakom slučaju Kristov dolazak, kao završni događaj u povijesti i kao sud ovoga svijeta, nema mjesta u razmišljanjima Svjetskog vijeća crkava. Čak se ni no-vozvjetnim izjavama, koje se odnose na znakove koji će prethoditi dolasku Isusa Krista, ne pridaje važnost. Dosljedno tomu praktično se ne spominje Antikrist. Jednako se tako gotovo nikakva pozornost ne posvećuje putu kojim Crkva mora ići prema parusiji... Jasno je da to ne znači nijekanje Gospodnjeg dolaska. S vremena na vrijeme ovaj se događaj spomene formalnim i uobičajenim izrazima, ali razmišljanje ne ide dalje od toga. Poznata stajališta kao što su očekivanje napretka Božjeg kraljevstva u okviru zbivanja u povijesti, evolucijski vjerski optimizam ili egzistencijalna redukcija u smislu individualne ili izravne obveze prema društvu, sve je to izmiješano na neobičan način.⁴

Profesor Edmund Schlink bio je vodeći luteranski promatrač na II. vatikanskom koncilu (1962.—1965.). S obzirom na rastuće zbližavanje Svjetskog vijeća crkava i Rimokatoličke crkve, jako je zanimljivo primijetiti da Schlink vidi zajedničke slabosti u odnosu prema eshatologiji te u odnosu između Crkve i svijeta u “Ustrojstvu Crkve u suvremenom svijetu” II. vatikanskog koncila i spomenutog odjeljka u izvještaju iz Uppsale. Usporedba je zapravo tako snažna da Schlink, komentirajući izvještaj iz Uppsale, jednostavno doslovce citira zapažanja koja je izvršio 1966. godine u vezi s nekim izjavama II. vatikanskog koncila:

“Neposredni Kristov dolazak više se smatra krajem, a ne ostvarenjem ovoga svijeta. Uopće se ne spominju patnje i katastrofe, koje prema Novome zavjetu moraju prethoditi Njegovu dolasku; a nema ni spominjanja Antikrista kao žarišta pobune svijeta protiv Krista... Pomoću pojmova razvoja i napretka razvodnjava se borba

⁴ “The Holy Spirit and the Catholicity of the Church”, *The Ecumenical Review*, 21:2:108,109. U nastavku ovaj članak nazivamo Schlink, “The Holy Spirit”.

između Krista i svijeta te neizbježnost Njegova iznenadnog dolaska, a napredak svijeta se nekako povezuje s dolaskom Božjega kraljevstva... Konstitucija bi bila... stvarnija da nije umanjila snagu novozavjetnih izjava prilagođavajući ih suvremenim teorijama razvitka.”⁵

Nakon sudjelovanja na sastanku Povjerenstva SVC-a “Faith and Order” u Louvainu (u kolovozu 1971.), Schlink je izvijestio o produljenju eshatološke slabosti:

Uglavnom je prohujalo s vjetrom očekivanje dolaska Isusa Krista kao budućeg *suda*. U vezi s tim ishlapili su biblijski iskazi o znacima svršetka vremena. Samo je usputno spomenuta mogućnost nekakvog antikršćanskog kraljevstva mira.⁶

Danas se u ekumenskom pokretu zamjećuje dosta uopćeno iskušenje da se evolucijski društveni razvoj pobrka s duhovnim napretkom i nekom vrsti kršćanskog sazrijevanja. “Evolucijsko shvaćanje Teilharda de Chardina vrši snažniji i širi utjecaj nego što se to inače misli.”⁷ No ljudska se povijest ne razvija sama po sebi u kraljevstvo slave; ona se kreće prema korjenitom prekidu, prema Gospodnjem danu kad se Zemlja “sa svojim ostvarenjima više neće naći” i kad će se cijeli svemir “raspasti”.⁸

Kako Ellul ističe, iz “Kristova vladanja svijetom” izvlače se pogrešni zaključci. Svijet i dalje ostaje svijet. Istina, Krist je nadvladao svijet, ali Njegova vladavina ne nagovještava da je svijet *već* bio potpuno obnovljen ili da se postupno obnavlja. Sotona je još uvijek knez ovoga svijeta. “Činjenica što je Isus Krist doista gospodar svijeta ni na koji način ne jamči da ljudska djela u ovome svijetu pokazuju kako On vlada ili kako su u cjelini određena za

⁵ *Nach dem Konzil*, str. 158 i d. u Schlink, “The Holy Spirit”, *op. cit.*, str. 112.

⁶ Schlink, “Die Bedeutung von ‘Faith and Order’ für die Ökumenische Bewegung”, *Ökumenische Rundschau*, 21:2:151.

⁷ *Isto*, str. 151.

⁸ 2. Petrova 3,10.11.

spasenje”⁹ kako to, čini se, vjeruju mnogi ekumenisti pod utjecajem “univerzalizma”.¹⁰ “I opisi [Kristova] života u Palestini i znaci Njegove nazočnosti u današnjem svijetu ukazuju na sutrašnjicu, na dolazak, na sud, na ispunjenje, na obećanje, na kraljevstvo... Propovijedati Isusa Krista znači pozivati ljude da žive u očekivanju, bez podizanja trajnih šatora...”¹¹ Kršćanin koji je doživio obraćenje neće prekrižiti ruke i živjeti u blaženoj prošlosti. On očekuje eshaton i parusiju; živi u očekivanju. On željno očekuje “dolazak Dana Božjega” i revno nastoji djelovati ne bi li ga ubrzao; on, prema konkretnom obećanju, čvrsto vjeruje u “nova nebesa i novu zemlju, gdje prebiva pravednost” (1 Pt 3,13.14). To znači živjeti pobožnim i posvećenim životom.

Kršćanin je pozvan da bude eshatološki stražar na gradskim zidinama morala. “On mora stalno upozoravati čovjeka na Boga, ne samo s obzirom na velika Božja djela u prošlosti, već i na kretanje povijesti što uključuje prosudbu ovog napredovanja, a ne stajalište *laissez-faire*.”¹² Kad to čini, kršćaninom upravlja božansko nadahnuće i prosvjetljenje Svetoga Duha.

Danas je biblijski nalog “zato idite” (Mt 28,19) svakako “isto toliko potreban koliko je bio potreban drevnoj Palestini, ali uz dodano svježe eshatološko upozorenje: vrijeme istječe”¹³. Kršćanin nema pravo zadržati za sebe istinu o neposrednosti Kristova povratka; “njegova je dužnost da svojim postupcima i mislima ovaj ‘budući događaj’ unese u život današnjega svijeta”.¹⁴

⁹ Ellul, *Fausse présence*, str. 18.

¹⁰ Vidi Pojmovni rječnik, “Univerzalizam”.

¹¹ Emilio Castro, “Evangelism and Social Justice”, *The Ecumenical Review*, travanj 1968., str. 147.

¹² Ellul, *op. cit.*, str. 163.

¹³ Wirt, *op. cit.*, str. 154.

¹⁴ Ellul, *The Presence of the Kingdom*, str. 50. U nastavku ovo djelo nazivamo *Presence*.

Čim je pozornost Crkve skrenuta s našega odnosa prema Bogu, počelo je stalno opadanje njezine djelotvornosti u društvu.¹

A. N. Triton

18

POSVJETOVLJENJE ILI SPASENJE?

Danas u svijetu postoji pokret kojemu je cilj svesti religiju na etiku. Zbog toga se sve više ističe čovjek i njegova služba što je vodoravna dimenzija, nasuprot Bogu i Njegovoj službi što je okomita dimenzija. Sve je veća sklonost da se bližnjega poistovjeti s Bogom, a kao usputni dodatak, svijet s Crkvom. Ovo prigušivanje transcendentalne dimenzije smanjuje glasnoću evandeoske poruke. Ispravan odnos prema bližnjemu postaje dominantnim i isprikom za pravi odnos prema Bogu. Međutim, nije li Kristov odnos prema Ocu bio na prvome mjestu?

Središnje spasonosno evanđelje namijenjeno pojedincu stalno se zasjenjuje sporednim socijalnim evanđeljem. Spasenje ljudi od grijeha otvoreno se ne proglašuje prošlim, ali je ono gotovo nestalo iz vida, prekriveno spašavanjem ljudi od posljedica grijeha kao što su glad, rasizam i nerazvijenost. Novorođenje pojedinca općenito se smatra pijetističkim ostatkom ere buđenja. Danas je ekumenski naglasak na potrebu za novim društvenim ustrojstvom.

Međutim, “ako pokušamo nategnuti pojam izbavljenja tako da se može primijeniti na neosobne strukture našega

¹ A. N. Triton, *Whose World?* str. 183.

doba, mi razvodnjavamo njegovo značenje pa se ono svodi više-manje na utjecaj na dobro”.² Pojam izbjavljenja nije pitanje stupnjeva evolucije. Nove strukture ni na koji način ne možemo izjednačiti s novim čovječanstvom kakvo najavljuje Novi zavjet. Gotovo je neizbježan zaključak da prijelaz s odgovornosti za spašavanje pojedinaca (što je posebno kršćanska zadaća) na odgovornost za društvene strukture (što je zadaća koju općenito prihvaća suvremeni čovjek) znači bijeg od nečega što je teško zamijeniti onim što je popularno i trenutno u modi. “Sekularni teolozi namjerno traže od kršćana da u kršćanskom svjedočenju stave kola ispred konja i pogrešno prikažu istinu neisticanjem Evandjelja kako bi istaknuli njegovu popularniju stranu.”³

Ne možemo a da se ne pitamo nije li sadašnje isticanje čovjeka i društva jedan od znakova vremena koji ukazuje na opće krajnje apokaliptično stanje u Crkvi. Tako misli Malcolm Muggeridge: “Čini mi se prirodnim da se crkve u svojoj konačnoj iznemoglosti usredotočuju na socijalne, a zanemaruju duhovne odgovornosti. Time hvataju korak s prevladavajućom čudi ovoga doba.”⁴

Crkva je pozvana da iziđe iz svijeta, ali je i poslana u svijet. Isticanje ulaženja u svijet, što je naglašavano na skupštini SVC-a (1968.) u Uppsali,⁵ dio je bezobzirnog procesa posvjetovljenja koji guta crkve, posebice one ekumenskoga usmjerenja kao beskonačno produžena plima. Hendrik Kraemer je pisao o “atrofirajućem utjecaju” posvjetovljenja

² *Isto*, str. 33.

³ *Isto* str. 182.

⁴ Muggeridge, *op. cit.*, str. 149.

⁵ U obraćanju komisiji “Faith and Order” na skupštini od 2. do 13. kolovoza 1971. godine u Louvainu u Belgiji, glavni tajnik SVC-a (1966.—1972.), E. C. Blake, otvoreno je priznao da od Uppsale naovamo vlada “strah među crkvama članicama da je SVC pošao novim smjerom odvajajući se od tradicije i bitnog zanimanja za vjeru u Boga i jedinstvo Crkve prema sve većoj zaokupljenosti etičkim akcijskim programima u svijetu”. Blake tvrdi da je to “lažna dilema” (*Faith and Order Commission, Louvain*, 1, 73:3., str. 1).

na “vjerski živac” čovječanstva.⁶ Kad plovi morem pogodnim da kršćansku vjeru učini *ovosvjetskom*, uvježbano oko vidi pred sobom velike valove posvjetovljenja koji mogu vjeru i uvjerenje učiniti *svjetovnim*.

Svjetovno zračenje udara u same temelje kršćanske Crkve: Boga, Bibliju, Zakon, subotu, molitvu, crkveno samozumijevanje, moralna načela i čuda obraćenja. Više se treba bojati ovoga procesa unutarnje erozije nego sukoba s totalitarnim ideologijama. Tamo gdje nema konkretnog teističkog temelja, Crkva propada i nestaje. Svjetovni um razmišlja u pojmovima čovjeka, društva i svijeta; on se usredotočuje na popularno, to jest ovozemaljsku dobrobit čovjeka vidi u svjetlu trenutne mode. Možda su crkve i vijeća crkava, nadajući se da će vratiti izgublenu popularnost, krenuli s društvenoekonomskim programima koji promiču socijalnu državu, antirasizam, antikolonijalizam, razvoj i druge korisne aktivnosti. Posljedica toga jest da se crkve izlažu opasnosti da jednostavno postanu “vjerski Crveni križ” ili neka vrst DŽŽ-a⁷ za čovjeka.

Krist je upozorio: “Jao vama kad vas svi ljudi budu hvalili!” (Lk 6,26) U popularnosti svijeta, u pokušaju izgradnje prijateljskog etičkog mosta između svijeta i Božjega kraljevstva krije se opasnost davanja kršćanske glazure svijetu. Od kršćana se onda očekuje da stoje na tom pomirljivom i udobnom etičkom mostu. “No ovaj trud”, piše Jacques Ellul, “da se učini kraj da svijet bude sablazan za vjeru i vjera za svijet, u biti je najgore protukršćansko stajalište što ga netko može prihvatiti”.⁸ U pravilu graditelji mosta pokazuju malo zanimanja za spašavanje duša i vječni život. Apostol Jakov, u čije isticanje praktične religije i važnost vjere koja navodi na djela ne treba sumnjati, nedvosmisleno jasno kaže: “Tko god hoće da bude prijatelj svijetu, postaje neprijatelj Bogu.” (Jak 4,4)

⁶ Kraemer, *World Cultures*, str. 348.

⁷ Početna slova za Društvo za zaštitu životinja.

⁸ Ellul, *Presence*, str. 15.

Dobar dio suvremene ekumenske teologije zastupa mišljenje da današnja spoznaja o Bogu i Njegovim zahtjevima u odnosu na kršćane proistječe iz onoga što Bog radi u svijetu. Paul Ramsey ovaj pristup naziva “smokvinim listom za pokrivanje nedoličnih dijelova raspadnutnoga kršćanskog razumijevanja” i “očitim dokazom posvjetoavljenja Crkve da bi se mogla uskladiti s autonomnim odlučivanjem ljudi... u suvremenom društvu”.⁹ Čovjek je pozvan da sudjeluje s *Bogom* u Njegovome spasavateljskom djelovanju s tim što dnevni red ispisuje svijet. Pripisivanje različitih novotarija kozmičkom Kristu koji djeluje i čini sve novo, može biti privlačno ovim suvremenim teolozima koji su odbacili transcendentnost, ali nije u skladu s biblijskom eshatologijom.¹⁰ Nova nebesa i nova zemlja dolaze nakon tisućljeća i bit će uspostavljeni božanskom intervencijom. (Vidi Otkrivenje 20 i 21.) Čovjek može i, bez sumnje, treba poduzeti određene napore za uvođenje veće pravednosti u društvu, ali ih ne smije izjednačivati s božanskim planom za novi svijet.

Jedna od stvarnosti kraja dvadesetoga stoljeća jest da suvremenog čovjeka — ne samo ekumenista — zanima sve što je novo. Svjetsko vijeće crkava nije bilo oslobođeno ove osebujne ljubavi prema novome, zainteresiranosti za ono što Francuzi nazivaju “*l’actualité*”, za trenutne probleme i događaje. To su društvena, gospodarska i politička pitanja što ih svijet definira i stavlja na svoj dnevni red. A onim bitnim predmetima ili temama koje je svijet sklon prešućivati — onome što je vječno, grešnoj ljudskoj naravi, obraćenju, umjerenosti, pobožnom karakteru, spasenju duše — ekumenski pokret također posvećuje sve manje pozornosti kojoj nedostaje životni element žurnosti.

Infekcija ekumenizma svjetovnim u biti je samo dio opće sklonosti kršćanstva koje je povezano sa svojom zao-

⁹ Paul Ramsey, *Who Speaks for the Church?* str. 21.

¹⁰ To je bio omiljeni stav Skupštine u Uppsali 1968. godine. Vidi Stephen C. Rose, “Imperatives for Uppsala”, *Christian Century*, 85:7:197.

kupljenošću problemima svijeta, ili bolje rečeno onim što svijet smatra svojim trenutnim problemima. A zapravo nije bitno ono što suvremeni čovjek želi reći Crkvi, već što Bog u Svetom pismu i preko proročkoga poslanja Crkve želi reći suvremenom čovjeku.

Mnogi kršćanski izvjestitelji, a posebno oni međukonfesionalni, raspravljaju o pitanjima zagađenja, rata i razoružanja, jaza među naraštajima, prenapučenosti, gladi, napetosti između Istoka i Zapada, Sjevera i Juga te o svemu ostalom što se može naći u nereligijskim izdanjima. Dijagnoze, prognoze i terapija najčešće su gotovo jednake onima što ih nalazimo u svjetovnom tisku. Osim toga, u razmatranju takvih problema u svjetlu svjetske raščlambe i rješenja, postoji nezaobilazna opasnost od još snažnijeg pritiska da se čovjek uklopi u svjetovni kalup prihvaćanjem svjetskih ideologija. U tom se slučaju suočavamo sa situacijom da Crkva više-manje stručno govori o svjetovnim zbivanjima, jer je prestala biti Crkva koja navješćuje.

Dužnost je Crkve da iznese načela za *smjernice* kako da građani kršćani ponesu političku odgovornost, a ne da preuzmu političko *vodstvo* i budu uključeni u izborne kampanje pokazujući ili ohrabrujući duh međustranačkog sukoba.¹¹ Kad crkve čine ovo posljednje, one gotovo uvijek postaju samo društveni pokreti, političke skupine koje vrše pritisak. Kad se to dogodi, Crkva se pretvara u još jednu svjetovnu organizaciju.

Ona bi bila nacionalistička kad bi nacionalizam bio jak... Postala bi autoritarna kad bi politička kretanja išla u tom pravcu... Drugom prigodom Crkva bi bila socijalistička... ako bi se činilo da će "ljeвица" pobijediti...

¹¹ Na zasjedanju Generalne konferencije adventista sedmoga dana, održanom 1865. godine, jedva dvije godine nakon njezina osnivanja, prihvaćena je rezolucija koja zastupa pravo na glasovanje uz uvjet da nije usmjereno na uvođenje "neumjerenosti, pobunu i ropstvo". Ona promiče "pravdu, humanost i pravo" i ne pokreće je "duh stranačkih sukoba" (*Review and Herald*, 23. svibnja 1865., str. 197). Izrazi *pravda* i *humanost* zvuče suvremeno.

Ako se Crkva nalazi u takvom položaju, onda ona više nije sol zemlji ili svjetlo svijetu. Ona više nije drugo do jedan od oblika kojim se iskazuje volja svijeta i zapravo pomaže svijetu u ostvarenju njegovih vlastitih ciljeva.¹²

U ekumenskim krugovima se dosta govori o prilagodbi kršćanstva suvremenome svijetu. Prilagodba i preobrazba mogu lako postati eufemizmima za sekularizaciju.¹³ Službeni izvještaj Sekcije za svjedočenje na skupštini u New Delhiju kaže da Crkva, dok očekuje Božji grad, treba u svom hodočašću biti “zadovoljna što prebiva u šatoru stalne prilagodbe”.¹⁴

Prilagodba se ovdje mora odnositi na svijet koji je u neprekidnom previranju, a ne na Krista koji je isti “jučer i danas i zauvijek će biti isti” (Heb 13,8). Evo što stoji u izjavi koju nalazimo u službenom izvještaju Svjetske konferencije o Crkvi i društvu 1966. godine organizirane od strane SVC-a: Crkva “se može nadati da će pridonijeti preobrazbi svijeta samo ako se sama bude preobrazila u dodiru sa svijetom”.¹⁵

Ovo naglašavanje preobrazbe u dodiru sa svijetom lako može postati oblik prilagodbe. To je u biti suvremeni svjetovni način razmišljanja naslijeđen od Darwinove ideologije o preobrazbi, koja potječe iz devetnaestoga stoljeća. Freudova psihologija dvadesetoga stoljeća nastavila se klanjati pred oltarom prilagođavanja svijetu. Neprilagođenost, odbijanje da se ide ukorak, u psihologiji se smatra doka-

¹² Ellul, *Presence*, str. 151.

¹³ Na Skupštini u Uppsali učinjen je napor da se *sekularizaciji* dade pozitivno značenje, odnosno da je ona “potvrda istinskog potencijala čovjeka i svijeta”. No ovi su potencijali zasnovani na “otvorenom promatranju budućnosti”, s tim da je čovjek odgovoran “za oblikovanje svoje vlastite budućnosti”. A upravo je to stajalište svjetovnog humanizma. (Vidi *Uppsala Speaks: Section Report of the Fourth Assembly of the World Council of Churches, Uppsala 1968*, Norman Goodall, ur., str. 79. U nastavku ovaj izvještaj nazivamo *Uppsala Speaks*.)

¹⁴ *New Delhi Speaks*, str. 28.

¹⁵ *World Conference*, str. 49.

zom društvene nezrelosti (kompleks), a u religiji ekumenskom nedoraslošću. Prilagodba i preobrazba povezane su s evolucijskom utopijskom vjerom u napredak. To je suvremeni mit s posebnim protukršćanskim korijenima. Biblija osuđuje prilagodbu svjetovnim uzorima i životu (vidi Rim 12,2 i Kol 2,20).

Postoji lažna pretpostavka vezana uz ekumensku nazočnost u svijetu. Ona glasi: Da bi djelotvorno utjecala na svijet, Crkva treba razmišljati i postupati kao svijet, ići u korak s trenutnim društvenim zbivanjima. Ovdje se još uvijek sučeljavamo sa sindromom prilagodi-se-ili-pristaj uz svijet. Kad se to dogodi, Crkva postaje dijelom svijeta i onda u biti *svijet svjedoči Crkvi*. Kršćanska Crkva mora biti posvećena — odvojena — prije nego što će moći evangelizirati svijet. Stoga je prije svega potrebno da se odvoji. Zatim se kršćani pozivaju da budu veleposlanici svijetu. To znači da oni zastupaju drugu silu kojoj se pokoravaju i koju slušaju, a ta sila ne može biti svijet.

Povijesno je iskustvo većinskoga kršćanstva da naporu u obraćanju svijeta na kršćanstvo dovode do posvjetovljenja Crkve. Ovo se očito ponavlja u ekumenskom pokretu koji je počeo sa socijalnim ekumenizmom, a sada evoluirá prema sekularnom ekumenizmu.¹⁶ Ovaj posljednji ima za cilj jedinstvo čitavoga čovječanstva; pritom je jedinstvo kršćana i crkava samo od drugorazredne važnosti. Jedinstvo se vidi u služenju svijetu. Dok je socijalno evanđelje nastojalo izgraditi Božje kraljevstvo *u* svijetu, sekularna teologija ga očito želi ugraditi *u* tkivo ovoga svijeta.

Kao što je to slučaj s mnogim crkvama, SVC je u nastojanju da iziđe u svijet uveo svijet u ekumenski pokret a da nije, čini se, pomogao uvesti mnoge ljude u svoje članice crkve da bi doživjeli obraćenje i spasenje. U biti je skupština u Uppsali (1968.) došla do iznenađujućeg zaključka

¹⁶ Neki ekumenisti ističu tri faze ekumenizma: Prva je individualni ili pionirski ekumenizam; druga je institucionalni ili crkveni ekumenizam, a treća je faza sekularni ekumenizam.

da će “misijska djelatnost Crkve za svijet u Crkvu donijeti bogatstvo iz svijeta”.¹⁷ *Obogaćenje* se čini još jednim *eufemizmom* za posvjetovljenje. Međutim, “prema novozavjetnom razmišljanju, Crkva se može obogatiti samo onima koji su se spasili iz svijeta, a ne svijetom kao takvim. Jer svijet prolazi.”¹⁸

¹⁷ *Uppsala Speaks...*, str. 18.

¹⁸ Schlink, “The Holy Spirit”, *op. cit.*, str. 107.

Prva je dužnost Crkve i njezina najveća služba svijetu da u svakom smislu bude Crkva.¹

Poruka Oxfordske konferencije 1937. godine

19

DRUŠTVENOPOLITIČKA ODGOVORNOST CRKVE I KRŠĆANINA

Očito je da Novi zavjet sadrži jako malo uputa o politici, kojoj pridaje malu ulogu u usporedbi s mnogim drugim pitanjima. Politici je posvećen samo djelić pozornosti u usporedbi s onom koju mnoge crkve (uključujući SVC) posvećuju današnjim političkim pitanjima. U Novom zavjetu nećemo naći poziv da aktivno sudjelujemo u političkom životu neke zemlje vršenjem neke dužnosti ili pridruživanjem nekoj političkoj stranci.

Netočno bi bilo tvrditi da tijekom novozavjetnog doba ljudi nisu politički aktivno djelovali, posebice u gradovima. Novi zavjet ne sadrži toliko društveni ili politički nauk koliko savjete o ponašanju pojedinca kao kršćanskog građanina i poziva da se poštuje, sluša i moli za ljude na vlasti. Ništa više od ovoga nećete naći. Ne mislim time tvrditi da je za kršćanina potpuno pogrešno da kao savjesni građanin aktivno sudjeluje u političkom životu. Naprotiv, takvo će sudjelovanje često biti potrebno, ali ne i bez doživljenih nezgoda i čestog osjećaja obavljanja Sizifova posla.

¹ *The Churches Survey Their Task*, str. 57.

Kako se Crkva treba odnositi prema svijetu? Hendrikus Berkhof ovaj odnos vidi kao trostruku odgovornost: prvo, *evangeliziranje* ili obavljanje zadaće *naviještanja*. Ovaj je vid odgovornosti Crkve sažet u Marku 16,15: "Idite po svem svijetu i propovijedajte Radosnu vijest svakom stvorenju!" Drugo, *uzoran život* ili uzorno vladanje vjernika. U Filipljanima 2,15 nalazi se odličan sažetak poželjnog kršćanskog vladanja: "Da budete besprijekorni i čisti, neporočna djeca Božja usred nastranog i pokvarenog naraštaja u kojem svijetlite kao zvijezde u svemiru."

Crkva izvršava svoje dužnosti spram svijeta živeći u opreci sa svijetom i "postojeći kao svjetlo".² Ellen G. White se služi sličnim riječima: "Bog želi da Njegov narod bude poseban, odvojen od svijeta, da bude živi uzor svetosti da bi svijet mogao biti prosvijetljen, osvjedočen ili osuđen, zavisno od toga kako se odnosi prema danoj svjetlosti."³

Sveti Duh može upotrijebiti samo živi uzor. Propovijedanje i življenje idu zajedno. Ako jedno od toga nedostaje, drugo ubrzo pada jer "propovijedanju je potrebno objašnjenje življenja. Život je prijeko potrebna ilustracija propovijedanja",⁴ jer "svijet neće biti toliko osvjedočen propovjedima s propovjedaonice koliko životom Crkve".⁵

Treći način na koji Crkva vrši svoju moralnu obvezu spram svijeta jest *posrednička molitva*. Po svemu sudeći Novi zavjet pokazuje da je uključivanje u ozbiljnu molitvu i iskanje mnogo snažnije oružje od proglašenja skupština, tiskovnih konferencija, prosvjeda, simboličnih financijskih potpora i prijetnji.

Ekumenski vođe katkada govore o stražarskoj odgovornosti Crkve. Ova je slika snažno zastupljena u Starom za-

² H. Berkhof, "The Church's Responsibility for the World", u Richardson i Schweitzer, *op. cit.*, str. 250; vidi Matej 5,14-16.

³ White, *Testimonies*, sv. 2, str. 689.

⁴ Berkhof, "The Church's Responsibility for the World", u Richardson i Schweitzer, *op. cit.*, str. 253.

⁵ White, *Iz riznice svjedočanstava*, sv. 2, str. 403.

vjetu, ali o njoj nemamo nagovještaja u Novome. Izrael nije izvršio od Boga povjerenu zadaću, ali je katkad predstavljao “eshatološku paradigmu ukazujući na odnos što ga je Bog želio vidjeti između Crkve i svijeta”.⁶ Kršćanska Crkva nije politička država kako je to bio slučaj s Božjim narodom u Starome zavjetu, već njezino odgovorno djelovanje, svjedočenje i služenje Bogu i čovjeku treba pružiti “prolazni nagovještaj” “buduće teokracije” koja će zavladatai nakon parusije.⁷ Bđenje u Novom zavjetu usko je vezano uz drugi Kristov dolazak (primjerice Mt 24,42; 25,13; Otk 16,15).

Biblijski tekstovi koji govore o političkoj vlasti ponajprije se odnose na upravljače, odnosno *osobe*, a ne na političke stranke, sustave ili ustanove. Bilo bi zlorabljenje egzegeze kad bi se poruke ovih tekstova automatski prenijele na suvremenu državu i čak na politiku uopće. Jako je sumnjivo nastojanje da se takvo prenošenje objašnjava tvrdnjom kako je politička moć u ono vrijeme bila u rukama samo jednoga čovjeka. Postojala je i neosobna politička vlast, kao što je bila republika, SPQR — Senat i rimski narod, te polis u Grčkoj.

Da bi opravdali svoj društveni i politički angažman, aktivisti socijalnog evanđelja vole se pozivati na vlast starozavjetnih proroka. Naravno, točno je da su neki proroci iznosili posebna mišljenja i oštro progovarali o nekim društvenim i političkim problemima. Međutim ovi su proroci bili *Božji* glasnogovornici društvu koje je zanemarilo svoje odgovornosti *prema* Bogu.

Proroci osmoga stoljeća, a posebice Amos, isticali su Boga i sud s obzirom na političko i društveno tlačenje koje je proisteklo iz vjerskog otpada i sinkretizma. Proroci su, međutim, govorili pod nadahnućem i bili su, bar u teoriji, prihvaćeni kao dio teokratskog sustava vlasti.

⁶ Berkhof, “The Church’s Responsibility for the World”, u Richardson i Schweitzer, *op. cit.*, str. 255.

⁷ *Isto*, str. 256.

Teško da njihov primjer može citirati onaj koji vjeruje da više nismo čak ni religiozan narod, a još manje politički narod Saveza. U svakom slučaju, u većini razdoblja koja su prethodila našem, vjerovalo se da nakon Kristova dolaska... danas imamo dva grada, a ne jedan.⁸

Vraćajući se ponovno Novom zavjetu, teško je zamisliti, primjerice, Jakova kao glasnogovornika na Jeruzalemskom saboru kako gradskim ulicama vodi izaslanstvo do Sanhedrina ili do rimskog prokuratora u prosvjednom maršu da osudi apartheidsku rasnu ili religioznu politiku senata izraelskog naroda ili kolonijalnu vladavinu rimskih tlačitelja. Isto je tako teško zamisliti Pavla kako vodi skupinu gnjevnih, ratobornih prosvjednika kroz vatrom pocrnjele ulice Rima da optuži Nerona za paljevinu prijestolnice.

Međutim, vrlo je lako zamisliti Jakova kako propovijeda protiv nepravde i izrabljivanja siromašnih i onih koji su u nepovoljnom položaju (vidi Jakovljevu poslanicu) ili Pavla kako stoji pred Neronom i govori o osnovnim pitanjima morala, samosvladavanju i budućem sudu. Uostalom, Pavao je upravo tako postupio pred kraljem Agripom.

Isus nije tvrdio da je reformator društva. Odbio je presuđivati ili posredovati u imovinskim sporovima. Kad su se dvojica braće sukobila oko nasljedstva (vidi Lk 12,13.14), Krist je zapravo rekao: Moj posao nije rješavanje takvih sukoba. Došao sam s drugim ciljem — propovijedati Evanđelje i tako u ljudima probuditi osjećaj za vječne vrijednosti.⁹ Isus nije formulirao nikakav društvenopolitički program. Nije se ponašao kao vođa nekoga narodnooslobodilačkog pokreta, premda je to učinio Juda Galilejac još u Isusovu djetinjstvu. Mjesto Sepforis, blizu Nazareta, rimski je ratni stroj sravnio sa zemljom zbog pobune koju je predvodio Juda.

Isus se nije aktivno uključio u palestinsko političko vrenje i sablazni svoga doba. Namjesto toga “prošao je

⁸ Ramsey, *op. cit.*, str. 21.

⁹ Vidi Ellen G. White, *Christ's Object Lessons*, str. 254.

čineći dobro” (Dj 10,38), ozdravljajući bolesne, a možda je, tko zna, bio među tesarima koji su radili na obnovi Sepforisa.

Isus, preobražen u društvenog revolucionara, here-tika ili borca protiv ugnjetavačkog društva, nije bolji od sumnjivog Isusa koji je prije trideset pet godina bio uzvisivan kao svjetlokosi arijski junak i borac protiv Židova.¹⁰

Takav će Isus donijeti samo razočaranje, besmisao i muku duhu.

Potrebno je razlikovati društvenopolitičku aktivnost kršćana pojedinca od zajedničkog djelovanja na razini Crkve. Kad se uključi Crkva, to treba biti odraz jedinstvenog, dobro promišljenog stajališta članstva. Ukoliko nije tako, onda je to birokratski stranački duh i neodgovornost. Crkva se mora jako oprezno uključivati, jer će u protivnom izazvati bezobzirnu podjelu. Zadaća je kršćanske Crkve da usmjerava i ukazuje na biblijski *pravac*, a ne da daje političke *smjernice*. Crkva treba (a to neće uvijek biti lako) pokazati socijalnu osjetljivost prema svim stranama, ali izbjeći zastupanje jedne od političkih strana jer bi time izgubila svoj položaj neovisnosti u odnosu na svjetovnu vlast.

Crkva se mora baviti moralnim *načelima*. A ona će svakako izazvati snažne društvenoekonomske posljedice. Međutim, Crkva se mora čuvati miješanja u zamagljene svakidašnje životne zaplete i krivudanje u politici vlasti koja gleda svoje interese.

No to ne znači da *vjernici* Crkve trebaju biti politički gluhi i nijemi, neuključeni u društvene probleme. Uostalom, kako je to istaknuo John Foster Dulles, potpuna neaktivnost u biti je “samo jedan oblik djelovanja, raščišćavanje puta za druge koji će djelovati”.¹¹ Pa ipak je Joseph Hro-

¹⁰ “Kirchen in der säkularisierter Welt”, *Materialdienst*, 24:282.

¹¹ “The Christian Citizen in a Changing World”, u *The Church and the International Disorder, Man's Disorder and God's Design* (Amsterdam Assembly Series), sv. 4, str. 74. U nastavku ovo djelo nazivamo *The Church*.

madka, pokojni češki teolog, običavao isticati da kršćanska Crkva nikad ne smije pasti u političku zamku da se identificira s bilo kojim oblikom vlasti. "Isto se tako s pravom može reći da se crkve ne smiju potpuno poistovjećivati ni s jednim političkim pokretom."¹²

Suočeni s mnogim društvenim problemima, kršćani ne mogu biti apatični ili ravnodušni. Novi zavjet ne prikazuje neku apstraktnu pripadnost drugom svijetu. Ljubav ima društveno značenje, a istina političke posljedice. Kršćani moraju utjecati na svijet i svoje bližnje, često preko prljavih putova stranačke politike, ali to trebaju činiti samo uz svjesnu suzdržanost kao kršćani. Nema političke ideologije ili programa koji bi bili potpuno pravedni, nema nijedne. Politika nastoji apsolutizirati,¹³ finalizirati i hvaliti političke odluke. Stranačka linija lako postaje "nepogrešiv" pravac djelovanja koji zahtijeva potpunu odanost.

Kršćanstvo mora naglašavati drugorazrednu ili relativnu važnost političkih opcija.

"Kristov narod treba djelovati kao jedan jer ovo jedinstvo vezuje ljude uz Boga zlatnim nitima ljubavi i pred svakoga stavlja obvezu da radi za svoje bližnje." Kršćani trebaju svjetovnim ljudima činiti dobro koliko god to mogu, ali ne trebaju biti svjetovni niti čak "ličiti svjetovnim ljudima".¹⁴ Kršćani moraju pustiti da svijetli svjetlo njihova utjecaja, ne zato da bi veličali neku političku stranku ili njezinoga vođu, već zato da ljudi "slave vašeg Oca nebeskog" (Mt 5,16).

¹² Ulrich Scheuner, "The Ecumenical Debate on Violence and Violent Social Change", *The Ecumenical Review*, 23:2:250.

¹³ Robert McAfee Brown, vodeći presbiterijanski ekumenist, rekao je: "Politika je sredstvo kojim se u današnjem svijetu vrši Božja volja." (U J. M. Boice, "Presbyterian Assembly Ratifies Confessional Shift", *Christianity Today*, 11:18:35.) Ovo se nadovezuje na svjetovno, nekršćansko gledište koje politiku vidi kao evolucijski i revolucionarni put koji vodi do ljudskog samospašavanja.

¹⁴ Ellen G. White, *Fundamentals of Christian Education*, str. 479. Vidi str. 482,483. U nastavku ovo djelo nazivamo *Fundamentals*.

Campenhausen tvrdi:

Ispravna politička poruka Crkve nije samo da kršćani trebaju priznati određenu od Boga uspostavljenju vlast, izvršavati svoje obveze kao građani i nastojati da u miru njeguju svoj vjerski život. Njezina glavna točka jest da kršćani trebaju pred sobom imati drugo kraljevstvo čiji je dolazak jedini izvor njihove nade (ili strahova!). Pravo sređivanje života na osnovi čovjekovih mogućnosti i raspoloživih političkih sredstava i metoda uopće se ne može postići i svaka politika koja to pokušava ostvariti i otvoreno ili prešutno tvrdi da ima moć da to ostvari — a koja to politika ne tvrdi? — lišava Boga Njegove slave.¹⁵

S druge pak strane adventizam nije utopijska vizija kolača na apokaliptičkom nebu. Adventisti žele biti sijači — sijači ljubavi, ljubaznosti, mira, pravde, umjerenosti, čistoće i bratstva. Uzmimo, primjerice, cjelokupno pitanje pravde i miroljubivog društva. Premda se takvo društvo neće nikad potpuno ostvariti prije Kristova dolaska, zadaća je Crkve da svjedoči i naviješta buduće društvo kao doista novo i revolucionarno time što zastupa pravdu i mir, sijući danas pravo sjeme. “U miru se sije plod pravde, to jest pravednost, za one koji tvore mir.” (Jak 3,18)

Crkvi je prije svega povjereni da pripremi ljude za nebeski, a ne ovozemaljski grad. Crkva treba pred društvo postaviti određene smjernice i ciljeve. Dean Kelley je u pravu kad kaže: “Vjerski su pokreti bili pogonski motori temeljitih... društvenih promjena”, ali su ciljevi bili religijski, a “promjena u društvu je bila više-manje čisti nusprodukt. Oni nisu mogli biti zamišljeni tako... da ostvare određene društvene reforme kao što se ni vulkan ne može usmjeriti da svojom erupcijom uništi samo četvrt sa straćarama i time omogući urbanu obnovu.”¹⁶

¹⁵ Hans von Campenhausen, “Church and State in the Light of the New Testament” u Richardson i Schweitzer, *op. cit.*, str. 306.

¹⁶ Dean M. Kelley, *Why Conservative Churches Are Growing*, str. 148.

Nije njezina zadaća da objavi društvene teorije ili politička rješenja. Prve dvije dodirne točke moraju svakako biti da je čovjek stvoren na Božju sliku, ali je zbog pada u grijeh naših praroditelja i po njima ulaska grijeha u svijet ova slika oštećena, a zemlja iskvarena.

Središnja dodirna točka jest križ kojim je, zahvaljujući Kristu, omogućena obnova čovjeka na sliku njegova Stvoritelja i svemirsko izbavljenje ovoga svijeta. Konačna je dodirna točka parusija, koja će označiti propast Babilona i najaviti posljednji sud, obnovu svemira i konačno uspostavljanje vječnoga Božjeg kraljevstva na obnovljenoj Zemlji.

U međuvremenu proročka i posebno adventistička zadaća Crkve jest da privuče pozornost ljudi na dodatne dodirne točke koje čine biblijski znaci vremena, a ukazuju na završno razdoblje ljudske povijesti i na Gospodnji dolazak.

Nije dovoljno promatrati Kristov križ koji je potpuno nalik jednom od tisuću križeva podignutih duž rimske Via Appije kao sablasnih podsjetnika na poraz Spartaka, osloboditelja robova (umro 71. prije Krista), i njegovih poraženih revolucionarnih sljedbenika. Taj križ nije samo simbol ljudskog oslobođenja — premda je on, naravno, i to — već je snažni podsjetnik božanske žrtve pomirnice. Ovo ne čini čovjeka boljim zahvaljujući snagama povijesne evolucije, već u čovjeku *obnavlja* izvornu sliku njegova Tvorca zahvaljujući djelovanju Božjeg dara milosti. To što ljudi danas očito manje mare za Boga a više za ljudske odnose nije razlog da bi se crkve trebale usredotočivati na humanizaciju (premda se na nju gleda u svjetlu Kristove ljudskosti), a zanemariti da ukažu na Kristovu prapostojeću božansku narav kao Stvoritelja i na Njegov dolazak kao Kralja slave.

Stoga je polazište Crkve biblijska objava; polazište za političara jednostavno su sadašnji događaji. Istina, njegove osnovne filozofske ili ideološke pretpostavke (bio on njih svjestan ili ne) utjecat će na njegovo tumačenje događaja koji su u tijeku, ali će ti događaji i s njima povezana potre-

ba za popularnošću također oblikovati njegovo razmišljanje i utjecati na njegova politička stajališta. Uostalom, “primarna zadaća” političara jest da *bude biran*; zadaća je Crkve da okupi *Božje izabranike*. Kršćanin ne vidi objavu i kršćansko Evandjelje u svjetlu tekućih događaja, već tekuće događaje vidi u svjetlu objave i evandeoske zadaće Crkve. Tekući događaji postaju značajni ukoliko su povezani sa znacima vremena, a ne obrnuto. Crkva mora djelovati i naviještati, a ne samo reagirati i protestirati; ona mora izazivati, a ne samo biti izazvana; ona mora objavljivati, a ne samo optuživati.

Ako kršćanske crkve misle da povremeno trebaju progovoriti o nekom posebnom javnom događaju, to treba biti samo onda kad neka pojava “jasno pokazuje da ne postoji mogućnost alternativne moralne karakterizacije”,¹⁷ a nije baš često da su politička pitanja potpuno bijela ili crna.

Alan Booth, bivši službenik CCIA a danas ravnatelj Christian Aid-a u Britaniji, iznio je sljedeće oštromno za-
pažanje:

Objektivno gledano postoje razlozi zašto je politička crkva, koja ima moć, uvijek prijetnja čovjeku. Ona je neizbježno sklona da se pokrije plaštem moralnog apsolutizma, što u biti izaziva dvojbene i uvjetovane prosudbe. Dajući religioznu dimenziju političkom izboru, crkva zamaćuje činjenicu da pošteni i razumni ljudi mogu savršeno ispravno doći do drukčijeg zaključka.¹⁸

Mora se jasno razlučiti između moralnoga dopuštenja ili zabrane i onoga što je s razboritog gledišta preporučljivo i izvedivo. ”Pastoralno ustrojstvo Crkve u suvremenom svijetu”, dokument II. vatikanskog koncila, nudi ozbiljan savjet: Crkva “ima pravo davati moralne prosudbe, čak i u stvarima koje se tiču političkog reda, kad god temeljna osobna prava ili spasenje duša čine takve prosudbe potreb-

¹⁷ Ramsey, *op. cit.*, str. 53.

¹⁸ Alan Booth, *Christian Nonconformity in International Affairs*, str. 40,41.

nima. U tome se može koristiti samo onom pomoći koja je sukladna Evanđelju.”¹⁹

Kad je u opasnosti vječno spasenje ljudi, Crkva ne može prešućivati problem. Kad su u opasnosti život i temeljna prava naših bližnjih, kršćani će uvijek pokazati zabrinutost i djelovati tako da, ako je moguće, doista pomognu. *No ono što Crkva kaže mora biti Božja riječ, a ne jednostavno neko trenutno političko mišljenje ili društvena teorija.* Bit će trenutaka kad je prosvjed potreban, ali on mora biti zasnovan na božanskoj poruci Biblije, a ne na političkom strančarenju.

Unatoč postojećim crkvenim predrasudama, poticani-ma neznanjem u pogledu političkih stvarnosti, politika vrlo lako djeluje kao hobotnica ili bezdan koji kršćaninu guta vrijeme, snagu i oduševljenje, prijeteći da postane njegovom glavnom religijom. No crkve i pojedinci kršćani ipak moraju nastojati da budu obaviješteni o problemima s kojima se sučeljava čovječanstvo. U Bibliji čitamo: “Tvoja (je) riječ... svjetlo mojoj stazi” (Ps 119,105), ali je važno znati gdje se nalaze te staze i koji putokazi ili prepreke na njima trebaju biti osvijetljeni svjetiljkom Božje riječi da bi pružila usmjerenje i vodstvo.

Kršćani će sijati sjeme koje će *utjecati* na politiku, ali se kao kršćani neće *uplitati* u politiku. Kršćani moraju sačuvati odnos oprečnosti u odnosu na svijet politike, kao i časne namjere. Postoje, međutim, različita životna područja u kojima kršćani i crkvena tijela svakako imaju preventivnu i kurativnu ulogu. Spomenut ćemo samo neka problemska područja (bez sumnje ima i drugih) u kojima stranačke političke crte nisu tako izražene i u kojima ideološki sukob zasad ne prisiljava kršćane koji se žele uključiti da budu označeni posebnim političkim i ideološkim etiketama: sigurnost na cesti (svake godine tisuće ljudi gubi život u prometnim nesrećama), kriminal i moralna degradacija, pušenje (mnogi ljudi svake godine umiru od posljedica veza-

¹⁹ Walter M. Abbot, urednik, *The Documents of Vatican II*, str. 239.

nih uz pušenje), alkoholizam (cijena koju društvo plaća gledano gospodarski i u svjetlu bijede doista je astronom-ska), ovisnost o drogama (koja prelazi sve granice) i ekologija.

Svi su ovi problemi od velike važnosti za kakvoću života na Zemlji (ili za njegov okrutni prekid smrću!). Zadržljivo je što je SVC na tim područjima, unatoč stalnom naglašavanju društvenog aktivizma, tajanstveno šutljiv i praktično neuočljiv.²⁰ Što je uopće učinio da riješi svjetski problem broj jedan povezan s javnim zdravljem, a koji je moguće riješiti — bolest i smrt kao posljedicu pušenja? Uz opasnost da pokaže nedostatak ekumenske učtivosti, čovjek je u iskušenju da se pita nisu li mnogi ekumenski vođe i sami dio problema namjesto dio njegova rješenja.

Na sreću postoje područja na kojima je ekumenski pokret pozitivno utjecao na društvo. On je pomogao da savjest učini osjetljivom na zlo rasizma, izrabljivanja siromašnih i potrebu da se pomogne zemljama u razvoju. On je naglasio međusobnu zavisnost i jedinstvo čovječanstva, značenje tehnološke revolucije koja preplavljuje svijet. S druge strane, niz ovih problema već je nemilosrdno povezan sa stranačkom politikom i ideološkim programima.

Još jedno područje u koje se Crkva treba uključiti jest područje duševnog života. Suvremeni čovjek sve češće živi u stanju stresa i napetosti te duboko ukorijenjena straha. Isus je prorekao da će ovakvo stanje u čovječanstvu zavladati pri kraju vremena: "Na zemlji će narodi biti u tjeskobi i neizvjesnosti... Ljudi će umirati od straha u očekivanju onoga što će zadesiti svijet." (Lk 21,25.26) Kako bi trebala glasiti proročka poruka Crkve? "Kada to počne bivati, uspravite se i podignite glave, jer je blizu vaše oslobođenje." (28. redak)

²⁰ SVC se u posljednje vrijeme počeo zanimati za probleme okoliša. Godine 1972. prvi je put sudjelovalo na Konferenciji o čovjekovu okolišu, što su je Ujedinjeni narodi održali u Stockholmu.

I ponovno se nalazimo pred dodirnom točkom drugoga Kristova dolaska. Najbolji način liječenja masovne psihoze čovječanstva jest na razini individualnog obraćenja sa željom da se služi Bogu u svjetlu drugoga dolaska (vidi 1 Sol 1,9.10). Čini se da nemali broj kršćana pati od eshatološke nestrpljivosti. Oni žele da Crkva izađe s brzim i spremnim rješenjima za probleme ovoga svijeta. Pridonos kršćanske Crkve u rješavanju jadnog stanja svijeta mora biti drukčiji od tehnoloških lijekova što ih pružaju vlasti i druge svjetovne organizacije. Dean Kelley kaže: "Jasni religijski pridonos jest u tome da se situaciji da *značenje*: cilj, obećanje i mogućnost."²¹ To ne znači da kršćanske skupine nemaju što dati na području socijalne zaštite, obrazovanja i zdravstvene njege. Međutim, najveći pridonos Crkve u rješavanju problema događa se na višoj, a ipak osnovnijoj razini. William Temple je rekao: "Rijetko kad kršćanstvo nudi rješenje praktičnih problema; ono što kršćanstvo može učiniti jest da uzdigne stranke na razinu misli i osjećaja na kojima problem nestaje."²² Upravo na tome povišenom mjestu Crkva i kršćanin mogu najbolje obavljati svoju odgovornost spram društva.

²¹ Kelley, *op. cit.*, str. 135.

²² William Temple, *Christianity and Social Order*, str. 28.

Tijekom posljednjih nekoliko godina u svijetu se sve glasnije čuje da je u nekim krugovima unutar ekumenskog pokreta društvena strana Evandelja toliko jednostrano isticana da su ostali vidovi, pa čak i središte Evandelja, zamračeni. Sklon sam priznati da u toj kritici ima istine.¹

Mikko Juva

JE LI SVJETSKO VIJEĆE CRKAVA “VJERSKA STRANKA”?

Može li se reći da je uključivanje u društvenopolitička zbivanja pretvorilo tradicionalni ekumenski pokret SVC-a u crkvenu stranku? Činjenica je da se konzervativci (posebno evangelici) nisu priključili u Amsterdamu (1948.). Gaines potvrđuje da je “njihovo odbijanje suradnje dalo mjesta socijalnim liberalima i radikalima”. Ekumenski se pokret suzio “na dimenzije stranke”.² Djelomice zbog propusta liberalna je stranka osvojila ekumenski pokret u Amsterdamu, i kad je izabrao društveni aktivizam, SVC je krenuo stranačkim putem. Svjetsko vijeće crkava usmjerilo je pokretačku snagu ekumenske revnosti u postizanje određenih jednostranih političkih ciljeva.

Vodstvo SVC-a tvrdi da njihova organizacija nastoji biti uravnotežena, odgovorna i zastupnik pravde za tlačene. Nije upitno da je Svjetsko vijeće crkava snažno podržalo niz vrijednih pothvata. Problem je u tome što to čini *selektivno* i po svemu sudeći jednostrano. Otvoreno govo-

¹ *Lutheran World Federation News Service*, br. 30, 1972., str. 2.

² Gaines, *op. cit.*, str. 339,340.

ri kad je riječ o grijesima nekih zemalja, dok mu je u drugim slučajevima jako prigušen glas, bar se to tako čuje, jer bi u protivnom izložilo opasnosti ostvarenje zacrtanih ciljeva i ekumenske odnose.

S obzirom na objavljeni cilj Svjetskog vijeća crkava, nekako zbunjujuće djeluje činjenica da se selektivna strategija prihvaćanja stranačkih političkih ciljeva neugodno približava osnovnom značenju hereze u Novom zavjetu: uvođenju stranaka, klika i nesloge u crkveni život (vidi 1 Kor 11,18.19 i Johannes Schwital, *Grosskirche und Sekte*, str. 22,23).

S druge strane kršćani konzervativnih političkih obilježja isto su tako izloženi opasnosti od političkog strančarenja. Konzervativni ekumenski element suprotan SVC-u — liberali bi svakako nastojali na tome da ga se nazove nazadnjačkim — Međunarodno vijeće kršćanskih crkava (MVKC), gurnulo je svoje "protu-SVC" prste u više od jednoga političkog lonca. Poistovjećivanje nekih njegovih vođa s politikom što je zastupa desnica također utječe na podijeljenost. U nekim su slučajevima posljedice bile nesloga i ogorčeni sukobi. Davanjem fundamentalističke nijanse političkim prosvjedima ne čini ih manje stranačkim ili više kršćanskim. Učiniti crkve oruđima političkoga konzervativizma podjednako je sumnjivo, a često je lakše nego koristiti ih za podržavanje ljevičarskog dogmatizma.

Kad crkve daju političke izjave, lako mogu opeći svoje aktivističke prste. Postoji sve veća sklonost da crkvene skupštine, sinodi i koncili nadaleko i naširoko sastavljaju poruke i daju izjave o važnim događajima i predmetima. U praksi takve deklaracije ne postižu mnogo. No sudionicima konferencije daju ugodan osjećaj da su nešto postigli. Ili su izjave bezazlene sadržavajući ne baš značajne općenitosti i tako sročene da ne daju poticaja ni napretka, ili izražavaju stranačka, pristrana mišljenja o određenim problemima. Obično pokazuju vrlo malo čvrstoga biblijskog temelja. Čini se da naj snažniji utjecaj nije teološki uvid, već taktička ili ekumenska potreba.

Božja crkva treba biti simbol pomirbe i mora raditi na jedinstvu među Božjim narodom. Politički je život neodređen, promjenjiv, oportunistički i emotivan. Kršćanski život mora biti utemeljen na vječnim načelima i vrijednostima. Politizacija crkve neizbježno unosi političke strasti i stranački duh u crkve. Prateća opasnost je u mogućnosti da se crkva duboko podijeli. Politika dijeli.

Crkva ne može uspješno ostvariti zadaću propovijedanja ako prihvati koju političku ideologiju ili društvenoekonomski sustav. "Izložiti Crkvu kao cjelinu prijepornim stajalištima u kojima se njezini vjernici mogu oštro razlikovati znači podijeliti je u zaraćene strane potičući neslogu upravo tamo gdje bi trebalo vladati duhovno jedinstvo."³

Mnogi crkveni dužnosnici zaraženi su nekom vrsti političkog virusa. Međutim opće je zapažanje da propovjednici i svećenici gube povjerenje onih vjernika koji su drugih političkih svjetonazora kad zastupaju stranačka politička gledišta. Ellen White s pravom upozorava da iskazivanje političkih predrasuda i naklonosti može dovesti do podjele u Crkvi, a kršćanski učitelji čine grešku kad "povezuju [svoje] interese s nekom političkom strankom... Oni koji zauzimaju položaj odgojitelja, propovjednika ili bilo kojega Božjeg suradnika, nemaju pravo voditi bitke u političkom svijetu... [Gospodin] ne želi raskole u tijelu vjernika. Njegov narod treba čuvati elemente pomirenja."⁴

Ne možete miriti ljude ako dijelite crkvu. Pomirba znači:

Pastor ne smije biti tijesno povezan s nekom strankom niti smije otvoreno prihvatiti jasno određena politička stajališta... Ako je pastor "vodič stada", on ne smije izazvati podjelu... On ne smije rastjerati ovce, što će se neizbježno dogoditi ako prihvati oštra i nagla politička stajališta.⁵

³ J. Howard Pew, "Should the Church 'Meddle' in Civil Affairs?" *These Times*, 77:1:23.

⁴ White, *Fundamentals*, str. 167.

⁵ Ellul, *Fausse présence*, str. 167.

U politici nema opće kršćanske suglasnosti. Nema čak ni, kako to ističe Ellul, minimalne suglasnosti. Kršćani predstavljaju čitavu ljestvicu političkih gledišta i nazora. Kršćanski bi sabori to trebali zapamtiti i s tim u skladu postupati (to će često značiti *ne djelovati!*). Političke prosudbe i odluke kršćana mnogo više zavise od njihova podrijetla, psihološke kozmetike, izvora informacija i prethodnoga političkog usmjerenja nego o kršćanskim teološkim stajalištima. To je stvarnost. Teško možemo izbjeći zaključak do kojeg je došao Ellul da kršćani donose političke odluke s jedva ikakvim, ako ne i nikakvim pozivanjem na kršćansku vjeru ili ih moramo podijeliti u dobre (one koji su donijeli prave političke odluke) i loše kršćane. Podjela, naravno, zavisi od gotovo sasvim osobnih političkih naklonosti pojedinca.

Svjetsko vijeće su katkad optuživali da je komunistički nastrojeno. To je glupost. Možda se može reći da su među osobljem SVC-a najbrojniji socijalisti; odnosno da su socijalistički kolektivistički naklonjeni nekom obliku jednakosti i socijalne države. Oni bezuvjetno odbacuju “komunistički ateistički materijalizam” i neke metode kojima se služi za promicanje svoje ideologije, ali prihvaćaju “kao bitno kršćanske njegove proglašene ciljeve besklasnog društva i gospodarske jednakosti”.⁶

Ne smije se zanemariti činjenica da je socijalističko⁷ stajalište SVC-a pod snažnim utjecajem činjenice da mnoge od njegovih crkava članica žive u zemljama s nekom vrsti socijalističkoga političkog ustrojstva u vlasti i društvu. Osim toga, mnogi crkveni dužnosnici uključeni u društvenoekonomske programe skloni su da budu lijevičari zato što izgleda kao da cijeli svijet naginje na lijevo. Ono što se prije nekoliko desetljeća smatralo revolucionarnim socijalizmom danas se često unosi u statute i, općenito govoreći, smatra se prihvaćenim. U nekim slučajevima on se već danas smatra

⁶ Gaines, *op. cit.*, str. 339.

konzervativnim i nazadnjačkim. Kršćani se nalaze u iskušenju da slijede svjetovni tok.

Postavlja se pitanje ne dobiva li SVC-ova socijalistička jednakost potporu kroz prešutno prihvaćanje neke vrste povijesnog determinizma u izgradnji Božjega kraljevstva na Zemlji. Isusov nalog: “Zato najprije tražite kraljevstvo Božje i njegovu pravednost, a to će vam se nadodati” (Mt 6,33) u ekumenskim krugovima se postupno pretvorio u: “Zato najprije tražite kraljevstvo Božje *i* sve ostalo.” Od Uppsale naovamo čini se da nalog glasi: “Zato najprije tražite sve ovo, a kraljevstvo Božje će vam se nadodati.” Što će biti posljednji korak nizbrdo u ovom procesu posvjetovljenja?⁸

Najblaže rečeno, neobično je čuti kako neki ljudi danas zahtijevaju da se crkve više uključe u političko djelovanje te kritiziraju ono što smatraju nedovoljnim zanimanjem za politiku. Tijekom povijesti kršćanstva upravo je suprotno bliže istini, jer su se crkve besramno uključivale u politiku. Posljedica je uvijek bila da Crkva *nije služila* svijetu, nego je bila otvoreno *u službi* svijeta. Ellul to kaže ovako:

Koje god stajalište Crkva zauzela, kad god se uključila u politiku svaki je put posljedica bila nevjerstvo i napuštanje istine Evandjelja... Svaki put kad je Crkva igrala političku igru... bila je navedena da postupa izdajnički, bilo prema objavljenoj istini ili utjelovljenoj ljubavi; svaki put Crkva je bila uključena u otpad. Čini se da je politika... prigoda za njezine najveće padove,

⁷ Pod socijalizmom u ovom kontekstu mislimo na nastojanje za većem društvenom pravdom i jednakošću u okviru socijalne države, što podrazumijeva samo ograničenu kolektivizaciju sredstava za proizvodnju i podjelu, bez marksističke doktrine osuđivanja privatnog vlasništva.

⁸ Ranih šezdesetih godina pokojni samoprolašeni afrički Mesija predsjednik Kwame Nkrumah stavio je na postolje svoga kipa podignutog pred zgradom Parlamenta u Akri sljedeći zloslutan natpis: “Najprije tražite političko kraljevstvo i sve drugo će vam se nadodati.” Nakon njegova pada 1966. godine kip je uklonjen.

njezinu stalnu kušnju, stupica koju Knez ovoga svijeta neprekidno priprema za nju.⁹

U prošlosti su “desničarske zapreke” učinile da Crkva strada i zahvaljujući njima crkve su prouzročile neiskazane patnje. Za očekivati je da ni “ljevičarske paljbe” neće biti manje pogubne.¹⁰

Uključivanje kršćanskih crkava u politiku čovjek s lice, političari ili vlasti ne vide kao poziv na obraćenje. To jednostavno smatraju utješnom potvrdom da na svojoj strani imaju kršćane (uostalom, crkve imaju neku vlast i utjecaj). Ali kad i koja druga stranka istodobno ima potporu kršćana, situacija je manje sretna. To jednostavno znači da političari ili vlasti *koriste* kršćane da bi osigurali brojčanu i materijalnu potporu za ostvarenje svojih ciljeva, a u nekim slučajevima dobivaju neku vrst nejasnog moralnog prestiža.

Vjerski vođe obično pate od iluzije veličine kad zamišljaju da upravljaju događajima ili ih usmjeravaju. Istina je, naprotiv, da su u opasnosti da se zaraze nečim što se može smatrati sindromom svi-u-ista-kola. U želji da pridobiju slušatelje, učvrste svoj položaj ili se pojave u ljepšem svjetlu, crkvene su organizacije i njihovi službenici skloni poduprijeti ono što usvaja većina. Ništa ne ukazuje na to da je Isus podupirao takvu težnju za pohvalom.

“U iznenađujućoj mjeri vjersko ‘vodstvo’ u društvenim akcijama sastoji se od pridruživanja većini čime nastoji privući opću pozornost.”¹¹

Pridružiti se tamo gdje je uspjeh siguran jedna je od uspješnih strategija politike stranaka. Takvo oportunističko strančarenje može crkvi osigurati kratkotrajnu prednost i popularnost. A ipak, zar prodornost Evanđelja ne pokazuje što taj prolazni uspjeh doista jest — sjenom duhovne nemoći koja će biti sve duža kako se bliži sumrak ovoga našeg doba?

⁹ Ellul, *Fausse présence*, str. 105—111.

¹⁰ Bernard Besret, *Clefs pour une Nouvelle Eglise*, str. 210.

¹¹ H. O. J. Brown, *op. cit.*, str. 61.

Trebamo biti... svjesni kobnih posljedica kad crkveni vođe pokušaju upravljati političkim odlukama. Jako je teško sjetiti se jednog jedinog slučaja kad rezultat nije bio nekompetentnost i potencijalna tiranija.¹

Alan Booth (1970.)

JE LI KRŠĆANSKA DRŽAVA PRAVI ODGOVOR?

Od Konstantina (306.—337.) naovamo kršćanske su crkve često tijesno surađivale s državom. Tijekom niza stoljeća kršćanski svijet, kršćanska država, Sveto Rimsko Carstvo, “Sveta Rusija” bili su ideali prema kojima su crkvene i političke vlasti usmjeravale zajedničke snage.

Katkad je država bila oruđe Crkve, ali najčešće je Crkva bila produžetak države. Povijest odnosa između Crkve i države nevesela je i zbunjujuća. Međutim ona nas jasno uči jednome. Tijesna suradnja Crkve s državom gotovo neizbježno vodi k tome da Crkva postane podređena državi. Ovo je vidljivo u nekim zemljama u kojima su crkve vođene gotovo kao janjad na žrtvu. Bijedno — i naizgled čak mazohističko — prihvaćanje svakovrsnog miješanja i restriktivnih mjera te spremnost da se zaboravi na evandeosku zadaću u zamjenu za učajurenu liturgijsku pobožnost, praćeno je manje-više stidljivom političkom aktivnošću uz totalno podupiranje socijalne i vanjske državne politike. Sve to biva obojeno masivnim izražavanjem licemjerstva.

Naravno, pitanje odnosa između Crkve i države vrlo je složeno. Problem se ne rješava jednostavnim pozivanjem

¹ Booth, *op. cit.*, str. 27.

na Kristovu jasnu zapovijed: "Podajte caru carevo, a Bogu Božje!" (Mt 22,21) Mi još uvijek moramo odrediti što to pripada Bogu, a što caru. Problemi se ne rješavaju ni jednostavnim pozivanjem na ustavnu odvojenost Crkve i države. Ovo je odvajanje jasno naznačeno u ustavima Sjedinjenih Američkih Država i bivšega Sovjetskog Saveza, ali se pristup u svakoj od njih bitno razlikovao od onoga što se činilo u drugoj zemlji.

Za vrijeme kršćanske ere zastupane su različite teorije o Crkvi i državi. Konstantinova politika bila je usmjerena na pokršćavanje društva pa su zato crkveni i državni dužnosnici udružili snage. Zatim je tu bilo Augustinovo gledište: Crkva je snaga koja treba voditi državu, jer Crkva ima istinu. Kasnije je došlo do karolinške inačice Konstantinova koncepta: Duhovna i svjetovna sila moraju surađivati da bi osigurale pobjedu kršćanstva na obje razine. Pola tisućljeća kasnije Marsiglio Padovanski (umro 1343.) zastupao je stajalište koje se i danas primjenjuje u nekim zemljama: Crkva treba u političkom okruženju biti poslušna sluškinja građanskim vlastima, jer je ona neodvojivi dio političkog društva.

Puritanizam sedamnaestoga stoljeća želio je u engleskim i američkim kolonijama uspostaviti svete saveze na proslavu Boga i objavu Njegova Zakona. Nešto suvremenija Jeffersonova teorija jest da država treba biti nekonfesionalna, a Crkva nepolitična. Da bi se osiguralo da svatko obrađuje svoj vrt, treba ustavnim odredbama osigurati podizanje zida koji razdvaja jedno od drugoga.

Čini se da su većina današnjih odnosa Crkve i države varijacije na teme koje su skladali Marsiglio i Jefferson, i da je odvajanje Crkve i države u ovom ili onom obliku dosad najskladniji sastav.

Tijekom utemeljiteljske skupštine SVC-a u Amsterdamu John Foster Dulles izrekao je nekoliko mudrih riječi na koje ekumenisti nisu uvijek obraćali pozornost:

Crkva ne treba donositi autoritativne izjave o postupcima na političkom, gospodarskom ili društvenom pod-

ručju... Oni koji djeluju na političkom području moraju raditi s mogućim, a ne s idealnim; moraju pokušati ostvariti relativno dobro, manje zlo.” Zbog toga bi crkve “trebale pokazati veliki oprez kad se bave stvarima koje su vezane uz međunarodnu politiku. Ne treba stavljati Božji pečat odobrenja na ono što u najboljem slučaju može izgledati korisno, ali što ne može u potpunosti odražavati Božju volju.”²

Uz ovo pitanje načela imaju li crkve dužnost ili pravo otvoreno djelovati ili govoriti o politici i postupcima vlasti, postavlja se i praktično pitanje koliko su crkvena tijela doista mjerodavna ili stručna da djeluju u vrlo složenim društveno-ekonomsko-političkim odnosima. Rijetko je kad moguće dobiti objektivnu, potpunu informaciju. Sva dostupna sredstva komunikacije i informacije daju djelomičnu, iskrivljenu i često krivotvorenu sliku stvarnosti. Novinski naslovi i televizijski programi upravljaju razmišljanjem mnogih ljudi i kršćaninovo uključivanje kao odgovor na takve žurnalističke poticaje spojeno je s mnogim opasnostima.

Samo je po sebi jasno da je prvi i osnovni zahtjev za socijalnu i političku prosudbu ispravno i potpuno poznavanje činjenica. Nema mnogo iskrenih kršćana i crkava koji bi bili takvi stručnjaci za političku ekonomiju, političku znanost, socijalnu psihologiju i niz drugih grana znanosti koje se bave društvenim i javnim životom. Potrebno je stručno znanje da bi se mogle donositi ispravne prosudbe o problemima s kojima se suočavaju državnici.

Crkve su jako ograničene političkom nemjerodavnošću i nedostatkom stručnjaka. Ovo postaje još složenije zbog toga što se sami “stručnjaci” međusobno češće ne slažu nego slažu. Društvene akcije u praksi obično su prepuštene crkvenim kurijama i saborima koji odlučuju koje će stručnjake pozvati da pribivaju, informiraju i utječu na konferencije i savjetovanja. Katkad se čini da se “stručnjaci”,

² Dulles, *op. cit.*, str. 73,74.

ključni ljudi, pisci izjava i predsjedatelji odbora odabiru proizvoljno, nemajući u vidu postizanje neke odluke nakon slobodnog razmišljanja, već zato da se podupre unaprijed određena politička crta ili društvena politika, katkad držeći na umu kristijaniziranje društva.

Površnost, pogrešne informacije, predrasude, zabuna — sve je to veoma rašireno u zbunjujućem labirintu politike. Od crkava bi zahtijevalo golema financijska sredstva i ljudstvo da uspostave i održavaju Vatikanu sličnu “diplomatsku” mrežu za proučavanje i istraživanje, čak kad bi to bilo poželjno. Da bi “Komisija crkava za međunarodne poslove” SVC-a i različita nacionalna vijeća crkava mogli odgovorno ponuditi neki politički savjet o mnogim izuzetno složenim pitanjima koja stvaraju teškoće u međunarodnim odnosima, bio bi potreban minijaturni aparat ministarstva vanjskih poslova sa specijalistima za određena područja.³

S ekumenskih će se usana, zapravo, omaknuti mnoga riječ o nadi u uspostavu pravednijeg društva. Postoji nešto što kršćani nikad ne smiju izgubiti iz vida: sve će se političke vlasti ubrzo morati suočiti sa Sudom i konačnim nestankom. Pavao to jasno kaže u 1. Korinćanima 15,24. Ivan proglašava posve istu svečanu istinu u cijelom Otkrivenju (vidi također Dan 2,44 kao usporednu apokaliptičku misao). U novije je vrijeme Ellen G. White to izrekla sljedećim riječima: “Bog se mora obračunati sa svim narodima. Svako se kraljevstvo mora poniziti. Ljudska vlast mora postati ništavnom.”⁴ Premda ne smijemo zanemariti ovu eshatološku činjenicu, isto tako valja reći da Novi zavjet vidi građansku vlast kao ustanovu od Boga za promicanje dobrobiti društvene zajednice, bila ona dobra ili zla, nastala božanskom ili sotonskom odredbom (Rim 13,1-7; 1 Kor 2,6.7; Dj 4,26). Zbog toga postoji određena napetost u No-

³ Vidi Ramsey, *op. cit.*, str. 35.

⁴ *Fundamentals*, str. 481,482.

vom zavjetu, “privremena potvrda i eshatološko odbacivanje Države”.⁵

Prije novozavjetnog vremena sva su društva bila po naravi sakralna, odnosno utemeljena na jedinstvenoj vjerskoj i političkoj odanosti. Nasuprot tome Novi zavjet zamišlja —

pluralističko društvo s vjerskom raznolikošću u okviru zajedničke pokornosti državi. To je bila stvarno revolucionarna misao. Na žalost, moramo reći da je službeno kršćanstvo u Konstantinovo vrijeme odbacilo ovo shvaćanje u korist pretkršćanskog tipa sakralnog društva koje je ujedinjavalo Crkvu i državu.⁶

Više od tisuću godina crkveno-političkog uplitanja i državno-religijskog miješanja projicira na platno povijesti sliku strašnog promašaja.

Katkad se naivno ukazuje na to da nam je potrebno kršćansko društvo, a uloga bi Crkve pritom bila da smisli savršen društveni red i aktivno radi na njegovoj uspostavi. Nadbiskup William Temple ukazao je na neispravnost takvog razmišljanja:

Bi li društveni poredak najbolje funkcionirao kad bismo svi bili savršeni? Ili bi društveni poredak najbolje funkcionirao u svijetu onakvih muškaraca i žena kakvi su danas? Ako uzmemo ono prvo, takav poredak svakako ne bi trebalo uspostavljati; mi bismo ga upropastili za četrnaest dana. Kad se radi o ovom drugom, nemojmo očekivati da Crkva zna kakav je to poredak.⁷

Fijasko crkava, teologa i političara uči nas da “nema kršćanske države, da kršćansko društvo nije odgovor i da Crkva nema prave prosudbe kad se radi o politici; Crkva može samo iznijeti probleme i postaviti pitanja, te zauzeti

⁵ Campenhausen, “Church and State in the Light of the New Testament” u Richardson i Schweitzer, *op. cit.*, str. 306.

⁶ B. B. Beach, *Vatican II — Bridging the Abyss*, str. 225,226. U nastavku ovo djelo nazivamo *Vatican II*.

⁷ Temple, *op. cit.*, str. 49.

stranačka stajališta u vrlo rijetkim i izuzetnim slučajevima.”⁸

Emil Brunner je u Amsterdamu (1948.) nedvosmisleno pokazao da je svaki napor da se stvori kršćanska država ili svjetska zajednica neizostavno osuđen na razočaravajući neuspjeh, jer “nikad nije bilo niti će ikad biti kršćanske države ili kršćanskoga međunarodnog poretka”.⁹ To je razlog što kršćanin čeka i čezne za parusijom i dolaskom Božjega kraljevstva pa moli: “Dođi, Gospodine Isuse” (Otk 22,20).

⁸ Ellul, *Fausse présence*, str. 107.

⁹ “And Now?” u *The Church*, str. 180.

Svi će pravi Kristovi sljedbenici donositi plod Njemu na slavu. Njihov će život svjedočiti o dobrom djelu koje je izvršeno u njima... Ispravni su postupci nepogrešiv plod stabla istinske pobožnosti.¹

Ellen G. White

OBRAĆENJE — BOŽANSKI POZIV NA PLODAN ŽIVOT

U namjeri da unaprijede društvo i stvore novi i bolji svijet, različiti intelektualci i aktivisti udružili su umove i ruke. Raznovrsne izravne aktivnosti dovele su do gospodarskih i društvenih promjena. Od sredine dvadesetoga stoljeća stvoreno je na desetke novih država i novih političkih struktura. Malo ih je očekivalo da je El Dorado na dohvat ruke, ali su se mnogi hvatali političke slamke obećanja i brojili piliće koji se još nisu izlegli.

Neki su revolucionarni ciljevi ostvareni, ali su mnogi problemi ostali, a u nekim se slučajevima jedno stanje još i pogoršalo. U drugim pak slučajevima:

Oni poradi kojih je akcija poduzeta počeli su prema drugima provoditi politiku zbog koje su prvobitno sami patili i osuđivali je. Temeljna je potreba da čovjek u potpunosti promijeni svoje stajalište, odnosno ono što Biblija naziva njegovim "srcem"... Društvene akcije koje potječu od propovijedanja istinskog Evanđelja ne nalikuju onima što ih zastupaju suvremeni revolucionari koji govore o promjeni ustanova i tehnike i ništa više.

¹ *Counsels to Parents, Teachers, and Students Regarding Christian Education*, str. 329.

One idu mnogo dublje, jer se bave grijehom koji je uzrok naših problema u društvu.²

Upravo je to stajalište Ellen G. White. Ona je, primjeric, smatrala da *ljudski* planovi za uzdizanje društva “neće ostvariti mir, zato što ne dopiru do srca”.³ Propovijedanje je nesumnjivo društvena djelatnost. Crkva *prodire* u društvo putem proročkoga dara, putem propovijedanja Božje riječi. Socijalni projekti *utječu* na društvo, ali ovo se dvoje uzajamno ne prožima; oni mogu samo ublažiti pokvarenost društva, ali ne mogu spasiti grešne ljude. Pjesnik Edmund Spenser piše o Ebrancku koji je “ublažavao... opakosti plemenitim djelima”.

Osobni evanđeoski rad kojemu je cilj obraćenje, naravno, ne znači da treba okrenuti leđa teškim društvenim problemima s kojima se čovječanstvo sučeljava. Naprotiv, obraćenje znači odvratanje od grešnih navika i okretanje prema dobrim djelima, a upravo je to cilj radi kojega Bog spašava ljude. Odnos između spasenja i službe pitanje je ispravnog vrednovanja, kako to jasno kaže Harold Brown:

Evandjelje bez *ikakvih* društvenih posljedica prijevarena je i sramota... i ne može spasiti one koji ga priznaju samo ustima, a ne žive po njemu. Evandjelje bez *dovoljno* društvenih posljedica oslabljeno je i umanjeno... No ako se red vrijednosti⁴ okrene i društvene posljedice postanu uzrocima, ili čak same sebi svrhom, onda je Evandjelje uništeno.⁵

² W. Stanford Reid, “Preaching Is Social Action”, *Christianity Today*, 15:19:10,11.

³ *Čežnja vjekova*, str. 250.

⁴ Takav aktivizam može dovesti do zamjene reda vrijednosti. Ujedinjena metodistička crkva je 1970. godine smanjila sredstva za većinu svojih servisnih službi u svijetu, uključujući i smanjenje od sto tisuća američkih dolara kao potporu Američkom biblijskom društvu, da bi namaknula dva milijuna dolara za svoje Povjerenstvo o religiji i rasi. (*United Bible Society News and Views*, 234:1)

⁵ H. O. J. Brown, *op. cit.*, str. 58.

Donald Bloesch se poslužio sličnim oštrim jezikom u pogledu stavljanja političkih kola ispred konja vjere: “Politička se akcija može prihvatiti i ohrabriti kad je plod vjere, ali ona postaje djelotvorno sredstvo za pokapanje Evanđelja kad ju se smatra temeljem ili biti vjere.”⁶

Biskup Georg Khodr s pravom ističe potrebu da se ljudi koji žele stvoriti “novo čovječanstvo” prvo “trebaju obratiti Kristu”, jer “novi čovjek dolazi odozgo. Njega ne mogu stvoriti novi oblici društvenog života, poboljšanje zakona... Humanizacija nije progresivni proces koji će društvenim napretkom stvoriti novoga čovjeka.”⁷ U svom pismu Efežanima Pavao postavlja ispravan odnos između spašenja i njegova ploda, uključivanja u društvo: “Da, milošću ste spašeni — po vjeri. To ne dolazi od vas; to je dar Božji... Njegovo smo, naime, stvorenje, stvoreni u Kristu Isusu radi djela ljubavi koja Bog unaprijed pripremi da u njima živimo.” (Ef 2,8-10).

Čini se kao da mnogi ekumenisti koji su spremni raditi na promjeni društva niječu ili u najmanju ruku umanjuju potrebu, zapravo nužnost korjenite promjene pojedinca. Upravo tu se suočavamo s ozbiljnim problemom, ili kako to Elliot Wirt s boli evangelika kaže: “Zašto pokret uključivanja u društvo zahtijeva odbacivanje biblijskog kršćanstva?”⁸ Kod liberalnih zagovornika socijalnog evanđelja postoji sve veća odbojnost prema prihvaćanju autoriteta Biblije kao vrhunskog mjerila. Rezultat je katkad čudno i strano “približavanje evangeličkog kršćanstva i ekonomske reakcije”⁹

Dok su evangelici obratili pozornost na očuvanje povišene vjere i bezuvjetnog autoriteta Božje Riječi, povremeno su bili skloni svoju društvenu savjest staviti u naftalin;

⁶ “Burying the Gospel”, *Christianity Today*, 15:25,8.

⁷ “An Eastern Orthodox Viewpoint”, *International Review of Mission*, 60:237:65.

⁸ Wirt, *op. cit.*, str. 41.

⁹ *Isto*, str. 43.

socijalna energija je bila iscrpljena potrebom za obranom Biblije. Ovo je ironija, jer socijalno evanđelje, kako je to dokazao Timothy Smith, ima svoje korijene ne u liberalizmu, već u evangeličkom buđenju sredinom devetnaestoga stoljeća:

Tako su propovjednici sredine stoljeća uzorali tlo iz kojeg je niknulo socijalno evanđelje. Evanđelisti koji su se sučelili s urbanim izazovima vrlo su rano objavili jedinstvo i međuovisnost rasa. Edward Beecher, E. N. Kirk, Albert Barnes, George B. Cheever i mnoštvo manje značajnih ljudi vidjelo je s iznenađujućom jasnoćom društvene posljedice svojih cijenjenih ideala pravednog življenja, bratske ljubavi i Božje nazočnosti po izlivenom Svetome Duhu... U vrijeme Građanskog rata došlo je do sveopćeg osvjedočenja da se društvo mora preustrojiti snagom Evanđelja koje posvećuje... Ove je pionire samo njihovo evanđeosko pouzdanje da jedino božanska milost može nadomjestiti ljudske napore, te njihovo očuvanje povijesne vjere u “nebesku nadu” učinilo različitima od kasnijih kršćanskih reformatora društva.¹⁰

Evanđeoska društvena skrb i humanitarni napori nakon Građanskog rata očitovali su se u snažnom naglašavanju —

moralne snage buđenja, očekivanju neposredno predstojećeg milenija, “perfekcionizma”, zavjeta, “moralne Božje vladavine”, povjerenja u slobodno poduzetništvo pojedinca i “nesebičnu dobrotvornost”, — [što] nisu bili predmeti neslaganja, već inačice teme da požrtvovna služba bližnjima mora biti povezana s evanđeoskim radom.¹¹

Ellen G. White je bila jedan od divova društvene reforme u devetnaestom stoljeću. Njezini spisi pokazuju osjetljivu društvenu savjest. Ona je isticala da negativni rezultati

¹⁰ Timothy Smith, *Revivalism and Social Reform: American Protestantism on the Eve of Civil War*, str. 161.

¹¹ George M. Marsden, “Evangelical Social Concern — Dusting Off the Heritage”, *Christianity Today*, 16:16:9.

suvremene prakse u područjima obrazovanja, zdravstva i prehrane utječu na društvo kao cjelinu. Bila je među prvim zagovornicima trezvenjaštva i odlučan protivnik ropstva u svakom njegovom obliku — rasnom, ovisničkom, bračnom, radničkom, gospodarskom i političkom. Ona je vjerovala “kako smo svi divno povezani velikim bratstvom zajednica i naroda”¹² te je zastupala nužnost “da se s odgojem [pučanstva] počne u ranoj mladosti” s ciljem da se “trajno popravi stanje u društvu”¹³. Međutim, ona nije patila od donkihotskih iluzija mnogih društvenih reformatora o mogućem savršenstvu čovjeka i njegovih ustanova. Bila je potpuno svjesna da “jedino Njegova [Kristova] milost može izliječiti zla koja muče društvo”.¹⁴

Utopijski optimizam onoga vremena potaknuo je veliku revnost za promjenu svijeta, revnost koja se očitovala u uvjerenju da će se obnova pojedinca proširiti na cijelo društvo i pridonijeti njegovoj obnovi. Nije trebalo mnogo desetljeća da se ovo rano oduševljenje evandeoskim vjerovanjem u moguću savršenost društva kao cjeline zamijeni realnijim razumijevanjem ljudske naravi s obzirom na značajni otpor što ga je svijet pokazivao prema evandeoskoj vijesti. Jednog dana, prije ili kasnije, naša zanesena liberalna braća, koja vrše pripreme za milenij savršene sreće, mira i pravedne vlasti na Zemlji, morat će se suočiti s istom neizbježnom, hladnom i grešnom stvarnošću. Apostolski optimizam ne zasniva se na samoostvarenju savršenstva ili urođenoj ljudskoj dobroti, već na križu koji jamči “blaženo *ispunjenje* nade, naime, *pojavu* sjaja velikoga Boga, našega Spasitelja, *Isusa Krista*. On je dao samog sebe mjesto nas da nas otkupi od bezakonja i očisti nas da budemo njegov izabrani narod, revan u djelima ljubavi.” (Tit 2,13.14)

Zadaća Crkve u svijetu jest propovijedanje Evanđelja i dovođenje do obraćenja; sve drugo je drugorazred-

¹² *Put u bolji život*, str. 278.

¹³ *Poruka mladim kršćanima*, str. 161.

¹⁴ *Christ's Object Lessons*, str. 254.

no. Najveći problem današnjega svijeta nije, kako je to rečeno na Svjetskoj konferenciji o Crkvi i društvu SVC-a (1966. godine), zadaća manjeg broja bogatih naroda da pomognu siromašnijim zemljama da bi se razvile i same sebe mogle izdržavati¹⁵, već pomoći jadnim grešnicima da prihvate spasonosna bogatstva Kristova evanđelja.

Ellul to kaže na sljedeći način:

Nazočnost kršćana i Crkve u svijetu... nema značenja ni vrijednosti ni vjerodostojnosti ako ne vodi ljude ovom obraćenju... Odvojeno od ove potrebe za obraćenjem, svako je političko djelovanje uzaludno. A što se tiče odbojnosti prema pecanju udicom, sjetimo se samo kako se nebo raduje jednom grešniku koji se kaje... Jedina dužnost Crkve (a to se može primijeniti i na politiku) vezana je uz sljedeće pitanje: "Ali kad Sin Čovječji dođe, hoće li naći vjere na zemlji?" (DF)¹⁶

Bog izbavlja ljude *jednog po jednog* i nikako drukčije. Poboljšanje stanja u društvu može poticati evandeoski rad, ali govoriti o izbavljenju društvenih slojeva namjesto o spašavanju grešnih ljudi znači propovijedati drugo evanđelje (vidi Gal 1,8). Gledano kroz naočale svjetovnog čovjeka, put i pristup Crkve u svijetu često će izgledati bezuman, utopijski, neučinkovit, neostvarljiv i sanjarski. No to ne bi smjelo uznemiriti kršćanina. Pavao je govorio o ovoj privednoj "ludosti Evanđelja" (vidi 1 Kor 1,18-24).

Negdje početkom dvadesetoga stoljeća lord Eustace Percy izrekao je sljedeće oštromne riječi: "Pomisao da se mogu mijenjati ljudi u njemu [svijetu] može biti čin velike vjere; ali govoriti o mijenjaju svijeta bez mijenjanja ljudi u njemu čin je najveće ludosti."¹⁷

Ono što nalazimo u Svetome pismu nisu savršena društvena i politička nauka ili načela, već prosudbe i postupci

¹⁵ *World Conference*, str. 53.

¹⁶ *Fausse présence*, str. 94,95.

¹⁷ U Ilion T. Jones, "The Church's Defection From a Divine Mission", *Christianity Today*, 12:17:5.

potpuno usmjereni na evanđeosku objavu i obraćenje, i time na ostvarivanje Božjega evanđeoskog djela; a tada će doći kraj (vidi Mt 24,24). Tekstovi kao što je Psalam 146 jasno otkrivaju Boga koji zastupa socijalnu pravdu i pravednost, i od svoje djece očekuje da šire zdrav moralni utjecaj.

Odgovornost Crkve nije “izradba ‘sustava socijalne teorije’, već izgradnja njezina vlastitog života u pravu zajednicu duhovno preporođenih vjernika, koja će ovom nesređenom svijetu dati primjer puta socijalnog spasenja”.¹⁸ Emil Brunner izražava sličnu misao:

U svakom bi mjestu trebala postojati kršćanska zajednica prožeta duhom bratstva i ljubavi. Samo tamo gdje ona postoji svijet može saznati što je prava zajednica. “Vidi kako se ovi kršćani međusobno vole” — upravo je ovaj uvjerljivi, spontani primjer otvorio vrata antičkog svijeta za Evanđelje.¹⁹

Objava Radosne vijesti uključuje i socijalnu skrb, ali je Evanđelje više od socijalne poruke. Socijalna skrb se mora vidjeti kroz promijenjene živote obraćenika. Najozbiljniji je poziv da dodemo k Bogu i onda slijedimo Krista na jerihonskom putu služenja Bogu i čovjeku; to je božanski poziv na plodonosan život.

¹⁸ Gaines, op. cit., str. 248.

¹⁹ “And Now?” u *The Church*, sv. 3, str. 180.

Pokušaj da se Crkva bavi socijalnim i političkim programima može biti prečac... za izbjegavanje teže i skuplje odgovornosti pokoravanjem samih sebe dubljim promjenama sklonosti i gledišta koja su, uostalom, mnogo snažnija revolucionarna snaga.¹

REVOLUCIJA, REAKCIJA ILI IZBAVLJENJE?

Nepobitno je da u prošlih nekoliko godina u cijelom svijetu sve više jača nasilje svake vrsti. Za mnoge kojima je cilj bezvlade, kult političkog nasilja postao je pseudoreligijom. Reakcija na neosobnu, bezosjećajnu vlast — takozvani establišment — nasilje na televiziji, slom demokratskih postupaka i gubitak povjerenja u zakonodavstvo djelomično objašnjava razvoj raka nasilja.

Mnogi su kršćani duboko zabrinuti zbog načina na koji se ekumenska birokracija naizgled postupno zagrijava za “nasilnu revoluciju”. Tvrdi se da SVC sve više naginje izravnom podupiranju nasilne revolucije kad druga sredstva ne obećavaju korjenitu promjenu političkih i društvenih struktura u razumno kratkom roku. Neki bi crkveni vođe po svemu sudeći rado zamijenili *kršćansku teologiju izbaavljenja s teologijom revolucije*.

Od Svjetske konferencije o Crkvi i društvu 1966. godine uporaba nasilja smatra se kršćanskim sredstvom u “krajnjim situacijama”. Konferencija je postavila pitanje: “Je li ikad opravdano da kršćanin ne samo sudjeluje već čak preuzima inicijativu u nasilnom političkom ili društvenom

¹ W. A. Visser ‘t Hooft i J. H. Oldham, *The Church and Its Function in Society*, str. 218.

prevratu protiv državnih zakona?"² Konferencija nija našla za potrebno da kaže ne. Primjena nasilja ostala je neriješenim predmetom. Međutim, konferencija je ranije u svome izvještaju potvrdila da radikalno i revolucionarno stajalište "treba imati svoje mjesto u životu Crkve".³

Sudionici Savjetovanja u Zagorsku (u blizini Moskve) pod pokroviteljstvom SVC-a, održanog 1968. godine, došli su do sljedećeg zaključka: "Neki se kršćani nađu u situaciji kad moraju... u potpunosti sudjelovati u revoluciji sa svim nasiljem koje ju prati."⁴

Skupština u Uppsali 1968. godine povukla se s ruba ponora i učinila korak natrag u pitanju nasilja, ali je Savjetovanje o rasizmu, održano u svibnju 1969. godine u Notting Hillu (u Londonu), ohrabrilo crkve da podupru pokrete otpora, uključujući i revolucije, "ako ništa drugo ne uspije", s ciljem uklanjanja političke i gospodarske tiranije koja pomaže rasizmu.⁵ Godine 1970. i 1971. SVC je otišao čak i dalje pa je odobrio sredstva u visini od nekoliko stotina tisuća dolara kao humanitarnu pomoć različitim skupinama, uključujući i veći broj pokreta otpora⁶ nasilničko-revolucionarnog tipa. Ova su sredstva⁷ SVC-u vjerojatno donijela više glavobolje, gorčine, nerazumijevanja i neprijateljskih reagiranja od bilo kojeg postupka u novije vrijeme. S druge strane SVC je također dobio potporu različitih crkvenih skupina.⁸

² *World Conference*, str. 105.

³ *Isto*, str. 49

⁴ "Violence, Nonviolence and the Struggle for Social Justice", *Study Encounter*, 7:3:3.

⁵ *Isto*, str. 5.

⁶ Ovisno o vlastitim pretpostavkama i gledištima, članovi takvih skupina proglašavani su borcima za slobodu, protivnicima bijelog rasizma, antiimperijalistima, crnim rasistima, gerilcima, teroristima, kriminalnim elementima i tako redom.

⁷ U nekoj vrsti geste "ugrizi ruku koja te hrani" jedna od angolskih frakcija odbila je ponudenu pomoć zato što je bila dodijeljena i protivničkoj skupini. Pritom je optužila SVC za političko neznanje.

⁸ Na sjednici Središnjeg odbora SVC-a održanoj u kolovozu 1973. godine u Ženevi, prilična je pozornost posvećena borbi "za slobodu" i

Iznenaduje što je dosta veliki broj suvremenih crkvenih dužnosnika očaran misticizmom revolucije. R. E. Whitson, primjerice, kaže: “Poziv religiji da bude ili postane *relevantna* jest poziv da sudjeluje u revoluciji, i to na najvišoj razini.”⁹ Možda ne vide drugi način da se oslobode nakupljenih teškoća iz prošlosti. “Oni misle da je revolucija Bog, da sam Bog djeluje u povijesti.”¹⁰

Francuski dominikanac R. L. Bruckberger, koji je dao gornju izjavu, smatra suvremenu očaranost liberalnih kršćana revolucijom nekom vrsti neocezaropapizma, koji nije ništa drugo do “vatreni klerikalizam pogoršan oportunistom”.¹¹ Kao što je kod bizantskih careva revolucija postala idolom, “samo što namjesto Cezara, koji je bio idol od mesa i kostiju, [takozvani ‘napredni’ kršćani] obožavaju ideju, utopiju i revoluciju”.¹²

U razmišljanju nekih ljudi Isus Krist je revolucionarna superzvijezda. Postoji određeno nepoštenje u takvom razmišljanju, jer strašno iskrivljuje Sveto pismo ne bi li ga prilagodilo nasilnim revolucionarnim aktivnostima. Istina je da je Isus bio mnogo više od nježnog Isusa, krotkog i blagog, kako Ga na Božić prikazuju u jaslicama. Jednom je prigodom netaknut prošao kroz mnoštvo spremno da Ga ubije. Establišment je u Njemu vidio revolucionarni izazov vjerskom i političkom *statusu quo*. On je osuđivao lice-mjerstvo u javnom životu. Kralja Heroda je nazvao “liscicom” (Lk 13,22).

Vjersko-politički vrh osudio je Isusa kao zločinca na osnovi izmišljenih optužbi za zelotstvo¹³ (vidi Mt 27,37) i

strategiji borbe za socijalnu pravdu. Studijski izvještaj o kojem se raspravljalo ustvrdio je da je revolucionarno nasilje jednostavno odgovor na sustavno nasilje struktura. Kršćanima su ponudene tri mogućnosti: (1) nenasilna akcija, (2) nasilni otpor i (3) nasilna pobuna.

⁹ *The Coming Convergence of World Religions*, str. 3.

¹⁰ R. L. Bruckberger, *Dieu et la politique*, str. 66.

¹¹ *Isto*, str. 67.

¹² *Isto*, str. 66.

¹³ Vidi Pojmovni rječnik, “Zelot”.

učinio kraj Njegovoj javnoj službi. Njegov je utjecaj i nauk uznemirivao vlasti; no Isus nije pokušavao izvršiti prevrat ni unatoč velikoj popularnosti i ohrabrivanju od strane nekih svojih učenika da pokrene masovni ustanak. A nije branio ni establišment ili podupirao *status quo*. Pozivao je svoje sljedbenike na što je moguće revolucionarnije stajalište i život. Zauzimao se za korjenitu *duhovnu* promjenu, a ne nasilnu revoluciju. “Revolucija koju je Isus propovijedao” bila je “unutarnja preobrazba čovjekova srca i sloboda da se upusti u borbu za pravedno društvo, ali bez pribjegavanja nasilju. Ono što nam je potrebno nije manje, već dublje uključivanje u društvo, uključivanje koje će biti ukorijenjeno u vjeri u Boga, a ne u neku društvenu ideologiju.”¹⁴

Teško je shvatiti kako kršćani, koji svoje vjerovanje i postupke zasnivaju na mjerodavnom autoritetu Novoga zavjeta i uzoru Isusa Krista, mogu odobravati, a još manje aktivno sudjelovati u nasilju. Kako Isusovi sljedbenici, koji su odbacili silu kao sredstvo, mogu uporabiti prisilu, prijetnje i nasilje da promiču svoje društvene ideale? Čak i danas postoje crkve koje se usuđuju rabiti gospodarsku i političku moć kao oružje da bi ostvarile društvenu promjenu uporabom vanjske sile. Crkve bi trebale dvaput promisliti prije nego što uporabe svoju kupovnu ili prodajnu moć kao oblik gospodarskog izvrtnja ruke pojačanog političkim pritiskom i “duhovnim ucjenjivanjem”. Alan Booth kaže:

Možemo pretpostaviti da kakvim se god političkim pritiskom Crkva poslužila, to nije ništa u usporedbi s pritiscima koje bi Stvoritelj svega mogao uporabiti kad bi to smatrao potrebnim. No On to očito ne smatra potrebnim. A ne bismo trebali ni mi. Ovo je jedan od najmanje dobrodošlih elemenata nesuglasja što ga kršćani moraju naučiti u ovo doba aktivizma, vlasti i posvjetoavljenja.¹⁵

¹⁴ Booth, op. cit., 42.

¹⁵ Bloesch, “Burying the Gospel”, *Christianity Today*, 15:25:9.

Nikakvo ljudsko nasilje ne može biti dobro. “Kratkovidno je, politički i duhovno, reći da postoji ‘nasilje koje oslobađa i nasilje koje zarobljava’. Svako je nasilje zločin pred Gospodinom. Cilj nikad ne opravdava sredstvo.”¹⁶

Premda ovdje raspravljamo više o takozvanom “revolucionarnom nasilju” koje nastoji oboriti postojeći poredak, pošteno je spomenuti da postoji mnogo podmukliji oblik nasilja koji je sklon podupirati teoretski *status quo*. Postoji nasilje koje se vrši pomoću tlačiteljskog zakonodavstva (primjerice rasnih, vjerskih i gospodarskih diskriminacijskih zakona) ili pomoću vlasti i drugih skupina moćnika koji su slijepi za ustavne i pravne propise koji štite ljudska prava ili im se čak i rugaju. Takvo nasilje, bilo ono grubo ili čak prikriveno i profinjeno, ima postupno i kumulativno djelovanje koje tjera preopterećen, progonjen ili tiraniziran narod bilo u očaj bilo u žestoku oslobodilačku djelatnost, uključujući i gnjevno — a katkad i herojsko — protunasilje.

Kršćani ne smiju zanemariti činjenicu da je svjetska revolucija u koju se pozivaju, prema riječima Bruckbergera —

slična prolaznoj snazi Konstantina Velikoga... ograničena vremenom, nakon koje slijedi konačna pobjeda čiste i snažne revolucije, i da Bog postoji te da se čovječanstvo pomirilo sa sobom po milosti svemoćne povijesti.¹⁷

Mržnja, zločin, nepravda, teror i trajna odbojnost neizbježne su popratne pojave nasilnih revolucionarnih postupaka. Uopće nema jamstva da će položaj nakon revolucije biti mnogo bolji od bijede koja je vladala prije razbješnjenje oluje. Bruckberger kategorički tvrdi da će revolucija za Crkvu biti jednako teški i mračni gospodar kakav je bila i prethodna vlast. Na temelju svoga iskustva glavnoga tajnika Svjetske studentske kršćanske federacije, Risto Letho-

¹⁶ Ellul, *Fausse présence*, str. 133.

¹⁷ Bruckberger, *op. cit.*, str. 64.

nen vjeruje da usmjerenost prema oslobođenom društvu, s obzirom na stanje stalne revolucije —

na kraju ukazuje na “nestanak milosti”. Kad odjekne poziv na potpuno prihvaćanje revolucionarnih politika zasnovanih na ideološkom jednonumlju, malo će biti mjesta za sućut, oprost, radost i ljubav... Oni koji ne slijede zacrtani smjer proglašavaju se neprijateljima i dezertirima. U tom smislu su se krajnja desnica i krajnja ljevica poljubile.¹⁸

Sve se više običava razlikovati revolucionarne od reakcionarnih kršćana. Ovo razdvajanje, kako je to istaknuo Lukas Vischer, nailazi na sve veće prihvaćanje u crkvenim krugovima. Promjena stajališta u samom ekumenskom pokretu prema revoluciji, kod ekumenista čini sve nepraktičnijim zastupanje formalnog, čvrstog koncepta vjerske slobode jer revolucija neizbježno uključuje ograničavanje osobne i zajedničke slobode, bar dok je društvena i politička kataklizma u tijeku.¹⁹

Vrlo je lako primijetiti opasnost za vjersku slobodu kad se crkve lažno optuži da kočé društvene i političke reforme kojima je za cilj, kako se vjeruje, pravednije društvo. Kad se crkve aktivno uključe u političke svađe, onda postaje jako teško, ako ne i nemoguće, razlikovati crkvu kao duhovnu zajednicu ljudi koji traže Boga od crkve koja nije ništa drugo do još jedna društvena ustanova koja podupire ili se sukobljuje s uspostavljenim poretkom.

“Oslobođenje” može staru tiraniju zamijeniti novom. Samozadovoljni dogmatizam, koji revolucionarni predmet čini apsolutnim — i stoga idolom — čini se da je normalno naslijeđe nasilnih političkih prevrata. Konačno spasenje obećano je u duhu ljudske i protukršćanske samopravednosti.

¹⁸ “The Story of a Storm: An Ecumenical Case Study”, *Study Encounter*, 8:1:12.

¹⁹ “Religious Liberty”, *Study Encounter*, 8:2. U nastavku ovaj članak nazivamo “Religious Liberty”.

Upravo ovdje se doslovce suočavamo s “ovosvjetskom” paradoksalnom situacijom da svjetovne revolucije *u biti* uopće ne mijenjaju svijet. One se služe metodama ovoga svijeta da promijene svijet. One djeluju unutar okvira grešne civilizacije ovoga svijeta. “Stoga koristeći se onim što im sam svijet nudi, one postaju njegovim robom.”²⁰ Posljedak može biti samo *površna preobrazba*. A svijetu je potrebna nadnaravna promjena, novorođenje čovjeka čudom obraćenja i otkupljenja te obnova ovoga svijeta putem apokaliptičnog ponovnog stvaranja. To su jedine revolucije koje će zauvijek raskinuti strašan krug što ga je stvorilo uzajamno djelovanje čovjeka, grijeha i svijeta.

²⁰ Ellul, *Fausse présence*, str. 35.

KATOLIČKA EKUMENSKA ESKALACIJA

Velika ekumenska novost šezdesetih i sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća jest cjelovita pojava Rimokatoličke crkve na ekumenskoj pozornici. Naravno da se zbog toga osjeća utjecaj Rima.

Tijekom prve polovice dvadesetoga stoljeća “rimokatolički ekumenizam” mogao bi se smatrati gotovo proturječnim izrazom: netko je mogao biti “katolik”, ali ne “ekumenist” ili obrnuto.² Postojala je Rimokatolička crkva i, daleko na drugoj strani, većinom protestantski usmjeren ekumenski pokret. Mnogi su religijski futuristi bili mišljenja da se ovo dvoje nikad neće sastati, osim u sukobu.

Neprijateljski, negativni protuekumenski stav Vatikana javljao se u ponovljenim upozorenjima Svetog ureda³ i nizu papinih enciklika, kao *Ubi arcano dei, Ecclesiam dei* i *Mortalium animos*. Rim je redovno odbijao pozive da sudjeluje u ekumenskim sastancima ili pokretima. Jedna uputa što ju je Sveta stolica izdala 1927. godine zabranjivala je

¹ Citirano U Robert McAfee Brown, *The Ecumenical Revolution*, str. 37.

² Etimološki, naravno, oba su izraza istoznačnice.

³ Danas je to Kongregacija za nauk vjere.

katolicima da surađuju i komuniciraju s nekatolicima na ekumenskim okupljanjima ili čak da im pristupaju.

Papa Pio XI. obilježio je 1928. godine ekumenizam koji je tada bio još u povojima kao lažnu religiju kojoj je cilj postizanje labavog oblika svekršćanske unije. Rekao je: “Jasno je da Apostolska stolica ni na koji način ne može sudjelovati na takvim skupštinama niti se katolicima dopušta da takve pothvate ohrabruju i podupiru.” Postojao je, naravno, strah da će ekumenizam izazvati ravnodušnost među katolicima i oslabiti njihovu odanost Rimu. Još je 1949. godine jedna uputa Svetog ureda vrlo oprezno i ograničeno dopuštala katolicima sudjelovanje na nekim ekumenskim sastancima tek po biskupskom odobrenju i uvijek pod čvrstim nadzorom i prema uputama crkvenih vlasti.

Istodobno se mala skupina avangardnih katoličkih svećenika i teologa godinama uključivala u dosta sumnjiv napor kojemu je cilj bio ekumenski prodor u katoličku tvrdavu, podignutu zbog protureformacije. Za vrijeme pontifikata⁴ Ivana XXIII. (1958.—1963.) ekumenizam se probio u katoličke redove. Godine 1964. Rimokatolička crkva je na II. vatikanskom koncilu službeno zakoračila u ekumensko doba prihvaćanjem dokumenta *Dekret o ekumenizmu*. To je u određenom smislu najznačajniji dokument koji se pojavio od II. vatikanskog koncila naovamo.⁵ Nakon toga koncila došlo je do zamjetne ekumenske eskalacije Rimokatoličke crkve.

Možemo navesti više razloga da objasnimo ovu radikalnu rimokatoličku promjenu smjera u međucrkvanim odnosima.⁶ Mi živimo u svijetu koji se smanjuje. Negdje šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća istraživač Louis Harris napisao je da “stojimo na pragu najvećeg pokreta ljudi za ljude u povijesti”.⁷ Izgleda da se čovječanstvo kreće u prav-

⁴ Vidi Pojmovni rječnik, “Pontifikat”.

⁵ Vidi adventističku studiju o II. vatikanskom koncilu: Beach, *Vatican II*.

⁶ Vidi Beach, *Vatikan II*, str. 245—250.

⁷ “The Unbelievable Explosion”, *Saturday Review* 51:82.

cu stvaranja svjetske zajednice koju vezuje širenje znanstveno-tehnološke uljudbe. U takvom stapanju čovječanstva sinkretizam, ekumenizam i religiozna podudarnost po svemu sudeći nude neeshatološke religiozne dimenzije.

Činilo se da se ekumenizam šezdesetih godina pojavljuje kao val budućnosti što ga nosi plima jedinstva kojoj se čovjek naizgled ne može oduprijeti. Neka vrst filozofije pridruži-se-dok-možeš zahvatila je Rim koji je slijedio iskušanu strategiju potpuno svjesnog oportunitizma: "Ako im ne možeš naškoditi, pridruži im se." Sve je ovo pomoglo Rimokatoličkoj crkvi da počne s napuštanjem svoga mentaliteta poljske utvrde i time ohrabrila velik broj katolika da izađu iz katoličkog kulturnog i sektaškog geta. Posljedica je bila nova otvorenost, budući da su spuštene pokretni mostovi dopuštali da tokovi sve veće komunikacije, dijaloga i teoloških izmjena teku preko višestoljetnog ponora odvajanja.

Katoličke upade u protestantski obojeno ekumensko polje također je ohrabrilo stišavanje protestantskog *protesta*. Proces omekšavanja godinama je slabio grede nosače protestantske teologije. Ekumenizam je, unatoč više pozitivnih aspekata, uspavljujuće djelovao na protestantsko svjedočenje i revnost u obrani i promicanju vjere. Čovjek može zamijetiti neobičnu — možda čak i ekumensku — želju za umiranjem u različitim područjima protestantizma. Protest reformacije poprilično se utišao, a protestantski denominacionalizam prikazan je kao iznemogli ostatak proteklog polemičkog doba. Jedan vid ovoga samoubilačkog procesa protestantskog *harakirija*⁸ jest korjenito demitologiziranje biblijskog nauka i povijesti, koje je tradicionalna naučavanja sublimacijom ispraznilo od njihova sadržaja i u utjecajnim protestantskim krugovima umanjilo autoritet Božje Riječi.

Upadi sekularizma i gubitak milijuna pripadnika radničke klase, koji su iskliznuli kroz artritične prste institu-

⁸ Japanska metoda samoubojstva.

cionaliziranog katoličanstva, dodatni su čimbenici koji pomažu objasniti zašto je Rimokatolička crkva prihvatila ekumenizam. Protestantski je ekumenizam u značajnoj mjeri proizvod misionarske ekspanzije devetnaestoga stoljeća.⁹ Ovo se ne može reći za katolički ekumenizam. Njegovo podrijetlo ne možemo tražiti u misionarskim zemljama, već ga nalazimo u središtu zapadnoga kršćanstva. On je izrastao “iz sukoba sa sekularizmom i praktičnim ateizmom u samom srcu staroga kršćanskog svijeta, jednako tako izloženog nevolji kao što je i [rimokatolička] Crkva uznemirivana nominalnim kršćanstvom među milijunima Europljana”.¹⁰ Naravno, ova posljednja spomenuta pojava također je značajna poluga koja je pomogla da se protestantski ekumenizam uzdigne na svoju sadašnju visinu popularnosti u crkvama u kojima broj vjernika ozbiljno opada.

Sve ovo pridonijelo je značajnijem uključivanju Rimokatoličke crkve u ekumenski pokret. Odjednom su se kao gljive poslije kiše po cijelom svijetu pojavili katolički ekumenski centri. Iz katoličkih tiskara i uredništava potekla je bujica literature koja obrađuje ekumenska pitanja. Osnovana su različita povjerenstva na biskupijskoj i nacionalnoj razini koja se trebaju baviti ekumenizmom i međucrkvanim odnosima. Na vrhu sve snažnijega katoličkog ekumenskog uključivanja u ulozu koordinatora nalazilo se vatikansko Tajništvo za jedinstvo kršćana, čiji su predsjednik i tajnik bili kardinal John Willebrands i Charles Moeller.¹¹ Uvodno poglavlje *Dekreta o ekumenizmu* Vatikanskoga koncila u svom je prvom nacrtu nazvano “Načela katoličkog ekumenizma”. Konačni je tekst naslovljen “Katolička načela o ekumenizmu”. Ovo nije bila samo stilistička promjena. Koncil je želio istaknuti da je pokret za jedinstvo u

⁹ Vidi poglavlje “Obrađivanje ekumenskog tla”

¹⁰ George H. Williams, *Dimensions of Roman Catholic Ecumenism*, str. 15.

¹¹ Otac Jerome Hamer, koji je naslijedio kardinala Willebrandsa kao tajnik, imenovan je tajnikom važne Kongregacije za nauk vjere. Ova je Kongregacija došla u sukob s katoličkim teologom Hansom Küngom.

biti samo jedan, premda katolici u njemu sudjeluju s punom vjernošću katoličkim načelima. No upravo je vjernost katoličkim načelima ono što neizbježno boji rimokatoličkog ekumenskog konja drugom bojom. Dr. Visser 't Hooft, u ono vrijeme glavni tajnik SVC-a, rekao je: "Rimokatolički ekumenizam u osnovi je monocentrički ekumenizam. On ima samo jedno crkveno središte."¹²

Načela katoličkog ekumenizma ne nalazimo samo u *Dekretu o ekumenizmu* i drugim koncilskim odredbama i dekretima, nego i u djelatnostima i uredbama Tajništva za kršćansko jedinstvo i drugih odjela Kurije, u spisima uglednih katoličkih teologa, u naporima različitih ekumenskih povjerenstava svuda po svijetu i u izjavama samoga pape. Sljedeće točke čine se logičnim sažetkom nekih glavnih rimokatoličkih ekumenskih načela i prepostavki:¹³

1. U osnovi rimokatoličkog razumijevanja ekumenizma nalazi se krštenje. Sve pravilno krštene osobe uključene su u Kristovo tijelo i kao takve članovi su Katoličke crkve, često ne kao formalni članovi, već kao "odvojena braća", bez potpune zajednice s Rimom.

2. Osim priznavanja kršćana koji su pravilno kršteni, katoličanstvo sad priznaje kao *crkve* čitave zajednice nekatoličkih kršćana ili bar crkvene zajednice u kojima djeluje Sveti Duh, a očituju se kršćanska vjera i ljubav. Po svemu sudeći neke su protestantske crkve podignute s razine hereze gotovo na razinu šizme. Ove odvojene crkve ili zajednice Bog koristi kao sredstva za spasenje, premda njegova djelotvornost potječe iz Rimokatoličke crkve kao sveopćega opskrbljivača spasiteljskih bogatstava. Ove crkve imaju autentična Kristova dobra i darove Duha, premda ne u punini.

¹² Intervju B. B. Beacha u "What's Ahead for the World Council of Churches?", *These Times*, 74:7:7.

¹³ Vidi Beach, *Vatican II*, sr. 280—828. Vidi i Gregory Baum, *The Quest for Christian Unity*. U ovom se djelu čitko izlaže razvoj katoličkog ekumenizma.

3. Premda jedinstvena Kristova crkva živi u Rimokatoličkoj crkvi, njoj je potrebna obnova (namjesto reformacije) i obogaćenje zahvaljujući jedinstvu s nekatoličkim crkvama. Jedinstvo je tako blagoslov ne samo za nekatoličke crkve, već i za Rimokatoličku crkvu.

4. Sve su podjele, crkvene i druge, plod grijeha. Rim prihvaća dio krivnje za postojeću podjelu.

5. Ekumensko jedinstvo treba biti jedinstvo u raznolikosti. Katolici su pozvani da dobrodošlicom prihvate poveću količinu odgovarajuće slobode u vjerskoj liturgiji, bogoslužju i teološkom izražavanju. Pritom treba poštovati i služiti se različitim predajama, nacionalnim kulturama i lokalnim navikama.

6. Čovjek koji u dobroj vjeri ispovijeda pogrešni nauk nije heretik. Heretik mora posjedovati "zlonamjernost" koja vodi u grešno stanje.

7. Katolički ekumenizam uključuje novo naglašavanje osobnog dostojanstva i savjesti, što vodi djelomičnom prihvatanju načela vjerske slobode koje kao prijeko potreban ekumenski sastojak zastupaju slobodne crkve.¹⁴

8. Crkva se sastoji od koncentričnih krugova s Rimom u središtu. U *Ustrojstvu Crkve* prikazana su tri glavna koncentrična kruga katoličkog ekumenskog djelovanja:¹⁵ nekatolički kršćani različitih stupnjeva udaljenosti od središta, nekršćanske svjetske religije te etički motivirana svjetska zajednica nevjernika i ljudi dobre volje. Ove su različite skupine povezane s rimskim središtem putem takozvane "želje za crkvom" (*votum ecclesiae*) ili "krštenjem želje", želje koje su naravno potpuno nesvjesni, a u većini bi se je slučajeva odmah odrekli.

9. Katolički ekumenizam ističe vidljivo organsko monocentrističko jedinstvo. "Jedno od načela rimokatoličkog eku-

¹⁴ Ovo novo odstupanje također je izazvano sve većim pritiskom kojem su katolici bili izloženi od strane svjetovnih ideologija, buđenja istočnjačkih religija i pojave primitivnih kultura.

¹⁵ Isti stav nalazimo u enciklici *Ecclesiam suam* (kolovoz 1964.) pape Pavla VI.

menizma, po kojemu se razlikuje od očitovanja ekumenizma bilo gdje drugdje u kršćanskom svijetu, jest njegov jasen rimski i teološki osjećaj misije i pozivanje na vidljivo, propisano jedinstvo¹⁶ — neka vrst naslijeđa drevnog koncepta Pax Romana.¹⁷

Upravo spomenuta načela tvore operativnu osnovu za katoličku ekumensku strategiju koja se pokazuje u sljedećim praktičnim ekumenskim akcijama i djelovanju:

1. *Težnja za kolektivnim obraćenjem.* Katolički ekumenisti smatraju da pojedinačno obraćenje nije odgovor na nejedinstvo kršćana. U katoličkom misionarskom nastojanju odavno je prihvaćen pristup obraćenja zajednica, a ne pojedinaca. Katolički ekumenizam ne razmišlja toliko o nekatolicima kao pojedinim osobama, koliko o crkvama, zajednicama ili čak narodima. Katoličanstvo, kaže George William, “širenje kršćanstva vidi kao obuhvaćanje organizma ili društva”.¹⁸ Stoga je logično usredotočiti se na pridobivanje crkava koje su bliske katoličkoj predaji.

2. *Želja za unutarnjom obnovom.* Cilj je uljepšati katoličku Crkvu obnavljanjem njezina života i programa, nastojeći u rimskim grudima načiniti mjesta za kršćanske vrijednosti i darove koji se “samo nesavršeno” nalaze izvan strukture katoličanstva.

3. *Poštenje i iskrenost u prikazivanju nekatoličkih crkava.* Katolički ekumenisti nastoje biti pravedni i istiniti u prikazivanju nekatoličkih vjerovanja i crkvenog života. Treba izbjegavati neprikladne karikature. Katolici su pozvani da izbjegavaju izraze ili postupke koji lažno ili nepravedno prikazuju stvarno naučavanje i položaj drugih kršćana. U to je uključeno oslovljavanje nekatolika izrazima kojima se oni služe, namjesto rabljenja polemičkoga ili podrugljivog nazivlja.

¹⁶ Williams, *op. cit.*, str. 2.

¹⁷ Mir nametnut rimskim oružjem.

¹⁸ *Isto*, str. 15.

4. *Praktičko približavanje nekim načelima protestantske reformacije.* Nakon što je zaronilo u ekumenizam, katoličanstvo je, čini se, spremno plivati u pravcu tri temeljna reformacijska koncepta: narodno bogoslužje, “krštenjem potvrđeno svećenstvo svih vjernika”¹⁹ i sve veće isticanje Svetoga pisma na narodnom jeziku i biblijske znanosti. Na taj način želi učiniti očitijima tvrdnje o *stvarnom slaganju* katoličkoga nauka, bogoštovlja i poretka s Biblijom.

5. *Odnos prema psihološkim razlozima za podjelu.* Budući da ljudska stajališta stvaraju ili jačaju prepreke za jedinstvo, treba razumno pokušati mijenjati takva stajališta. Neki su naponi nesumnjivo opravdani. Kaže se da je uzrok mnogih crkvenih raskola neshvaćanje i ljudsko nerazumijevanje. Premda je to točno, to još uvijek nije cijela istina. Može se smatrati dobrom psihologijom, ali je loša teologija navoditi protestante da povjeruju kako su bezazleni baštinici i nevine žrtve dvosmislenosti. Ne može se dogmatske razlike na području nauka i teologije jednostavno proglasiti posljedicama pogrešnih osjećaja i psihologije.

6. *Katoličanstvo kao ostvarenje nekatoličkih nada.* Rimokatolička crkva predstavlja se nekatolicima kao ispunjenje njihovih najdubljih kršćanskih težnji, a ne kao kidanje s prošlošću koja je opterećena krivnjom. Obraćanje na katoličanstvo ne prikazuje se kao korjeniti raskid, već kao sazrijevanje, konačni kraj. Ovakav pristup ne otuđuje prozelite od njihove ranije vjerske ili društvene sredine pa im dopušta da služe kao veza s njihovim bivšim crkvama i prijateljima. Od obraćenika se ne traži drastično odvajanje od njihove prošlosti, već su pozvani da se samo *integriraju*. U biti to nije nešto novo, jer katoličanstvo je obično bilo sklonije zbrajanju negoli oduzimanju i asimiliranju gdje je to moguće.

7. *Primjena dijaloga i praktične suradnje u bratskom suparništvu.* Katolički ekumenizam podrazumijeva široku

¹⁹ *Isto*, str. 22.

uporabu dijaloga kako bi se ispitale točke slaganja i neslaganja, raščistili nesporazumi, dala objašnjenja i uklonili ranije stvoreni neprijateljski osjećaji. Katolički dijalog, u duhu papine enciklike *Ecclesiam suam*, također podrazumijeva (više nego što je to slučaj kod uobičajenog ekumenskog dijaloga) taktično podučavanje i prenošenje katoličkih vjerovanja, uključujući papin primat. U katoličkim ekumenskim krugovima suradnja s odvojenom braćom u cilju poboljšanja života na Zemlji uživa punu potporu. Vjeruje se da će se pri izgradnji svjetske društvene zajednice rame uz rame kršćani bolje upoznati zahvaljujući poštovanju, molitvi i bratstvu.

Već smo spomenuli katoličke koncepte koncentričnih krugova i integracije. Rimokatolička ekumenska strategija može se sažeti u jednu riječ — *integracija*. Vatikanski koncil osnovao je tri odvojena tajništva — za kršćansko jedinstvo, za nekršćane i za one koji ne vjeruju — da rade na zbližavanju ovih triju skupina u okviru jedinstva cijelog čovječanstva. Profesor Robert Zaehner iz Oxforda, inače sam rimokatolički obraćenik, vidi katoličanstvo kao jedinu održivu alternativu marksizmu, kao ujedinjujuću ideologiju za čovječanstvo. Katolička crkva, tvrdi, nudi opći ideal marksizma, “konačnu solidarnost svakoga u svima i svih u svakomu”. Uzimajući dosta toga od razmišljanja isusovca Teilharda de Chardina, on nastavlja tvrdnjom da je čovjekovo “evolucijsko uzdizanje živome Bogu... već počelo u Katoličkoj crkvi”. Tako jedinstvo, prema kojem evolucijski proces privlači ljude, u svome začetku nalazimo u Rimokatoličkoj crkvi.²⁰

Doista, već je vidljiva nova rimokatolička univerzalnost. Vittorio Subilia s Valdenškog teološkog fakulteta u Rimu, nazvao je ovu pojavu novim katoličanstvom katoličanstva, dok George H. Williams sa Harvard Divinity School

²⁰ *The Convergent Spirit: Toward a Dialectics of Religion*, str. 159,204,205. Vidi Robley E. Whitson, *The Convergence of World Religions*.

govori o katoličkom “društvenopolitičkom ekumenizmu”.²¹ Ovaj katolički univerzalizam²² ima za cilj “opću pomirbu” koja treba obuhvatiti sve ljude, pa će onda “u svemu biti Božja volja”. Nekršćanske religije nisu isključene. Gledište da ove religije predstavljaju djelovanje božanskog plana spasenja i preobrazbe svijeta postaje sve prihvaćenije rimokatoličko ekumensko stajalište. *Ustrojstvo Crkve* II. vatikanskog koncila kaže da su “oni koji još dosad nisu primili Evandjelje na različite načine povezani s Božjim narodom”.²³ Zanimljivo je što je tijekom održavanja II. vatikanskog koncila bilo kritike SVC-a na račun katoličke spremnosti da proširi riječ i čak pojam ekumenizma na odnose s nekršćanskim religijama. Smatralo se da se ekumenizam izlaže zarazi “pandeizma” i sinkretističkih strujanja.²⁴ Danas se SVC žuri istim širokim putom i jako je zainteresiran za dijalog s “ljudima živih vjera”.

Profesor Williams tvrdi da je društvenopolitički međunarodni ekumenizam Rima “najuočljiviji sastojak katoličkog ekumenizma” i “potopljeni dio katoličke ekumenske ledene sante”.²⁵ SVC je do 1972. godine pod vodstvom E. C. Blakea pokušavao držati korak s rimokatoličkim nastupom na međunarodnom društvenopolitičkom području, ali mu je to išlo teško od ruke zbog razmjerno skromnih izvora. Kasnije naglašavanje *humanuma* od strane SVC-a ide na ruku katoličkom ekumenizmu, jer “Rimokatolička crkva instinktivno osjeća da je ona ne samo jedina baštinica spasavateljske zadaće apostolskog Rima, već i izvršiteljica humanizirajućeg poziva carskog Rima”.²⁶ Stoga ne iznenađuje činjenica da današnji katolički ekumenizam podupire

²¹ Vidi Vittorio Subilia, *La Nouva Cattolicità del Cattolicesimo* i George H. Williams, *Dimensions of Roman Catholic Ecumenism*, str. 35—48.

²² Vidi Pojmovni rječnik, “Univerzalizam”.

²³ Abbott, *op. cit.*, str. 34.

²⁴ Williams, *op. cit.*, str. 31,32.

²⁵ *Isto*, str. 36,37.

²⁶ *Isto*, str. 37.

urođeni papinski poziv da se nastavi s *mutatis mutandis* kako Pax Romana carskog Rima tako i “papinske uzvišene srednjovjekovne tvrdnje o Kristovu namjesništvu kao Kralja kraljeva i Gospodara gospodara”.²⁷

Vatikanski ekumenizam pokazuje da je ponovno zainteresiran za svjetski poredak zasnovan na miru i pravdi, bez prave eshatološke dimenzije. Društenopolitička univerzalnost Rimokatoličke crkve vidljiva je u papinim enciklikama kao i u putovanjima pape po svijetu. Nakon povratka iz Izraela i Jordana, Pavao VI. je diplomatima akreditiranim pri Svetoj stolici otkrio da mu je to putovanje pomoglo shvatiti značenje i domašaj njegove krunidbene titule “rector mundi”.²⁸ Dok papa time naglašava svoje “sveopće očinstvo”, Katolička crkva ističe svoje “sveopće majčinstvo” kao *mater et magistra* — majke i učiteljice naroda.

Rim je krenuo u ekumenski pothvat stvarno dojmljivih razmjera. Katolička crkva ima za cilj stvaranje svijeta svrsitanog u bojne redove, koji ide prema Harmagedonu, uz mir, sigurnost i blagostanje. Sve religije, rase, društveni staleži, zvanja, kulture i vlasti trebaju staviti svoje vrijednosti i težnje na oltar katoličkog ekumenizma i dopustiti da rimska integracija i jedinstvo nadomjesti njihove podjele, sukobe i slabosti. Ništa nije isključeno, osim onoga što se odbija uklopiti u ovaj veliki okvir. Katoličanstvo se tako prikazuje kao sveopća religija čovječanstva, religija Ujedinjenih naroda. Sve je to izbilo u prvi plan posjetom pape Pavla New Yorku i Ujedinjenim narodima u listopadu 1965. godine. On je najprije usporedio papinski Rim s carskim Rimom, a zatim Rimokatoličku crkvu s Ujedinjenim narodima. U svojem govoru pred Glavnom skupštinom Ujedinjenih naroda istaknuo je da Ujedinjeni narodi u svome zemaljskom području teže za onim za čim Rimokatolička crkva teži na duhovnome području — za jedinstvenošću i

²⁷ Isto str. 36.

²⁸ “Voda (ili upravitelj) svijeta.”

univerzalnošću. Tako su Ujedinjeni narodi prikazani kao zemaljska slika katoličanstva. Objavljena univerzalnost Rima danas je stavljena uz bok i kao potpora svjetskoj vladavini Ujedinjenih naroda.

Duboko u dvadeseto stoljeće pontifikati imperijalnog djelovanja papa bili su prema mišljenju mnogih protestanata i brojnih katolika sablazan i povremeno jasno protukršćanski. Danas se uočava poboljšanje zahvaljujući prijelazu s isticanja zakonske *moći* i vlasti na isticanje *službe* u interesu svjetskog mira, razvoja i izgradnje svjetskog društva na opće dobro cijeloga čovječanstva. No ipak se ističe totalnost, univerzalnost, jedinstvo i obogaćenje, namjesto čišćenja, reformacije i uklanjanja svega što se protivi Evanđelju. Više se ističe kvantiteta i prožimanje, nego kvaliteta i usavršavanje. Stoga konačni proizvod katoličkog ekumenizma nije prvenstveno vjerna, često prezrena crkva *ostatka*, već sveopća, utjecajna i bogata crkva.

Budući da je Katolička crkva priznati i aktivni sudionik u ekumenskom pokretu, pitanje odnosa Rima prema Svjetskom vijeću crkava dobilo je na značenju. Hoće li Rimokatolička crkva postati članicom SVC-a? Većina pokazatelja upućuje na sve veće zbližavanje, ali ne i na članstvo u "bliskoj budućnosti".²⁹ Nagli napredak u suradnji SVC-a i Rimokatoličke crkve na različitim razinama danas je činjenica. Godine 1965. osnovana je zajednička Radna skupina. Do 1998. godine zajednička Radna skupina podastrla je sedam izvještaja koji sadrže vrlo promišljeno gradivo. Ona pokušava izgraditi bolje organske odnose između dva roditeljska tijela. Razmatrajući kakve bi buduće oblike takav odnos mogao poprimiti, zajednička Radna skupina je istaknula tri jako različite mogućnosti:

²⁹ Vidi uvodno izlaganje E. C. Blakea i kardinala Johna Willebrandsa u "Patterns of Relationships Between the Roman Catholic Church and the World Council of Churches", *Ecumenical Review*, sv. 24, br. 3 (srpanj 1972.), str. 249. U nastavku ovo djelo nazivamo "Patterns of Relationships".

1. Nastanak različitih koordinacijskih struktura za veću suradnju (primjerice zajedničko povjerenstvo za društvo, razvoj i mir — Sodepax — s jednakim brojem zastupnika iz redova katolika i SVC-a). 2. Stvaranje novog i različitog oblika kršćanskoga zajedništva koje bi zamijenilo SVC (takvo bi zajedništvo moglo biti zasnovano na Svjetskoj obitelji konfesija ili ustrojeno oko nacionalnih kršćanskih vijeća, ili bi moglo biti izgrađeno i na kršćanskim pokretima kao što su Udruga mladih kršćana, Mladi katolički radnici i drugi). 3. Rimokatoličko članstvo u SVC-u. Zajednička radna skupina očito je za ovaj treći pristup.

Rimokatolička crkva je 1999. godine bila punopravna članica u više od šezdeset regionalnih ili nacionalnih vijeća, a status promatrača imala je u nekoliko drugih vijeća. Međutim, Rim autoritativno djeluje na svjetskoj razini; to je slučaj s jako malo drugih crkava. "Sudjelovanje u nacionalnim i lokalnim vijećima ne uključuje probleme koji su vezani uz članstvo Rimokatoličke crkve u Svjetskom vijeću."³⁰ Neke od najvećih prepreka za članstvo Rimokatoličke crkve u Svjetskom vijeću jesu:

1. Neće li se učlanjenje smatrati odricanjem od jasnoga katoličkog nauka? SVC kaže da neće, jer nekoliko njegovih službenih deklaracija (posebice izjava u Torontu 1950.) jasno ističu da se nijedna crkva koja se pridružuje Vijeću ne mora odreći svoje ekleziologije.

2. Neće li time doći u pitanje papin autoritet? Premda u teoriji postoji zadovoljavajući odgovor, u praksi je moguće da će neki ljudi, ako Rim pristupi SVC-u, smatrati kako je papin autoritet umanjen i da je došlo do određene relativizacije papinog primata, nepogrešivosti i vlasti nad cijelim svijetom.

3. Ne postoji li opasnost da se zamuti rimokatolički identitet i zamagli njegova prepoznatljiva kvaliteta i svje-

³⁰ "The implications of Roman Catholic Membership of the British Council of Churches", *A Report From the Joint Working Group of the British Council of Churches and the Roman Catholic Church in England, Wales and Scotland*, str. 3.

dočenje? Sadašnji statut i pravila SVC-a jasno pokazuju da izjave i akcije koje potječu od SVC-a nemaju snagu obveze za crkve članice. Autoritet takvih izjava sastoji se “samo u težini koju nose svojom istinom i mudrošću”. Premda je točno da se crkve članice mogu slobodno ograditi od izjava ili akcija SVC-a, jednako je tako točno da “samo članstvo ipak uključuje crkvu članicu u određenom stupnju u djelatnosti i poruke koje dolaze od te organizacije”.³¹ Čini se da bi prema ovome određeni katolički zahtjevi bili donekle ušutkani, ali s druge strane Rim bi imao vrlo velik utjecaj u oblikovanju SVC-ovih odluka ili čak stavljanju veta na njih.

4. Velika brojčana snaga Katoličke crkve svakako bi potpuno promijenila sadašnju konfesionalnu ravnotežu u SVC-u. Općenito se smatra da su skupštine SVC-a već sada preglomazne, a dodatni katolički zastupnici samo bi pogoršali stanje. Zajednička radna skupina priznaje da postoji opasnost od gušenja glasova drugih crkava članica i stoga pita: “Bi li izjave koje potječu od Svjetskog vijeća bile manje autoritativne nego što su sada, kad bi se Rimokatolička crkva odrekla nekih svojih izjava?”³² Ako bi povezanost gigantske vatikanske organizacije sa struktura-
ma SVC-a ugušila ekumenski amaterizam i poduzetnost, sasvim je prirodno da bi time otvorila put krutim, birokratskim umovima.

5. Status Vatikana kao *države* stvara određene probleme. Rimokatolička crkva, za razliku od drugih crkava, priznata je međunarodnim zakonom, preko Svete stolice, kao država — istina, umjetna. Ona sklapa saveze i ima diplomatske predstavnike u raznim zemljama kao i u Ujedinjenim narodima i u Europskoj uniji. SVC ne uživa takav položaj. Međutim i ono je uključeno u međunarodnu politiku. Vrlo je lako vidjeti da ovdje može biti izvor trzavica koje bi se nekako trebale izgladiti.

³¹ “Patterns of Relationships”, *op. cit.*, str. 265.

³² *Isto.*

Sam je papa za svoga posjeta sjedištu SVC-a 1969. godine takoreći postavio na ekumenski dnevni red članstvo Rimokatoličke crkve. No on je hladnom vodom polio svaku kratkoročnu mogućnost takvog članstva. Kada i ako se Katolička crkva pridruži SVC-u, kakav će biti oblik takvog članstva?

Katolička crkva je crkva koja obuhvaća cijeli svijet. Crkve članice SVC-a, naprotiv, gotovo su sve ograničene na određena zemljopisna područja³³ (obično neku zemlju). Treba li se Rim pridružiti kao jedna crkva ili članicama trebaju postati njegove nacionalne jedinice? Sasvim je jasno da bi katoličko članstvo bez pape kao zastupnika bilo potpuno suprotno naravi katoličanstva. S druge strane, ne može se zanemariti raznolikost katolika na lokalnoj razini. Da bi se udovoljilo ovoj dvostrukoj potrebi, predloženo je da se Katolička crkva pridruži svojom središnjom vlasti u Rimu, ali s tim da ovo članstvo djeluje preko približno stotinu patrijaršijskih sinoda i biskupskih konferencija.³⁴

U vezi s veličinom rimokatoličke delegacije na skupštinama SVC-a, zajednička Radna skupina predložila je da ona čini između jedne petine do jedne trećine ukupnog broja zastupnika. Čini se da bi jedna četvrtina mogla biti najprikladniji broj. Gotovo su isti omjer predložili Središnji i Izvršni odbor.³⁵ Rimu bi pripalo zastupništvo u Predsjedništvu šestorice, u upravnoj skupini³⁶ te u izvršnom tijelu.

Premda put koji predstoji nije onoliko jasan koliko bi to vatreni pobornici ekumenizma željeli, očito je da je nakon II. vatikanskog koncila došlo do zamjetnog približavanja SVC-a i Rimokatoličke crkve. Vatikanski koncil je priznao da su crkve koje su potekle iz reformacije crkvena stvarnost, premda nisu u "punom" smislu crkve. Zajednička radna skupina je otišla korak dalje i utvrdila da ekumen-

³³ Jedan izuzetak od općeg pravila jest Vojska spasa.

³⁴ *Isto*, str. 274.

³⁵ *Isto*, str. 277.

³⁶ Predsjedatelj i pomoćnik predsjedatelja Središnjeg odbora te glavni tajnik.

sko zajedništvo ima eklezijsku stvarnost. To je značajno. Suradnja Rima sa Ženevom “odnosi se na gotovo svako područje”, rekao je Lukas Vischer iz Svjetskog vijeća.³⁷ Katolici sjede u mnogim odborima SVC-a.

SVC ne smatra normalnim planiranje bilo koje konferencije bez nazočnosti jakoga katoličkog izaslanstva. Međutim tijekom sedamdesetih godina došlo je do određenog zahlađenja u žarkoj želji za brakom kako ga predlaže osovina Rim-Ženeva. To je navelo dr. Vischera da se upita neće li sedam mršavih godina uslijediti nakon sedam debelih koje su došle nakon II. vatikanskoga koncila 1965. godine. On je u Utrechtu (kolovoz 1972.) izvijestio Središnji odbor SVC-a:

Ne može se nijekati da se ozračje donekle promijenilo... Jednostavnost prvih godina je prošla... Danas vlada duh realizma i obuzdavanja. Pitanje “Što možemo učiniti?” sve se češće nadomješta pitanjem “Kako daleko možemo ići?”³⁸

Jasno je da su vođe SVC-a razočarani. Nakon Uppsale neki su očekivali da će na sljedećoj skupštini (1975.) Katolička crkva postati članicom zajednice SVC-a. Vodstvo SVC-a ne želi morganatski brak³⁹ već puno, redovito katoličko članstvo. Ono ne želi samo suradnju. I opet Lukas Vischer bez sumnje izražava osjećaje profesionalnih ekuumenista SVC-a kad kaže: “Očito je da Svjetsko vijeće ne može povećavati suradnju do nekog bezgraničnog stupnja a da ne izloži opasnosti svoj vlastiti program.”⁴⁰

³⁷ Vischer, “Report on the Joint Working Group Between the Roman Catholic Church and the World Council of Churches”, *The Ecumenical Review*, 24:4:488.

³⁸ *Isto*, str. 487.

³⁹ Brak između muškarca, obično kraljevske krvi, sa ženom “nižeg” staleža.

⁴⁰ *Isto*, str. 490. E. C. Blake u svojem posljednjem izvještaju Središnjem odboru SVC-a (kolovoz 1972. godine), prije svoga umirovljenja kao glavnog tajnika, izrazio je slične ograde i nazvao suradnju SVC-a i Rimokatoličke crkve bez katoličke “spremnosti na učlanjenje” “nepravilnom situacijom”.

Usporiti? Da, ali po svemu sudeći proces zbližavanja će se nastaviti. Doći će do uzajamnog popuštanja, ali Katolička crkva ne može ići dalje na putu ekumenske prilagodbe, a da time ne prestane biti rimskom i Petrovom — odnosno istinski *papinskom* u svojoj ljubomorno čuvanoj povijesnoj tradiciji. Doći će do većih udruživanja, ali izgleda da takva “povećana suradnja nije alternativa za članstvo [u SVC-u], već samo čimbenik koji pridonosi da do njega dođe”.⁴¹

⁴¹ “Patterns of Relationships”, *op. cit.*, str. 287.

Dva su glavna područja javnog utjecaja, područje uvjerenja i područje prisiljavanja, a... Crkva spada u područje uvjerenja, što je moguće dalje od područja prisiljavanja.¹

Harry Emerson Fosdick

25

SPREMA LI SE OLUJA U KOJOJ ĆE JEDINSTVO USTATI PROTIV SLOBODE?

Iza ekumenskog pokreta vreba žezlo supercrkve. Jasno je da Svjetsko vijeće crkava nije supercrkva. Ono je financijski, organizacijski i osobljem preslabo da bi moglo preuzeti ulogu supercrkve.² Osim toga Vijeće je uvijek odbacivalo pomisao da postane jedinstveno crkveno tijelo neovisno o konstitutivnim crkvama. Mnogi se ekumenisti odlučno protive bilo kakvoj nadzornoj birokratskoj strukturi koja bi bila pod vlašću centraliziranog administrativnog bloka moći.

U Amsterdamu (1948.) i New Delhiju (1961.) Svjetsko je vijeće prihvatilo nekoliko vrlo lijepih izjava u prilog vjerske slobode. Dosad sasvim dobro. S druge strane, istaknuti vođe SVC-a često su naglašeno isticali da je cilj ekumenskog pokreta organsko jedinstvo, odnosno stvaranje jedne vidljivo ujedinjene crkve koja bi obuhvatila cjelokupno kršćanstvo. Ova golema ujedinjena crkva svakako ne bi bila

¹ *The Hope of the World*, str. 22.

² U ovome leži jedan od problema s kojima se SVC suočava u poslovanju s Rimokatoličkom crkvom, koja je u mnogo čemu beskrajno moćnija.

SVC koji bi nadomjestila. Premda SVC ne teži za tim da postane svjetskom crkvom, on teži za tim da joj pripremi put. Kaže se da Svjetsko vijeće “živi da bi umrlo”. Ono se nada da će, kad obavi pripremni posao, krotko nestati u ekumenskom pepelu iz kojeg će se sa silom i pobožnoću pojaviti *Una Sancta* — velika svjetska crkva. Upravo se u ovoj *budućoj točki* ekumenske evolucije krije opasnost od supercrkve, od monopola, od autoritativno nametnutog jedinstva.

Mora se reći da su bivši i sadašnji vođe Svjetskog vijeća čvrsto podupirali pojam vjerske slobode. U njihovom razmišljanju nema mjesta nesnošljivosti. Međutim, mišljenje se može promijeniti kad se sučeli s novim i različitim okolnostima. Nitko ne može jamčiti kakvo će biti razmišljanje budućih ekumenskih vođa. Na nesreću, 1968. godine zatvoreno je tajništvo SVC-a za vjersku slobodu (uglavnom iz financijskih razloga), kad je Carrillo de Albornoz³ umirovljen. Osim toga u SVC-u raste sklonost da se vjersku slobodu promatra u okviru ljudskih prava. Naravno, to je pristup kojim se koristi svjetovni um. Sekularisti i humanisti odbijaju priznati da je područje religije odvojeno i da se nalazi iznad ostalih ljudskih djelatnosti. “Za njih postoje samo opća i osnovna ljudska prava”,⁴ kao što je sloboda govora, javnog okupljanja i drugo. Nitko ne može nijekati da postoji veza između vjerske slobode i ljudskih prava (primjerice slobode okupljanja, slobode mišljenja), ali postoji opasnost da će vjerska sloboda izgubiti svoj *jedinstveni i temeljni karakter* pa će se smatrati samo jednim od mnogih ljudskih prava. Ona će tako jačati ili slabiti kako se opća klima ljudskih prava bude poboljšavala ili pogoršavala, a pritom neće biti kadra vršiti svoju ulogu čuvara svake istinske slobode. Ova se klima, tvrdi ravnatelj Povjerenstva crkava za međunarodne odnose SVC-a, danas na više mjesta sve više pogoršava.

³ Treba sa zahvalnošću priznati korisno istraživanje dr. Carrilla na području vjerske slobode i vrijednu teološku podlogu.

⁴ Carrillo, *op. cit.*, str. 36.

Potpuno je pogrešno smatrati vjersku slobodu jednim od mnogih ljudskih prava. Religija je vezana uz čovjekove vječne odnose prema Bogu, a kad je riječ o kršćanstvu, prema Bogu Stvoritelju u prošlosti, sadašnjem Otkupitelju i Posvetitelju, te budućem Sucu.

Ovaj odnos uzdiže čovjeka na transcendentnu⁵ razinu koja je iznad svih drugih ljudskih odnosa... kojima se bave druga ljudska prava. Ljudske aktivnosti, koje nisu vjerske ili bar nisu isključivo vjerske, uvijek su uvjetovane društvenim zajedništvom i neizbježnim ograničenjima društvenog života. To nije tako s "čistom" vjerskom slobodom... ili slobodom savjesti... Ova bitna transcendentnost ljudskih odnosa s Bogom u potpunosti opravdava, prema našem mišljenju, gledanje na vjersku slobodu kao odvojeno i jedinstveno ljudsko pravo.⁶

Drugim riječima, ljudska se prava bave međuljudskim odnosima, dok se vjerska sloboda bavi odnosima između Boga i čovjeka. Osim toga, vjerska sloboda ima, naravno, i društveno značenje te stoga ova kombinacija duhovnih i društvenih dimenzija čini vjersku slobodu temeljem i bedemom svih drugih ljudskih sloboda. Sadašnje poistovjećivanje vjerske slobode s ljudskim pravima, bez obzira na to koliko ono bilo dobronamjerno, prijeti da učini upitnim jedinstveni i neponovljivi *sui generis* vjerske slobode i time oslabi njegovu zaštitničku ulogu kao konačnog ispita i najboljeg jamstva za ljudske vrijednosti i slobode.

Prema pokojnom Reinholdu Niebuhru, čovjekova "težnja za moći" povezana je s njegovom svijesti o prolaznosti i kratkoći života. Ova svijest s godinama jača i u srednjoj dobi postaje plodno tlo za "težnju za moći". Eklezijasti su inače sumnjičavi prema ovoj težnji, posebice kad očekivana poniznost nije posljedica iskustva, već je nametnuta vjerskim pravilima. Činjenica da crkve obično vode ili njima

⁵ Vidi Pojmovni rječnik, "Transcendentnost".

⁶ Carrillo, *op. cit.*, str. 37.

upravljaju stariji ljudi — u nekim slučajevima prava gerontokracija — ne umanjuje opasnost od autoritarizma. Izgleda da je imperijalistička težnja za moći jedna od profesionalnih kušnji crkvenih dužnosnika. Ellen G. White je s pravom upozorila na prisvajanje “kraljevske moći” u Crkvi.⁷

S obzirom na ranije spomenute sklonosti i psihološke kušnje te crn-crnacat izvještaj crkvene povijesti o vjerskoj slobodi, čovjek ima pravo s određenom suzdržanošću i bojazni promatrati poziv na “jednu crkvu”. Ovaj je poziv bogat neodređenostima, kušnjama i opasnošću od nesnošljivosti. Nema kršćana koji bi se mogao protiviti *jedinstvu* za koje je Krist molio da ga imaju Njegovi sljedbenici u Ivanu 17, jedinstvo poslušnosti (6. redak), poučavanja znanja, sigurnosti i vjere (8. redak), radosti (13. redak), posvećenja i istine (17. redak) te ljubavi (26. redak). Nevolja s konceptom “jedne crkve” nalazi se u tome što oni koji traže to jedinstvo ne traže samo jedinstvo ljubavi već i organsko institucionalno jedinstvo, a katkad, vjerojatno potpuno nesvjesno, “jedinstvo imperijalističke težnje za moći ili jedinstvo ekskluzivnosti”.⁸

Ako je nejedinstvo grijeh, i kao što je Skupštinu u New Delhiju (1961.) Odsjek za svjedočenje izvijestio da “nejedinstvena Crkva ne može *autoritativno* navijestiti Evanđelje svijetu” (kurziv dodan), onda je logično pretpostaviti da će, dobije li se moć i pruži prilika, doći do uklanjanja elemenata razdora nastojanjem na ustrojstvenoj uniji *autoritarnog* karaktera. Ovdje prijeti opasnost od “ujedinjenja pomoću stezanja, kao kod nogu kineskih dama”, kako je to nazvao John Stuart Mill.⁹

Još je tridesetih godina dvadesetoga stoljeća jedan poznati pravoslavni ekumenski glasnogovornik pisao u autoritarnom duhu u začecima:

⁷ Vidi *Testimonies*, sv. 8, str. 232,233.

⁸ Henderson, *op. cit.*, str. 37.

⁹ Mill, *op. cit.*, str. 127.

Kad je jedinstvo nadohvat ruke, kad se nadvladaju podjele, izraz "heretik" više ne treba primjenjivati na one čije vjerovanje trenutno nije savršeno usuglašeno s naukom Pravoslavne crkve, već prije na one koji... nijeću misao o jedinstvu, zadržavajući podjelu i razdvajanje.¹⁰

Za mnoge uporaba riječi *heretik* budi srednjovjekovne primisli vezane uz nesnošljivost i progonstvo.

Kako smo već ukazali, *jedinstvo* treba biti jasno definirano, jer postoji dobro i loše jedinstvo. Pokažimo to jednom kratkom ilustracijom. Postoji *jedinstvo ljubavi*, obično povezano s brakom, koje simbolizira Božji odnos prema Njegovom narodu: "I bit će njih dvoje jedno tijelo." (Post 2,24) Poznata izreka prekrasno opisuje ovo jedinstvo: "Dvije duše s jednom mišlju, dva srca koja kucaju kao jedno."¹¹ U *Sastanku noću* (Meeting at Night) Robert Browning rabi sličan jezik jedinstva ljubavi: "Dva srca koja kucaju jedno uz drugo."

Vezano uz jedinstvo ljubavi postoji i *jedinstvo uma*. U Bibliji stoji da su prvi kršćani bili "jednodušni". Ova je jednodušnost dala zajednički cilj crkvenom životu i ubrzala dinamično svjedočenje. Oba ova "jedinstva" trebaju obilježavati Božji narod.

Nasuprot tome imamo *jedinstvo monopola*. Udžbenik o građanskim pravima koji se koristi u školama jedne od novijih afričkih zemalja sadrži ovu rečenicu: "Naša je zemlja sretna što ima samo jednu političku stranku." No takvo jedinstvo znači da nema mogućnosti političkog izbora. To je politički monopol koji nipošto nije poželjan u zapadnim demokracijama. Ni u poslovnom svijetu jedinstvo nije uvijek dobrodošlo. Monopoli, karteli, velike industrijske grupacije i konglomerati smatraju se jednim oblikom gospo-

¹⁰ L. Zander, *En Marche vers l'Unité chrétienne*, Paris, 1937., str. 103. Navedeno u David Hedegard, *Ecumenism and the Bible*, str. 201.

¹¹ Maria Lovell, *Ingomar the Barbarian*, "French Standard Drama" (No. 89), prijevod djela Friderich Halm, str. 65.

darskog imperijalizma. U mnogim zemljama vladaju zakoni protiv trustova; često se odbijaju ponude za preuzimanja tvrtki, a na spajanja se uvijek gleda s određenom mjerom nepovjerenja.

Srodno jedinstvu monopola jest *jedinstvo ekskluzivnosti* povezano sa sektaštvom. Određene monopolističke ili ekskluzivističke težnje vidljive su u nekim nacionalnim vijećima crkava. Ona su s vlastima izradila *de facto* pravo da predstavljaju protestantske misije ili crkve u svome području. Postoje i određene sklonosti u uporabi medija. Crkvama se uvjetuje pristup radiju ili televiziji ako se pridruže nacionalnom vijeću crkava. U nekim se slučajevima tražilo da se humanitarni rad svih crkava odvija preko Vijeća crkava. Ovo je uglavnom poteklo od strane vlasti, ali su vijeća očito bila sasvim voljna djelovati u ovakvom ponešto ekskluzivističkom poslu.

Dosta često čitamo u crkvenom i svjetovnom tisku da su “crkve” izjavile to i to ili se složile da učine ovo ili ono, a to u biti znači da su se sastali predstavnici crkava koje pripadaju određenom vijeću crkava i donijeli rezoluciju ili odluku. Ovim se postupkom pokazuje da se ne računa na crkve koje nisu članice vijeća (s izuzetkom Rimokatoličke crkve, naravno). S tim u vezi Donald McGavran postavlja neka vrlo zanimljiva pitanja:

Kod ujedinjenih crkava postoji sklonost da o sebi govore kao o Crkvi, a o drugima kao “sektama”. Nesumnjivo će doći vrijeme kad će polovica protestanata u Americi pripadati toj jednoj crkvi. Kako će ta Crkva gledati na crkve koje nastavljaju živjeti odvojeno? Kao na jednakovrijedne crkve, koje imaju pravo na kršćansku ljubav i vjersku slobodu te na sva prava koja sama uživa, ili kao na raskolničke sekte?¹²

Također postoji i *jedinstvo osvajanja*. Povijest je krca-ta tužnim i otrežnjavajućim primjerima nametnutog jedin-

¹² McGavran, *op. cit.*, str. 162.

stva putem vojnih, gospodarskih ili kulturnih osvajanja. Lako se prisjećamo raznih nemilih vidova imperijalizma, kolonijalizma, neokolonijalizma ili satelitskog položaja. U prošlosti je vjersko jedinstvo bilo bezobzirno nametnuto u mnogim zemljopisnim područjima. Držeći na umu jezičnu jedinstvenost, postoje zemlje u kojima su manjinski jezici (u najmanje jednom slučaju riječ je o većinskom jeziku) potisnuti (primjerice tiskanje na njihovom jeziku je zabranjeno, njihova uporaba u školi također). Zajedništvo i jedinstvo što ga neki traže ne razlikuje se mnogo od jedinstva koje su marljivo izgrađivali pauk i udav. Pauk plete predivnu mrežu da pomogne “ujedinjenju” s muhom; udav pravi sve uže krugove oko svoje hipnotizirane žrtve, sjedinjujući se s njezinim zdrobljenim ostacima prije nego što će je konačno progutati. Postoji šaljiva pjesmica o nasmiješenoj dami koja jaše na leđima tigra u “jedinstvo” prašume:

*Bila jednom mladica iz Nigra
Što s osmjehom jahala je tigra.
Vratili su se sa šetnje —
mladica u utrobi,
a tigar s osmjehom na licu.*

U ovoj bi pjesmici moglo biti nekoliko upozorenja oduševljenim pobornicima ekumenizma koji predano rade na pregovorima za ujedinjenje.

Na kraju bismo spomenuli još jedno jedinstvo, *jedinstvo moći*. Ono je slikovito prikazano nacističkim njemačkim sloganom što se često čuo u tridesetim i ranim četrdesetim godinama: “Ein Volk, ein Reich, ein Führer” (“jedan narod, jedna država, jedan vođa”). Ova vrst jedinstva jednostavno odražava koncentraciju gole moći. U diktatorstvu postoji jedinstvo i jedan oblik ujedinjenja, ali je to jedinstvo brutalne moći. Moć kvari, bez obzira na to imao čovjek plavo radničko odijelo, bijeli ovratnik političara ili kruti ovratnik crkvenog dostojanstvenika. James Madison bilježi ono što je jasno rekao tijekom rasprave o federalnom ustrojstvu (1787. godine): “Istina je da u izvjesnoj

mjeri treba pokazati nepovjerenje prema svima koji imaju moć.”¹³

Ekumenisti aktivno i idealistički rade na ostvarenju dana kad će, nadaju se, postojati jedna golema ujedinjena crkva. Kakva će vrst jedinstva obilježavati ovaj crkveni kolos? Hoće li to biti jedinstvo ljubavi ili monopola, ekskluzivnosti, osvajanja i moći? Koje dokaze imamo da će ekumenska moć biti otporna na iskvarene imperijalističke sklonosti? Ekumenisti kažu da se prepreke ujedinjenju moraju ukloniti. Immanuel Kant tvrdi da riječ *treba* znači *može*. Zar ekumenska potreba ne pokazuje da riječ *može* znači *mora*? Zar *mora* ne ukazuje na moguću opasnost od vraćanja na otrežnjavajuće dane vjerske diskriminacije i progonstva? Crkvena povijest nas uči da je pojam jedne crkve, u kombinaciji s nadmoćnošću, poticao na nesnošljivost.

Veličina nesnošljivosti se u povijesti stoga očitovala u slučaju jedinstva. Na nesreću, iz sindroma jedne crkve može se izroditi fanatizam, a to često dovodi do dogmatizma i zlostavljanja onih koji imaju drukčija osvjedočenja.

“Jedna od najvećih ironija ljudske povijesti jest da je upravo ono prosvjetljenje ljudske duše, koje je u religiji unijelo shvaćanje jedinstva Boga i bratstva čovječanstva, istodobno učinilo ove duše sklonima da padnu u smrtni grijeh nesnošljivosti i progonstva radi vjere.”¹⁴

Upravo je *ravnoteža moći* sredstvo koje neutralizira vjersko tlačenje. Arnold Toynbee ističe kako je tijekom četvrtog stoljeća bilo malo progonstva, jer su kršćani i pogani bili podjednako jaki. Prije tog vremena pogani su bili nadmoćniji pa su svoju moć koristili u nastojanju da skrše kršćanstvo. Kasnije, kad su se stvari okrenule, “kršćani” su se s nedoličnom spremnošću latili progonstva kao načina da nametnu jedinstvo. I to je trajalo skoro 1300 godina.

¹³ Henry D. Gilpin, urednik, *The Papers of James Matison*, sv. 2, str. 1073.

¹⁴ Toynbee, *Study*, sv. 4, str. 223.

Grozote što su u ime Zapadne crkve tijekom dugih stoljeća njezina jedinstva i nadmoćnosti počinjene na katarima u Languedocu i Židovima i muslimanima u Castili te poganima na Baltiku, bile su više nego osvećene tijekom razdoblja od sto pedeset godina koje je slijedilo nakon prvog sukoba Zapadne kršćanske crkve i suvremenog zapadnog duha uskogrudnosti.

Razlog za zaustavljanje bratoubilačkih vjerskih ratova nije bio idealizam, a još manje imperijalistička ideja jedinstva, već ravnoteža moći.¹⁵

Denominacionalizam nalazi osnovnu potporu u ravnoteži religijske moći. Izvanjsko vjersko jedinstvo postojalo je samo zahvaljujući primjeni sile. Denominacionalizam i vjerska snošljivost djeluju uzajamno u obliku "prijateljskog kruga", u kojem jedno pomaže stvaranju drugoga. U vezi s oblikovanjem američkog Ustava¹⁶ i Zakona o ustavnim pravima James Madison je dao sljedeću izjavu: "U slobodnom društvu sigurnost vjerskih prava jamči mnoštvo sekti."¹⁷ John Stuart Mill govorio je o prednosti što ga za čovječanstvo ima raznolikost mišljenja: "I učitelji i učenici zaspali će na svom položaju onoga trenutka kad na bojnopolju ne bude neprijatelja... Samo u raznolikosti mišljenja, u postojećem stanju ljudskoga uma postoji mogućnost *fair play* za sve strane istine."¹⁸ Postojanje raznolikih izvora vjerske informacije bolji je jamac slobode od centraliziranih novosti i gledišta u ograničenom broju mamutskih crkvenih organizacija. "Dobijemo li sve informacije iz nekoliko glavnih izvora, ne znači da ćemo biti bolje informirani ili doći bliže istini."¹⁹

Denominacionalizam, pisao je pokojni Ian Henderson —

¹⁵ *Isto*, str. 227,228.

¹⁶ Zanimljivo je zapažanje da u radu Američke ustavne konvencije (1987.) nije sudjelovao nijedan klerik.

¹⁷ Citirano u Sperry, *op. cit.*, str. 54.

¹⁸ Mill, *op. cit.*, str. 102,107.

¹⁹ Kennedy, *op. cit.*, str. 170.

pojavo se kao iskren pokušaj da se iziđe na kraj s bolnim proturječjima da posred religije ljubavi buja mržnja... Denominacionalizam, hrabro odbacivanje noćne more dogme Jedne crkve, bio je pokušaj izbjegavanja osnovnog nedostatka u kršćanstvu koji se pokazao u užasima vjerskih ratova. Ovo je osvjedočenje: ako se ne možeš složiti sa svojom braćom kršćanima, bolje je živjeti s njima negoli ih pobiti. Denominacionalizam je važno sredstvo koje vam omogućuje pošteno i otvoreno neslaganje s ostalim kršćanima... U osnovi je to plemeni pokušaj... Svjetskog vijeća koje kao da nije sposobno osloboditi se izopačenja što ih je vrlo često trpjelo od onih koji su se pritajeno držali dogme o Jednoj crkvi.²⁰

Ne nijećući da organizacijsko nejedinstvo kršćanstva otkriva grijeh duhovne nesloge koji mu prethodi, može se reći “da je šizma ne samo sačuvala načelo slobode savjesti te upornošću vratila vrlinu snošljivosti koju je rana Crkva zahtijevala da bi je zatim izdala, već je u nekim slučajevima sačuvala samu istinu”.²¹

Ekumenski pokret sve više podupire novu vrst izravnoga crkvenog političkog i društvenog uključivanja u porijek, u nadi da će promjenom društva poslužiti širenju pravde. Postoji cilj koji u svim ovim naporima zaslužuje pohvalu. Danas po cijelom svijetu raširena “neopolitizacija” crkvenih tijela čini upitnom čitavu osnovu odvajanja Crkve od države na kojoj se obično dopušta djelovanje vjerske slobode. Stoga se javljaju ozbiljne bojazni u pogledu na budućnost vjerske slobode.

Pojam razdvojenosti Crkve od države znakovit je novozavjetni pridonos; on čini mogućim pojam vjerske slobode. Pretkršćanska društva bila su povezana sakralnim vezama zajedničke vjersko-političke odanosti. Nasuprot tome Novi zavjet podupire pluralističko društvo koje omogućuje vjersku raznolikost, ali je povezano zajedničkom odanošću državi ili vladaru. Ovaj je koncept tijekom Konstantinove ere

²⁰ Henderson, *op. cit.*, str. 12,13.

²¹ Greenslade, *Schism*, str. 205,206.

većinsko kršćanstvo vrlo brzo napustilo u prilog uklanjanja crte razdvajanja između Crkve i države tako što je religija postala sastavni dio političkog tijela. U tim okolnostima, piše Lukas Vischer —

teško bi bio zamisliv neutralni politički sustav. Jedna od posljedica toga bila je što je država nastojala ukloniti, potisnuti ili zabraniti vjerske manjine. Suvremeni pojam države odvaja religiju od političkoga sustava... Upravo zahvaljujući tome razvilo se načelo vjerske slobode; na osnovi ove razdvojenosti ono je danas gotovo svuda prihvaćeno.²²

Međutim, postoje dvije sile, suprotnih smjerova, koje uklanjanju oznake granice. Prva je totalitarna država koja od svih građana i institucija, uključivši i crkve, zahtijeva potpunu odanost i potporu za svoj društveni poredak i političke odluke. Druga su crkve i crkveni sabori koji bučno zahtijevaju veće svjetovno uključivanje crkvenih tijela u društvene i političke promjene.

Kad se ukloni pojam “dvaju kraljevstava”, koji je toliko išao na ruku vjerskoj slobodi, i Crkva jednostavno postane još jedna društvena ustanova, ona se teško može pozivati na *vjersku* slobodu; u najboljem slučaju može se pozivati samo na ljudska prava. Protivnici Crkve će onda tvrditi da se ne ograničava njezina vjerska sloboda, već jednostavno njezin protudruštveni utjecaj.

Gledište vjerske slobode i dalje se zamračuje kad shvatimo da mnogi kršćanski društveni i politički aktivisti jako lako prihvaćaju ograničavanje vjerske slobode kod kršćana druge političke boje, a istodobno šire negativni društveni utjecaj. Ovakvo stanje još jednom ukazuje na neumoljivu povijesnu lekciju da diranje ili zamagljivanje crte koja odvaja Crkvu od države znači opasnost za vjersku slobodu.

Ekumenisti uzimaju zdravo za gotovo da ekumenski pokret, pa stoga i njezina vodeća organizacija, Svjetsko

²² “Religious Liberty”, *op. cit.*, unutarnje korice.

vijeće crkava, predstavlja djelovanje Božje volje. Oni redovno tvrde da njihove odluke i aktivnosti vodi Sveti Duh. Naravno, nisu samo ekumenski glasnogovornici, već su i crkveni političari općenito izloženi kušnji da Boga “uporabe” na ovaj način. “Pripisivanje vlastitih uspješnih aktivnosti Bogu drevno je sredstvo kojim se crkvenjak služi da manipulira vlašću. Svakom drugom čovjeku nezgodno je pokušati poništiti ono što je on učinio.”²³

Kao što je vidljivo, radi se o *potencijalno* opasnoj situaciji. “Nema ničega goreg nego da kršćanin koji ima vlast vjeruje da utjelovljuje Duha.”²⁴ Poistovjećivanje volje neke religijske stranke u kršćanstvu s Božjom voljom može lako tu stranku i njezine vođe navesti da djeluju autokratski i čak “uporabe” od Boga danu silu da provedu “Božju volju”. Crkvenjaci vole moć, i ako im se pruži prilika da je upora-be za ono što možda iskreno ali pogrešno smatraju davanjem “veće slave” Bogu, oni se izlažu opasnosti da je primijene kao “poticanje” onih koji imaju drukčije kršćansko uvjerenje. Rasprava se onda lako nadomješta dominacijom. Upravo je stalna kušnja za sve crkvene dužnosnike da pokušaju odrediti što je pravo i da se onda potrude da svi drugi vjeruju i postupaju u skladu s tim; a to je oblik tiranije. Svjedočenje nije u rodbinskim odnosima s prisiljavanjem.

Katkad čak i molitva postaje sredstvom pa se unosi na javne sastanke da bi poslužila odgovarajućim ciljevima. Na nesreću, ekumenske službe često koriste unaprijed pripremljene molitve, tako sastavljene da promiču ciljeve ekumenskog vodstva i polaze od pretpostavke da je organizacijska podjela crkava *ipso facto* grešna pa je osuđena da nestane u vrijeme koje Bog odredi.

Zagovornici koji rade na stvaranju svjetske crkve ne bi smjeli zanemariti odnos koji postoji između veličine i autoritarnosti. Što je država ili crkva veća, to je veći pogon i

²³ Henderson, *op. cit.*, str. 14.

²⁴ Bernard Besret, *op. cit.*, str. 211.

strukture potrebne da je održe djelatnom. A onda se javlja gotovo neodoljiva kušnja da se na oltar učinkovitosti i moći žrtvuju sloboda i neovisnost. Gerald Kennedy je prije više godina rekao: "Sučelimo se s činjenicom: jedini način da crkvena ustanova veličine Rimokatoličke crkve učinkovito funkcionira jest autoritarnost."²⁵

Ekumenisti dosta olako govore o jedinstvu u raznolikosti. To je mnogo lakše reći nego učiniti. Pri sve većem broju prijenosa vjerskog iskustva može lako doći do krute uniformnosti. Adrian Hastings je ukazao na to da jedinstvo može biti —

ljudski podnošljivo... ako se prenosi putem raznolikosti... dovoljno iskreno da izazove... duboko neslaganje. Ekumenisti su premalo učinili da dokuče što to stvarno znači. Pa dok to ne učine, sadašnja kaotična vjerska podjela, uz prijateljsku suradnju, svakako može biti bolja od jednobojne uniformnosti koju bi jedinstvo proizvelo.²⁶

Još jedan potencijalni problem vjerske slobode povezan je s prozelitizmom. Tijekom 1990-tih godina naširoko se raspravljalo o prozelitizmu. O tome smo opširnije govorili na drugom mjestu. Ovdje je dovoljno reći da, po svemu sudeći, vođe SVC-a vjeruju da ne može biti ekumenizma i prozelitizma. S druge pak strane može se reći da ne može biti ekumenizma bez vjerske slobode i da ta sloboda uključuje pravo svjedočenja o svojoj vjeri drugima. Postavlja se pitanje hoće li se ekumenski vođe odlučiti za slobodu ili će u ime protuprozelitizma poticati restriktivno osobno ili skupno naviještanje Evanđelja. Nema sumnje da jača napetost između vjerske slobode i protivljenja naviještanju Evanđelja krštenim osobama bilo da su stvarno kršćani ili su samo imenom.

U novije vrijeme ekumenski se pokret sučeljava s mnoštvom problema. Mnogi smatraju da ne postiže ono što je

²⁵ Kennedy, *op. cit.*, str. 170.

²⁶ Hastings, *op. cit.*, str. 44.

obećavao, pa je zamah napredovanja usporen. Kardinal Wright, pokojni prefekt vatikanske Kongregacije za kler, svojevremeno je rekao: “Čini se da je ekumenizam izgubio svoju prodornost.” Ovo je danas još točnije nego što je to bilo na prijelazu stoljeća. Raniji, možda ponešto naivan optimizam, ustupio je mjesto manje optimističnom gledištu. S druge strane ekumenski pokret mora pokazati napredak i izbjeći slijepu ulicu ako želi da ga smatraju *trajno značajnim* i ozbiljnim. Ovo stavlja posvećene i predane članove osoblja SVC-a u ponešto nezavidan položaj, jer bez kretanja svaki će se pokret ubrzo prevrnuti slično čigri koja je izgubila snagu za vrtnju.

Lukas Vischer, u ono vrijeme ravnatelj tajništva “Faith and Order” Svjetskoga vijeća, jasno je u svom izvještaju Središnjem odboru SVC-a u Adis Abebi (1971.) rekao da “ugled i vjerodostojnost Svjetskog vijeća crkava zavisi i od napredovanja jedinstva”.²⁷

Ovo djelomično objašnjava gotovo očajničku želju ekumenskih vođa da pokažu napredak prema jedinstvu. Oni smatraju da moraju dokazati da pokret ima dobre izgledе. On mora sačuvati pozornost javnosti. Da se izbjegne rastući gubitak zanimanja za doktrinarne značajke jedinstva, “Faith and Order” je načinio zanimljiv prijedlog (u načelu već dokazan u različitim crkvenim tijelima) o sazivanju, ako je izvedivo, pravog ekumenskog sabora po uzoru na sabore rane Crkve, koji bi predstavljao cjelokupno kršćanstvo.

Na prijelazu u novo tisućljeće na kocki je “ugled i vjerodostojnost Svjetskog vijeća crkava”, a oni “zavise od napredovanja jedinstva”. Drugim riječima, kad su u pitanju ugled i vjerodostojnost, dakle samo postojanje i uspjeh organizacije, postoji opasnost da se pribjegne naglim postupcima i odlukama da bi se postiglo potrebno, ali prisilno, napredovanje jedinstva, bez kojega SVC nema budućnosti.

²⁷ “If Time Permits Report on Church Union”, *The Ecumenical Review*, 23:2:143.

Pritiskanje političkih prekidača za paniku katkad je dovodilo do centralizacije moći pa čak i do diktatorstva. Suočeni sa sve slabijim vjerskim utjecajem i rastućim nezadovoljstvom postojećim crkvenim strukturama, bojeći se da istječe pijesak ekumenskog vremena koje je u početku puno obećavalo, vjerski militantni makartizam, koji je protiv podjele, može krenuti da osigura pobjedu "kršćanstva jedne crkve" služeći se imperijalnom rukom religijsko-političkog zakonodavstva.

Država je, povijesno gledano, bila više zainteresirana za jedinstvo nego za istinu; i to je prirodno. U veoma velikom broju slučajeva javna je vlast bila sklona poduprijeti većinske i liberalne crkve. Stoga se u tome uvijek krije opasnost uplitanja vlasti da se podupre jedinstvo, a to je kušnja, katkad gotovo neodoljiva, da crkveni dužnosnici podupru takvo ponašanje. Gledano iz ugla vjerske slobode, ovdje možemo naići na još jednu slabu točku ekumenizma: može doći do oluje u kojoj će jedinstvo ustati protiv slobode.

Odbacujemo svako kršenje vjerske slobode i sve oblike vjerske netrpeljivosti te svaki pokušaj nametanja vjerovanja i postupaka drugima, manipuliranje ili prisiljavanje drugih u ime religije.

Zajednička Radna skupina predstavnika
Rimokatoličke crkve i Svjetskog vijeća crkava,
Sedmi izvještaj, str. 46

26

NAVIJEŠTANJE EVANĐELJA I PROZELITIZAM — VJERSKA SLOBODA I EKUMENSKI IZAZOV

Mandat za naviještanje Evanđelja

Kršćanstvo ne može izbjeći zadaću naviještanja Evanđelja. Svaki kršćanin koji vrijedi svoje “soli” (da uporabimo novozavjetni izraz) priznaje da je srž kršćanstva u tome da odgovorno i radosno svjedoči o svojoj vjeri i spasenju. Evangeliziranje je zapravo širenje “Radosne vijesti”, Božjom milošću besplatno ponudenog spasenja svakome ljudskom biću.

U Novom zavjetu nalazimo ne samo “velike zapovijedi” — da ljubimo Boga i bližnje — već i “veliki nalog” da idemo, poučavamo, krštavamo i učinimo učenicima sve ljude kako bi postali sljedbenici Isusa Krista (Mt 28,19.20).

Ovo govorimo iz kršćanske perspektive, svjesni da naviještanje Evanđelja i njemu srodnu aktivnost, obraćanje, ne vrše ni hinduisti ni Židovi, a samo u nekoj mjeri budisti. S druge strane islam provodi neku vrst dvostranoga proze-

litizma promičući islam u nemuslimanskim područjima, a zabranjujući bilo kakvo evangeliziranje/obraćanje u muslimanskim zemljama.

Okruženje

Mi živimo u novostvorenoj klimi vjerske slobode. Općenito govoreći, više nema državne crkve koju štite vlasti (i financiraju), s religijskim “rezervatima za lov”. Naravno, islamske zemlje pružaju sasvim drugu sliku. Prozelitizam je neizbježan znak ili posljedica vjerske podjele i vjerskog pluralizma u porastu. Kao što će u demokraciji biti političkih kampanja stranaka koje se nadmeću, kao što će biti gospodarskog natjecanja tamo gdje postoji otvoreno tržište, tako će biti i vjerskog natjecanja među vjerama. To i nije loše, dokle god je ponašanje pošteno i nema mržnje, jurnjave za prestižom ni osvetoljubivosti ili gorčine.

Napetosti koje vladaju među pravima

Već smo spomenuli veliku novu činjenicu našega doba — vjersku slobodu. Međutim, čini se da postoji sukob između *univerzalnosti vjerske slobode*, poduprte instrumentima i drugim dokumentima Ujedinjenih naroda i shvaćanja *kulturnog relativizma vjerske slobode*. Uz to zamjećujemo da postoji i sukob između prava da čovjek slobodno *mijenja* vjeru i prava da slobodno *ispovijeda* vjeru. Spominjemo i drugu napetost između dva prava koja se katkad nadopunjuju, ali u drugim prilikama suprotne: prava pojedinca i prava ustanove (primjerice crkve). Naravno, svatko ima pravo odlučiti kojoj će organizaciji pripadati, a isto bi tako i svaka vjerska organizacija trebala imati pravo da odredi uvjete za članstvo, uključujući i “ulazak” i “izlazak”. Problem nastaje kad vjerska organizacija ne dopušta odlazak pa se služi policijskom snagom države da nametne članstvo. Van der Vyver to jako dobro ističe: “Predajući ustanovama vlasti potpuni nadzor nad svojim unutarnjim poslovima, vjerska ustanova gubi svoj suverenitet u unutarnjem okruženju i postaje sredstvom vjerskog pro-

gonstva te vlasti.” (Johan D. van der Vyver, “Religious Freedom and Proselytism,” *The Ecumenical Review*, listopada 1998., str. 422)

Unatoč postojanju ovih napetosti, Ujedinjeni narodi su otvoreno podržali pravo čovjeka da širi svoju vjeru poučavanjem i življenjem. Završni akt Konferencije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda (Beč, 1993. godine) potvrdio je: “Sva su ljudska prava opća i nedjeljiva, međuovisna i povezana. Međunarodna zajednica mora pošteno i jednako prema svima zastupati ljudska prava... dužnost je država, bez obzira na njihove političke, ekonomske i kulturne sustave da promiču i štite sva ljudska prava.” (Dio I., članak 5.)

Jedan od razloga za protuprozelitsko zakonodavstvo jest lažna nada ili iluzija da se na taj način može postići uniformnost ili vjerska homogenost. Takva društva više ne mogu opstati i sačuvati vlast u ovom dobu brzih promjena, putovanja i trenutačnog komuniciranja, osim ako se ne posluže nekom vrsti holokausta, vjersko-etničkim čišćenjem, uporabom vjerske policije i srednjovjekovnim totalitarizmom.

Nesuglasje i suglasje u pogledu naviještanja Evanđelja

Nema sumnje da među kršćanima postoji značajno nesuglasje u vezi s misionarskim radom i naviještanjem Evanđelja:

Nesuglasje oko tumačenja Crkve i sakramenta, nesuglasje među onima koji zastupaju otvorenost i onima koji smatraju da se naviještanje Evanđelja odnosi samo na unutarnju obnovu, među onima koji razmišljaju globalno i cijeli svijet smatraju svojom dijecezom i onima koji imaju isključive teritorijalne poglede vezane uz crkvu i razmišljaju u lokalnim ili nacionalnim okvirima. Također ima nesuglasja oko naviještanja Evanđelja i prozelitizma među onima koji vjeruju u pravnu jednakost svih vjerskih zajednica i onima koji tvrde da su povijesna crkva ili da im brojnost njihovih sljedbenika daje posebna i veća prava nego drugima.

Međutim, među kršćanima postoje neke osnovne točke slaganja koje utječu na naviještanje Evanđelja:

Evandeoska zadaća zauzima središnje mjesto u kršćanskoj vjeri.

Krist ima jedinstvenu ulogu.

Snaga molitve.

Crkvena zajednica nije isto što i društvena zajednica.

Naviještanje Evanđelja više je povezano s onim što čini Bog, nego s onim što čine ljudi, premda Bog djeluje preko ljudskih oruđa.

Značenje ovoga potonjeg ne shvaća se uvijek dovoljno. Bog je naredbodavac pa se kršćanin, kad ga sprečavaju u naviještanju Evanđelja, osjeća ograničavanim i spriječenim u poslušnosti božanskoj zadaći, čak izložen progonstvu.

Evangeliziranje nasuprot evangelizaciji

Neki pokušavaju praviti razliku između “evangeliziranja” i “evangelizacije”. Ja osobno vjerujem da je ovakva razlika umjetna i u najboljem slučaju ovisi o naglašavanju. Osim toga, u drugim meni poznatim jezicima nema takve razlike, jer ne postoje dvije riječi (primjerice u španjolskom, francuskom, talijanskom i njemačkom). Neki u “evangeliziranju” vide poziv na obraćenje, promjenu života (uključujući katkad i promjenu vjerske pripadnosti), a u evangelizaciji širenje kršćanskih vrijednosti u društvu bez upućivanja poziva koji bi mogao uključivati i promjenu vjerske pripadnosti. Osobno sam osvjedočen da autentično evangeliziranje/evangelizacija uključuje poziv na učenje s naglaskom na promjenu života, a da to ne mora značiti i promjenu crkvenog članstva, premda ostavlja mogućnost slobodnog izbora da ljudi odgovore na božanski poziv. Sve drugo je “instant evangeliziranje”.¹

¹ Njemački izraz za “nadmjestak naviještanja Evanđelja”.

Definicija prozelitizma

Ako još jednom bolje razmotrimo pitanje prozelitizma, ne smijemo smetnuti s uma da ovaj izraz u prošlosti nije imao pogrdno značenje kakvo danas često ima. Na nesreću, već se nekoliko godina osjeća sklonost da se riječi prozelitizam prida sektaški prizvuk rabeći je kao opis svjedočenja i naviještanja Evandjelja od strane drugih vjerskih zajednica, nikad svoje vlastite, jer, uostalom, “moja” se crkva nikad ne služi metodama koje su za kritiku, već to čine samo “druge” vjerske zajednice!

Mi se radije služimo izrazom “pogrešni prozelitizam” nego jednostavno izrazom “prozelitizam”. Prozelitizam je dvosmislen izraz, prepun mogućnosti zlorababa. Kao što smo to istaknuli u prethodnom poglavlju, postoje mnogi i različiti oblici prozelitizma. Evo nekih definicija:

1. Prozelitizam je svjedočenje i naviještanje Evandjelja s ciljem obraćanja ljudi.

2. Prozelitizam je pogrešno i iskvareno svjedočenje, zato što se služi *pogrešnim metodama*.

3. Prozelitizam je krađa ovaca s namjerom povećanja svoje crkve i izgradnje svoje zgrade, što ukazuje na *pogrešne pobude*.

4. Prozelitizam je naviještanje Evandjelja pogrešnim ljudima zbog *pogrešnih ciljeva*.

5. Prozelitizam je miješanje u vjerovanje i vjerski život drugih, što je *pogrešna taktika*.

6. Prozelitizam je nastojanje da se ljude drži u neznanju o pravoj vjeri i religiji, nastojanje da budu zarobljeni u crkvi zato što su se u toj vjeri rodili, a to je *lažno isповijedanje vjere i formalizam*.

7. Prozelitizam je svjesna namjera da se pridobiju članovi druge crkve, što je *pogrešna strategija*.

Neispravni prozelitizam

Kako je već rečeno, bolje je uporabiti izraz “neispravan” ili “neprimjereni” prozelitizam. Lakše je sporazumjeti se na takvoj osnovi, jer se većina ljudi protivi onome što

bismo mogli nazvati iskvarenim svjedočenjem. Neprimjereni je prozelitizam

1. kad se laska, obećava materijalni probitak i čak podmićuje da bi se zadobili sljedbenici;

2. kad se zastrašuje, kao kad primjerice poslovođa na radnom mjestu vrši nepošten pritisak na zaposlenike;

3. kad se nude društvene ili obrazovne prednosti;

4. kad se drugima podmeće lažno naučavanje i vjervanje, kojih se oni uopće ne drže;

5. kad se rabi oblik evangeliziranja u koji je uključena novčana prijevara ili iznuda;

6. kad se kleveće i ogovara;

7. kad se ljude podvrgava intenzivnoj indoktrinaciji i odvaja od obitelji i starih prijatelja;

8. kad se svjesno i namjerno izrabljuje tuđa nesreća (primjerice siromaštvo, neznanje, bolest, smrt u obitelji).

Mnogi bi se, a možda i većina, složili da je u ovih osam točaka opisan neprimjereni prozelitizam (premda bi neki rekli da je svaki prozelitizam po svojoj definiciji neprimjeren). Pritom se javlja niz problema — neki su etičke, neki ekumenske, a neki doktrinarne naravi. Primjerice, evanđeoske aktivnosti vjernika jedne crkve među vjernicima druge crkve neki *ipso facto* smatraju neprimjerenim prozelitizmom. Takvi će reći: Ako već morate, idite i propovijedajte u nekršćanskim zemljama. Odgovor je: Premda svaki kršćanin ima pravo i dužnost svjedočiti, nije svatko pozvan da ide u nekršćanske zemlje. Osim toga, kršćansko svjedočenje ne može se ograničiti zbog toga što susjedi pripadaju nekoj crkvi.

Tko je “vezan uz crkvu”?

Ovdje se također postavlja temeljno pitanje *tko je vjernik*, tko je kršćanin, *tko je “vezan uz crkvu”*, a tko nije. Postaje li krštena osoba automatski vjernik cijeloga svog života, premda ona nikad (ili gotovo nikad) ne ide u crkvu, nema žive vjere i očito nije prisno povezana s Kristom? Je li takva osoba zbilja “vezana uz crkvu”? Ovo pitanje postaje

još značajnije zbog stalne provale sekularizma i agnosticizma u kršćanske redove ne zaobilazeći ni priznate crkve.

Pastoralna njega

U ekumenskim krugovima govori se da rješenje za neke probleme prozelitizma leži u zajedničkom svjedočenju zasnovanom na ljubavi i uzajamnom priznavanju. Ovakav pristup predlažu neki vođe Pravoslavne crkve. Tamo gdje, primjerice, nema dovoljno pastoralne skrbi, evangeličke bi crkve trebale poduprijeti postojeće povijesne crkve pristajući na zajedničko svjedočenje. Ovo ima smisla kad se primjenjuje na situacije gdje već postoje dobro razvijeni ekumenski odnosi i uzajamno poštovanje i jednakost te osnovno doktrinarno suglasje. No takvo što je teško zamisliti tamo gdje postoji stvarno doktrinarno nesuglasje i gdje se na novije crkve (ne i nužno nove) gleda svisoka, izlaže diskriminaciji i katkad prema njima postupa kao prema kakvoj vjerskoj kugi protiv koje se u najboljem slučaju valja cijepiti ili, još bolje, djelovanjem vlasti staviti ih u karantenu.

Također se katkad tvrdi da prozelitski napori evanđelista razaraju ugodnu klimu kršćanske ljubavi koja je postojala u prošlosti. Međutim, povijesno gledano to često nije bio slučaj. Primjerice u Istočnoj Europi, prije komunističke revolucije, prema manjinskim se crkvama provodila diskriminacija i one su često bile progonjene, nerijetko uz prešutno odobravanje većinskih crkava.

Suradnja u naviještanju Evanđelja pretpostavlja nešto malo suglasja u teologiji i ekleziologiji, poštovanja, razgovora i dijaloga. Često nedostaje takvo ekumensko tlo. Crkve koje postoje već stoljeće i više proglašava se sektama i odbija ih se priznati crkvama. Ima slučajeva gdje se crkve ogorčeno tuže na zapadnjački prozelitizam, odbijaju razgovore, dijalog i ikakvo priznanje. Je li u takvim uvjetima logično govoriti o kršćanskoj ljubavi? Možemo se s pravom pitati radi li se doista o želji za prestankom prozeli-

tiranja ili o želji za ugušivanjem drugih vjerskih zajednica koje se smatra neželjenom konkurencijom.

Pravo da budemo obraćeni

Postoji jedna strana prozelitizma koju često zanemarujemo. Kad govorimo o pravu na obraćanje, moramo također voditi računa o *pravu da budemo obraćeni*, odnosno pravu da primimo informacije, da budemo poučavani, da rastemo u vjerskom iskustvu. Mi trebamo raspravljati ne samo o pravu da svjedočimo i prenosimo informacije, već i o *pravu da primamo informacije*. Ovo je jedno od temeljnih ljudskih prava što ga priznaju Ujedinjeni narodi. Svi strogi protuprozelitistički propisi onemogućuju primanje novih i drukčijih informacija, i time ograničavaju širenje i primanje ideja. Osim toga, zar ne bismo trebali saslušati svjedočenje i gledišta onih koji su prozelitirani i obraćeni iz jedne (obično formalnog vjerovanja) u drugu crkvu (obično živu vjeru)?

Duhovno poučavanje, koje može navesti pojedince da napuste svoju religiju *svojom slobodnom voljom*, nije pogrešno prozelitiranje, kako je to i Europski sud zaključio u grčkom slučaju Kakkinakisa. Bitni problem prozelitizma jest pitanje *prisile*. Ako postoji prisila, takvo je obraćanje pogrešno i treba ga osuditi kao nepošteno. Tad Stahnke to kazuje na sljedeći način: "Jasno je da će prozelitizam više privlačiti moć vlasti što se više bude miješao u slobodu izbora." ("Proselytism and the Freedom to Change Religion in International Human Rights", *BYU Law Review*, 1999., br. 1, str. 327)

Kršenje etičkih i moralnih normi

Priznajući da je neprimjereni prozelitizam neispravno ponašanje, treba reći i da većina pogrešnih oblika naviještanja Evanđelja spada u područje etičkoga ponašanja, a ne zakonskog ograničavanja. *Veliki dio neprimjerenog prozelitizma jest kršenje moralnih, a ne zakonskih normi*. Takvo ponašanje može biti nepoželjno i moralno sumnjivo, pa

ćak i za kritiku, ali vlast ne postoji zato da ispravlja pogrešno mišljenje ili da guši lažno vjersko svjedočenje. Država ne može čitati misli ili savjest i pobude. Miješanje države u ovo područje lako dovodi do kršenja ljudskih prava. Premda se možemo složiti oko različitih definicija nepravilnog prozelitizma, nije uvijek lako znati gdje povući crtu i znati kad su povrijeđeni javni red i prava drugih. Svakako da država mora štiti takva prava, ali neprimjereni prozelitizam u većini slučajeva spada u područje moralnih prekršaja koji ne bi trebali biti predmet zanimanja države. Stoga je mađarski ustavni sud bio sasvim u pravu (1993. godine) kad je odlučio da državne vlasti nemaju pravo odrediti koja je religija prava, jer je to stvar “tumačenja crkava” (*East European Case Reporter of Constitutional Law*, 1999., str. 62 u *The Ecumenical Review*, listopad 1998., str. 425).

Dopustite da iznesemo nekoliko misli o mogućem “Pravilniku dobrog ponašanja” vezanim uz prozelitizam. Kako je već spomenuto, postoje dvije strane ovog predmeta: oni koji obraćaju (izvana) i oni koje se obraća (unutra). Obje strane trebaju postupati pošteno i s poštovanjem.

Dobro ponašanje onih izvana (koji obraćaju)

1. Osjetljivi su na običaje uvjetovane kulturom.
2. Ne iskorištavaju niti zlorabe siromašno, ranjivo pučanstvo.
3. Ne služe se lažnim i prijevernim tvrdnjama o čudesnim izlječenjima i pomoći.
4. Ne vrše pritisak na ljude da napuste vjeru svojih otaca niti vrijeđaju njihove vjerske osjećaje.
5. Ne nude financijska ili druga materijalna obećanja ili obrazovne prednosti da bi “obratili” ljude.
6. Ne šire informacije, za koje znaju da su lažne, o naučavanju drugih religija i ne ismijavaju njihova vjerovanja i način života.
7. Izbjegavaju javno rabiti pogrdne izraze kao što su “idolopoklonici”, “babilonska bludnica”, “otpala religija”.

8. Ne optužuju većinske crkve da u njima nema duhovnog ili misionarskog života.

9. Ne potiču mržnju, sukobe i neprijateljsko suparništvo.

10. Ne služe se metodama prisile i prijevare da bi zadobili vjernike, uključujući određene oblike reklamiranja koje računa na ljudsku lakovjernost.

11. Ne koriste društvenoekonomsku i političku moć da steknu članove.

12. Ne ozloglašuju priznatu umjetnost u crkvama smatrajući je prijestupom prve ili druge zapovijedi Dekaloga.

Dobro ponašanje onih unutra (koje se obraća)

1. Ne iskorištavaju niti zlorabe vjernike tako da ih drže u neznanju.

2. Ne šire informacije, za koje znaju da su lažne, o naučavanju drugih vjera i ne ismijavaju njihova vjerovanja i način života.

3. Ne služe se nepoštenim načinima da ozloglase druge, posebno novije religije, dajući zbudujuće izjave i iznoseći nedokazane tvrdnje o "opasnim sektama".

4. Ne vrše pritisak otvorenim ili skrivenim prijetnjama i progonom da ljudi ostanu vjernici.

5. Ne ohrabruju, već obeshrabruju državne vlasti u vršenju diskriminacije prema manjim i novijim religijama i onemogućavanju evanđeoskog svjedočenja koje smatraju nepoželjnim.

6. Izbjegavaju uporabu pogrdnih izraza kao što su "sekta", "kult", "sotonisti", "heretici".

7. Ne potiču mržnju ili prijezir prema manjinskim vjerskim zajednicama i ne potiču na etnički sukob.

8. Ne služe se društvenoekonomskom ili političkom moći da zadrže članove.

9. Izbjegavaju blagonaklono postupanje države prema svojoj crkvi.

10. Izbjegavaju sindrom religijskog monopola.

Dobro ponašanje koje se može primijeniti na sve

1. Gradimo mostove i odnose pomoću kontakata i razgovora.

2. Provodimo u život istinu o ljubavi (Ef 3,15).

3. Budimo uvijek spremni na odgovor svakome tko zatraži razlog naše nade i vjere uz tri Petrova uvjeta: poniznost, poštovanje i poštenje (dobru savjest) (1 Pt 3,15).

4. Smatrajmo da misionarsko-evanđeoski rad obuhvaća duhovno (osobno spasenje) i društveno (pravda i služba) područje.

5. Budimo istinoljubivi, otvoreni i poštteni prema drugim crkvama.

6. Držimo se svojih osvjedočenja i ne pristajmo na kompromis odbacivanjem osobnog shvaćanja.

7. Usporedimo ideale svoje crkve s idealima drugih crkava, a ne ideale svoje crkve sa stvarnošću u drugim crkvama.

8. Provjerimo glasine i navodna zbivanja u drugim crkvama prije nego što im povjerujemo.

9. Uzmimo u obzir povijest, ne zato da se uvijek borimo za *status quo*, već da bismo razumjeli odakle ljudi dolaze.

Neka rješenja i zaključci

1. Potreban je dijalog između (1) onih koji pridobivaju, (2) protivnika svakog oblika naviještanja Evanđelja među krštenim vjernicima neke crkve i (3) onih koje se obraća. Dijalog unutar samo jedne strane doista je gubljenje vremena — kao da propovijedate galeriji o važnosti da sljedeći tjedan bude nazočna u crkvi.

2. Ispravno naviještanje Evanđelja/prozelitizam mora obuhvatiti snošljivost, ne kompromis, već snošljivost koja poštuje jednaka prava drugih. Nerijetko “može manjkati poštovanja prema vjerovanju i životu manjinskih skupina s obzirom na dominantnu većinsku crkvu i nespremnost da ih se smatra pravim i jednakim partnerima u društvu” (*Zajednička Radna skupina predstavnika Rimokatoličke cr-*

kve i Svjetskog vijeća crkava, sedmi izvještaj, 1998., str. 48). Dominirajuće vjerske skupine ne smiju podupirati niti dopustiti donošenje restriktivnih zakona koji bi ograničavali ili izlagali nemilosti svjedočenje drugih vjera.

3. Obraćenje ne smijemo prikazati kao zahtjev za napuštanjem lokalnih običaja i predaja ukoliko se ne protive upoznatoj religiji.

4. Trebamo osuditi i odbaciti svaki oblik prisile radi promjene ili očuvanja religije, jer svako ljudsko biće ima neotuđivo pravo prihvatiti religiju po svom izboru ili je promijeniti prema svojoj savjesti.

5. Poželjno je naviještanje Evanđelja sa žarom i suvremenim, djelotvornim sredstvima komunikacije, ali s jasnom spoznajom o ograničenosti znanja. Mi možemo poznavati mnogo istine, ali samo Bog zna istinu u njezinoj punini.

6. Vjerska gledišta i vjerovanja koja sama ne mogu opstati na slobodnom vjerskom tržištu i preživjeti u ozračju slobode, jednakosti i evandeoskog uvjeravanja, svakako već mogu biti na putu u muzej ili knjižnicu. Uporaba teške ruke države da bi se zaštitile takve vjerske zajednice od snage obraćanja i vjerskog uvjeravanja slabi njihovu moralnu vjerodostojnost. Rečeno jezikom burze: Takva vjerska tijela su “zrela za preuzimanje”.

7. “Odgovornost za poticanje vjerske slobode i skladnih odnosa među vjerskim zajednicama primarna je zadaća crkava. Kad se načela vjerske slobode ne poštuju i ne primjenjuju u crkvenim odnosima, mi trebamo putem dijaloga u uzajamnom poštovanju pozvati na dublje razmatranje i poštovanje ovih načela i njihove praktične primjene na crkve.” (“Challenge of Proselytism and the Calling to Common Witness”, *Zajednička Radna skupina predstavnika Rimokatoličke crkve i Svjetskog vijeća crkava*, sedmi izvještaj, 1998., str. 47).

8. Neprimjereni prozelitizam ne oslobađa već porobljava, jer neznanje nadomješta pokornošću legalizmu i izolaciji od dinamične životne stvarnosti. Nasuprot tome, na-

viještanje izvornog Evanđelja mora osloboditi — osloboditi od intelektualnog i duhovnog sljepila, od uskogrudnih crkvenih struktura i mrtvog formalizma. Takvo će naviještanje Evanđelja voditi ljude da uživaju u slobodi o kojoj je Isus govorio kad je rekao: “A istina će vas osloboditi.” (Iv 8,32)

Kršćanska vjera je nedjeljiva. Istina Evandjelja je organska cjelina, cjelovit nauk Krista i Njegovih apostola; nitko ne može odsjeći ili prezreti bilo koji dio te istine a da pritom ne naudi cjelini. Ekumenizam nema za cilj osiromašenje vječne istine, već njezin oporavak...¹

Todor Sabev

QUO VADIS, EKUMENIZME?

Na prijelazu u novo tisućljeće

Na prijelazu u novo tisućljeće postalo je uobičajeno prognozirati što donosi sljedeće stoljeće. Pojavili su se razni mudraci koji pretkazuju politički, gospodarski i društveni razvoj. Isto važi za religiju. U devedesetim godinama proširila su se neobična proročka tumačenja budućnosti, drugoga Kristovog dolaska, milenija i kraja svijeta. Naravno, kako se budućnost bude razvijala, ovi nazovi-proroci ustanovit će da su zapravo prorekli svoju vlastitu osudu, jer se Bog ne da ismijavati. Netko je rekao, bez sumnje s dozom humora, da je uvijek opasno “proricati”, posebice budućnost. Pa ipak, gledati unaprijed s vjerom i hrabrošću dio je kršćanskog zvanja i duboko je utkano u adventističko očekivanje i nadu.

Prijelazna faza u opadanju i rastu religije

Kako ulazimo u novo stoljeće, čini se da u odnosu na religiju živimo u fazi prijelaza. Ovo razdoblje promjene pokazuje različite značajke: U takozvanim glavnijim crkvama bilježi se znatan odljev. Ove su crkve većinom udru-

¹ Todor Sabev, Pravoslavne crkve u Svjetskom vijeću crkava prema budućnosti, str. 75, 1996.

žene sa SVC-om. U biti one postupno (a katkad i brzo) postaju “staromodnim” ili “sporednim” crkavama, premda često još imaju značajnu društvenopolitičku ulogu.

Nasuprot upravo spomenutom opadanju crkava, konzervativne evangeličke crkve rastu: pentekostalna, baptistička i adventistička. Dobro poznati crkveni statističar David Barrett tvrdi da bi u svijetu krajem dvadesetoga stoljeća moglo biti čak petsto milijuna pentekostalaca. Također je u mnogim dijelovima svijeta, posebice u Africi, došlo do eksplozije novih domaćih crkava (samo u Nigeriji ih je nekoliko stotina). Sve su ove crkve ili mlako ili otvoreno suprotstavljene tradicionalnoj ekumenskoj crti SVC-a.

Ova dva paralelna tijeka poticana su i sve većim posvjetovljenjem društva koje djeluje na sve religije, a posebice na velike, priznate crkve stvarajući osjećaj nesigurnosti koja se javlja kod tradicionalnih vjerskih tijela. Zbog toga one katkad reagiraju nastojeći potvrditi svoj identitet. Na nesreću, ova nastojanja katkada prelaze dopustivo samopotvrđivanje jer se služe državom da ojačaju svoju oslabljenu moć i umanjeni ugled uklanjanjem ili ušutkavanjem glasova drugih religija.

Porast novih vjerskih pokreta

Razvile su se i takozvane sekte i novi vjerski pokreti, a za većinu njih se smatra da su izvan kršćanskoga kruga. Ovakav je razvoj privukao posebnu pozornost niza europskih parlamenata, pa postoji realna opasnost da bi prve godine sljedećega tisućljeća mogle biti svjedokom proglašavanja neprimjerenih zakona kojima se ograničava vjerska sloboda, posebno manjinskih crkava, tim više ako su nepopularne i predmet neobjektivnih informacija.

Buđenje nekršćanskih religija

U posljednjoj trećini dvadesetoga stoljeća došlo je do ponovnog buđenja i širenja nekršćanskih svjetskih religija kao što su islam i hinduizam. Oni koji su bili slabi, sada govore: “Jak sam.” U nizu zemalja proglašeni su zakoni

kojima se zabranjuje misionarski rad da bi se poduprle i promicale tradicionalne religije u duhu probuđenog nacionalizma.

Demon fundamentalizma

Pri prijelazu u dvadeset prvo stoljeće na slobodu je pušten demon *fundamentalizma* i vjerskog ekstremizma koji vreba plijen. To se posebno snažno osjeća u kršćanstvu i judaizmu, a još više u islamu, ali i u hinduizmu i čak budizmu. Ovakav način razmišljanja suproti se svemu što je suvremeno, zahtijeva apsolutni monopol na istinu i sve što je loše i grešno pripisuje sljedbenicima drugih religija.

Kad se fundamentalizam spoji s nacionalizmom, nastaje eksplozivna mješavina strahovite razorne moći, koja može izbrisati vjersku slobodu i miroljubivi vjerski suživot. Posljedica su prijetnje, nasilje, uništavanje imovine pa čak i pojedinačna i skupna umorstva. "Vjersko čišćenje" je u porastu i ne sluti na dobro u prvom desetljeću novoga stoljeća.

Slobodna igra pluralizma

Danas u vjerskim zajednicama vlada mnogo veći *pluralizam*, i na lokalnim i na nacionalnim razinama. Zahvaljujući razvoju demokracije koji dovodi do političkog pluralizma, većoj pokretljivosti u društvu i revoluciji komunikacija, više nije moguće (osim primjenom totalitarnog tlačenja) govoriti o religiji strogo teritorijalnim ili etničkim izrazima. Ovaj povećani pluralizam trebao bi osigurati priliku za zdravu i poticajnu vjersku gorljivost i rast, ali se, na žalost, katkad izgubi u teritorijalnim ili kanonskim svađama i optužbama o "krađi ovaca" s jedne i "umiranja ovaca od gladi" s druge strane.

Veliki problemi

Mnoge velike crkve, pa i Rimokatolička, suočavaju se s golemim problemima. Nezainteresiranost za izbor crkvenih zvanja u nekim je zemljama dosegla opasne razmjere,

a ta se kriza rješava samo uvozom klera ili redovnica iz zemalja Trećega svijeta. Crkvene financijske nevolje sustižu, pa čak i nadmašuju financijsku krizu u Svjetskom vijeću crkava, koje je moralo drastično smanjiti osoblje i programe. Primjeri spolnog nećudoređa klera često se pojavljuju u tisku, a sve se još pogoršava potporom iz klerikalnih redova da se homoseksualnost prizna kao valjani kršćanski način života. Ovaj je problem doveo do ozbiljne podjele u ekumenskim redovima.

Evolucija napora za ostvarenje jedinstva

Kako se približavamo 2000. godini i onome što slijedi, dolazi do preobrazbe najvažnije brige ekumenskog pokreta — napora za ostvarenje kršćanskog jedinstva. Svjetsko vijeće crkava više ne nastoji na stvaranju *organskog jedinstva*. Ono se sve više smatra iluzornim ciljem. Sada je cilj doseći *vidljivo jedinstvo*. Ovo jedinstvo uključuje *uzajamno priznavanje* organizacijski odvojenih crkava, da bi sve one pripadale Kristovoj crkvi, toj *Una Sancta*. Tri ključna elementa što ih zahtijeva uzajamno priznanje crkava jesu, kako je već rečeno, krštenje, sveta pričest (Gospodnja večera) i crkveni službenici (svećenici, pastori i propovjednici).

Rimokatolička crkva već je dala do znanja da za postizanje jedinstva zahtijeva opću suglasnost u pet točaka: (1) Odnos između Biblije i predaje, (2) Gospodnja večera (euharistija) kao memorijalna žrtva u koju se ubraja i Kristova stvarna nazočnost, (3) trostruko zaređenje (đakon, svećenik, biskup) u “apostolskom nasljedstvu”, (4) poglavarstvo pape i biskupa uz papin sveopći primat, (5) uloga Djevice Marije kao majke i zagovornice. Kako je odmah vidljivo, dug je put koji treba prijeći, premda je u određenim područjima došlo do zbližavanja. Neki baptisti su sve skloniji prihvaćanju pravomoćnosti krštenja dojenčadi koje vrše druge crkve. Tamo gdje je došlo do pomirenja između neepiskopalnih i episkopalnih crkava i priznavanja zaređenja druge strane, uvijek se prihvaća u praksi, ako ne i

u doktrinarnoj teoriji, polaganje ruku/zaredenje u “apostolskom nasljedstvu” i neki oblik episkopata.

Dvanaestoga svibnja 1999. godine službeno Anglikansko-rimokatoličko međunarodno povjerenstvo (ARMP) objavilo je sporazumnu izjavu kojom je izrečena nakana da bi anglikanci trebali prihvatiti neki oblik papinskog autoriteta i sveopćeg primata rimskoga biskupa. Dokument tvrdi da papa ima posebnu službu “razabiranja istine”. Naravno, evangelički nastrojeni anglikanci teško da će biti spremni prihvatiti papin primat u onom obliku u kojem sada postoji. Pa ipak je izjava ARMP-a vrlo značajna i još je jedan međaš na ekumenskom putu prema jedinstvu.

Do 1960-tih godina izraz “ekumenski” odnosio se najčešće na ono što je bilo povezano sa “svjetskom crkvom”. No nakon ozbiljnog uključivanja Rimokatoličke crkve u ekumenizam, koje je uslijedilo nakon Drugoga vatikanskog koncila, izraz “ekumenski” označio je područje međucrkvениh poslova i međukonfesijskih problema i odnosa.

U liberalnijim ekumenskim redovima došlo je do još jedne postupne evolucije, od isključivog bavljenja jedinstvom *crkava*, preko jedinstva *religija* i zatim postupno do jedinstva *čovječanstva*. Sa Skupštinom u Canberri (1991. godine) na dnevni red ekumenizma stavljeno je pitanje jedinstva sa *stvorenim*. Dok je misao o jedinstvu čovjeka sa stvorenim otvorena za sinkretistička prožimanja, misao o poštovanju cjelovitosti Božjeg stvaranja i čovjekove uloge kao njezina upravitelja privlačna je i neprijeporna.

Ključna riječ koinonia

Od konferencije “Faith and Order” održane u kolovozu 1993. godine u Santiagu de Compostelli, u ekumenskim se redovima često naglašavala “koinonija” s njezinim bogatim značenjima zajedništva, povezivanja, partnerstva, solidarnosti, međusobnog dijeljenja i skrbi. Nema sumnje da je to čudesna novozavjetna riječ. Na konferenciji u Santiagu došlo je do još jednog značajnog ekumenskog koraka: po prvi put su na nekoj konferenciji SVC-a rimokatolici sudje-

lovali kao punopravni *zastupnici s pravom glasa*. Za očekivati je da to postane pravilom za katoličko izaslanstvo na budućim ekumenskim konferencijama. To je svakako znak pružanja ruke jedinstva preko povijesnog ponora razdvajanja.

Rimokatoličko-evangeličko približavanje

Zapanjujuće kretanje u devedesetim godinama bilo je približavanje konzervativnih evangelika i rimokatolika. U prošlosti su evangelici bili vrlo oštri u osuđivanju katoličkoga nauka, postupaka i papinskog sustava. U proteklih je nekoliko godina došlo do sporazumijevanja i suradnje u nekim predmetima. Neki su katolički i protestantski teolozi 1995. godine potpisali zajedničku izjavu u kojoj naglašavaju zajedništvo. No trenutno približavanje, međutim, uglavnom je ograničeno na suradnju u društvenopolitičkoj areni vezanu uz aktivnosti protiv pobačaja te podupiranja braka i obiteljskih vrijednosti. Doktrinarni ponor još je uvijek nazočan kao i, primjerice, prijeporne točke vezane uz papinstvo i ulogu Marije.

Jedan ekumenski pokret

U sadašnjim krugovima SVC-a često se čuje slogan da “postoji samo jedan ekumenski pokret”. Premda je razumljivo zašto se to kaže, ova rečenica više izražava želju “ekumentuzijasta” nego što je vjerodostojna stvarnost. Činjenica je da na kraju ovoga stoljeća koje je prozvano “ekumenskim stoljećem” postoje različiti ekumenski pokreti. I katoličanstvo i pravoslavlje imaju svoje monocentriističke pristupe i ciljeve. Svjetska evangelička zajednica (World Evangelical Fellowship) pokret je za jedinstvo koji sluša drugog ekumenskog bubnjara. Adventisti sedmoga dana vide sebe kao svjetski pokret u više od dvije stotine zemalja i pozivaju na biblijsko, doktrinarno i evanđeosko jedinstvo, na “ujedinenje” u pripremi za skori Gospodnji dolazak.

Društvena savjest

Unatoč mnogim teškoćama i preprekama pred kojima se sada nalazi SVC, treba odati priznanje njegovoj društvenoj savjesti u pogledu na javno nastupanje. Vijeće je spremno katkad zauzeti nepopularno stajalište i iskreno i dolično progovoriti o javnim problemima rata i rasa, pravima žena, manjina i domorodačkog pučanstva, pravima onih koji su u lošijem položaju ili su drukčije osposobljeni. Ono se zauzimalo za ljubaznije, blaže i poštenije odnose među vjerna-

Danas SVC pokazuje veću poniznost i manje trijumfalizma nego što je to bio slučaj u šezdesetim i sedamdesetim godinama. Premda SVC vidi sebe kao "povlašteno sredstvo" ekumenskog pokreta, on danas ne tvrdi da posjeduje središnji nadzor, već u odnosu na ekumenizam više prihvaća policentrično stajalište. Vođe SVC-a kategorički tvrde da nema planova za *super-crkvu*, ali da im je cilj obnova života crkava kako bi postale vidljivi znaci jedinstva i Božje obećane vladavine. Međutim SVC još uvijek želi govoriti u ime kršćanstva i u višim krugovima vršiti političko-moralni utjecaj.

U nizu zemalja većinske ili priznate crkve često sebe vide kao zagovornike nacionalne kulture. Vodstvo SVC-a želi priznati istodobno postojanje različitih kršćanskih "kultura" i na toj osnovi omogućiti nove dijaloge. Ovo je novi i vrlo složeni problem; samo će budućnost pokazati što to doista znači.

Doktrinarno prihvaćanje

Bilateralni dijalozi odvijaju se inače nekoliko desetljeća i do nekih se sporazuma došlo, međutim, često s malo dokaza o značajnijem djelovanju na odgovarajuće crkve ili svjetske zajednice. Tijekom prvih godina novog stoljeća u planu je naglasiti *prihvaćanje* bilateralnih sporazuma nastalih dijalogom, a ne samo nalaziti zajedničke točke i davati sporazumne izjave. Jedno je da se teolozi *usuglase*. Svim je drugo da crkveni vođe i izvršna tijela *odobre* pos-

tignuti sporazum. Još je značajnije i dalekosežnije da obično članstvo i kler *prihvate* i primijene doktrinarno i vjersko slaganje. Takvo prihvaćanje nije baš bilo često.

Rim nasuprot Ženevi

Može li se prognozirati kakvi će biti odnosi između Rima i Ženeve u godinama koje slijede? Naravno, u takvoj jednadžbi ima nekoliko nepoznanica. Prilično je jasno da se Rimokatolička crkva neće pridružiti SVC-u, kako se sad vidi. Ona neće postati jednom od 338 crkava s obzirom na to da je njezino članstvo jednako, ako ne i veće, onome što ga tvore sve crkve članice SVC-a zajedno. Ako se SVC bude samo preustrojio, ne zasnivajući svoje članstvo na nacionalnim crkvama, postoji mogućnost da se Rim pridruži. A to će se dogoditi samo ako Rim jasno osjeti da bi to članstvo bilo poželjno i za njega predstavljalo prednost, i kad procijeni da su vrijeme i uvjeti povoljni.

Jasno je da Rimokatoličkoj crkvi u ovom trenutku SVC nije potreban. Ona je mnogo moćnija i utjecajnija od samog SVC-a. Oni nisu ista liga. To je lako vidljivo na mnogim područjima. Primjerice u Ujedinjenim narodima Sveta stolica ima mjesto među državama, dok SVC sjedi s nevladinim organizacijama u ulozi promatrača (kao i Crkva adventista sedmoga dana i neka druga vjerska tijela od međunarodnog značenja).

S druge strane SVC-u je Rimokatolička crkva potrebna; potrebna mu je njezina potpora. Kako danas stvari stoje, SVC ne poduzima ekumenski gotovo ništa novo i značajno a da se prvo ne posavjetuje s Rimom; ako se Vatikan protivi, SVC je ograničen u svome djelovanju. Dr. Roy Adams, koji je na skupštini u Harareu predstavljao glasilo Adventističke crkve, pisao je: "Imam osjećaj da je budućnost SVC-a vezana uz Katoličku crkvu." (*Adventist Review*, 11. veljače 1999., str. 19) Premda to ne bih rekao tako kategorički, nema sumnje da će budući razvoj Vijeća, pa i samo njegovo postojanje, biti u radnim odnosima usko povezano s Rimokatoličkom crkvom. I SVC i Rimokatolič-

ka crkva pružaju ekumensku ruku jedno drugome, ali je rimska ruka jača i čvršća pa će ona voditi.

Što nosi ekumenska budućnost? Znamo da će biti zanimljiva, jer pred nama su značajni dani. Na obzoru se pojavljuju zloslutni oblaci, ali mi se danas ne trebamo opterećivati, kako Ellen G. White mudro savjetuje, teretima sutrašnjice. Nema svrhe izazivati senzaciju ni vikati "vuk", ali moramo biti budni i svoje proročke oči držati otvorenima.

Božji narod treba biti dobre volje. Mi služimo silnom Bogu čiji čudesni planovi ne znaju za žurbu ni odlaganje.

*Bog na tajanstven način svoja čuda čini...
 Brzo će sazreti ciljevi Njegovi,
 Otkrivaju se svakog sata;
 Pupoljak možda ostavlja gorak okus,
 Ali sladak će biti cvijet.
 Slijepo nevjerstvo sigurno će zabludjeti
 I uzalud promatrati Njegova djela.
 Bog je svoj vlastiti tumač
 I On će sve objasniti.²*

William Cowper

² William Cowper, *SDA Hymnal*, br. 107.

PITANJA KRŠĆANSKE ADVENTISTIČKE CRKVE O SVJETSKOM VIJEĆU CRKAVA¹

1. Kao Crkva adventisti sedmoga dana bili bi svakako prihvatljivi u Svjetskom vijeću crkava. Zašto mu se ne pridružujemo?

Istina je, kad bi Crkva adventista sedmoga dana tražila članstvo u Svjetskom vijeću crkava, njezin bi zahtjev po svemu sudeći bio prihvaćen. Kad bi adventisti pristali na to da postanu članovima organiziranog ekumenskog pokreta, to bi se tumačilo da se smatramo kršćanskom zajednicom — svakako s određenom porukom “za kraj vremena” — koja teži za kvalitativnim, kao i kvantitativnim i korporativnim jedinstvom.

Crkva adventista sedmoga dana stupila je na svjetsku pozornicu — adventisti u to čvrsto vjeruju — na Božji poziv sukladno proroštvu i djelovanju Svetoga Duha. Adventisti vjeruju, nadamo se bez oholosti i drskosti, da ad-

¹ Ova je pitanja u intervjuu dr. Beachu postavio urednik njemačkog adventističkog glasila za mladež (*Jugendleitstern*). Neki su izričaji malo promijenjeni da bi bili prilagođeni ovoj knjizi.

ventni pokret predstavlja od Boga imenovano oruđe za organizirano naviještanje “vječnog Evanđelja”, Božje posljednje poruke, kako ju je prorok zabilježio u Otkrivenju 14 i 18.

U svjetlu ovoga proročkog razumijevanja, Crkva adventista sedmoga dana vidi sebe kao eshatološki usmjeren “ekumenski “ pokret iz Apokalipse. Ova poruka počinje pozivanjem Božje djece iz palih crkvenih tijela koja će pri kraju vremena sve više tvoriti organiziranu vjersku opoziciju Božjim namjerama. Istodobno, dok odjekuje poziv da izađu, odjekuje i poziv za pristupanje ujedinjenom pokretu po cijelome svijetu — stoga i jest ekumenski — što ga karakterizira “vjera u Isusa” i vršenje “Božjih zapovijedi” (Otk 14,12).

U SVC-u se prvo naglašava pristupanje zajednici crkava, da bi se zatim pokušalo doći do postupnog napuštanja korporativnog nejedinstva. Adventni pokret na prvo mjesto stavlja izlazak iz babilonskog nejedinstva i zabune, a nakon toga slijedi pristupanje zajedništvu adventne obitelji koja u jedinstvu, istini i ljubavi obuhvaća cijeli svijet.

Kako Crkva adventista sedmoga dana može biti iskrena članica SVC-a, a da ne bude ozbiljno suzdržana? Bi li bilo logično pridružiti se organiziranom ekumenizmu u potrazi za organskim kršćanskim jedinstvom na način kako to adventisti očekuju, kad je sukladno njihovom razumijevanju biblijskog proroštva ono osuđeno na prividni napredak a na kraju ipak na neuspjeh, unatoč posvećenosti i iskrenoj revnosti mogih ekumenskih vođa? Bi li bilo mudro i časno za Crkvu adventista sedmoga dana da postane članicom zajednice crkava s nakanom — nametnutom samim razlogom postojanja adventističkoga pokreta — da svjedoči unutar te zajednice i navede koliko je moguće više ljudi da prigrlje adventizam biblijskog “ostatka”, nasuprot očitaj inkluzivnosti Svjetskog vijeća?

2. Bi li članstvo u SVC-u spriječilo adventiste u naviještanju subote kao jedinoga biblijskog dana odmora?

Članstvo u SVC-u ne bi značilo da adventisti više ne mogu naviještati subotu kao biblijski dan odmora. Činjenica je da su baptisti sedmoga dana, koji svetkuju subotu, članovi SVC-a od njegove osnivačke skupštine u Amsterdamu (1948.), a jedan od njihovih predstavnika je član Središnjeg odbora. Međutim, pojavili bi se neki vrlo praktični problemi. Primjerice, redovne skupštine SVC-a, odborske sjednice, savjetovanja i drugi sastanci održavaju se petkom uvečer i subotom, a adventistički predstavnici u njima ne bi mogli sudjelovati subotom i utjecati na bitne odluke. Osim ovih prepreka, adventističko proročko razumijevanje pitanja subota-protiv-nedjelje (Božji pečat, žig Zvijeri i drugo) koje je pred nama teško da bi bilo prihvatljivo našoj braći u SVC-u.

3. Bi li udruživanje sa SVC-om nagnalo adventiste da prihvate diplomatski sporazum kojim se evanđeoski rad u misijskim zemljama ograničava samo na nekršćane?

Članstvo formalno ne bi ograničilo adventiste da u misionerskim područjima svjedoče samo nekršćanima. Od adventista bi se očekivalo da ne posegnu za nečasnim svjedočenjem (u ekumenskim krugovima katkad nazvano prozelitizmom), odnosno za ulaganjem, materijalnim pobudama i da ne iskorištavaju neznanje neobrazovanih ljudi da bi ih privukli u našu crkvu. Adventisti sedmoga dana odavno su osudili takve metode evanđeoskog rada, pa to ne bi bio problem. S druge strane, članstvo bi moglo psihološki djelovati na smanjenje živosti i revnosti svjedočenja i evanđeoskog rada radi “dobrosusjedskih odnosa”. Osim toga, SVC zagovara “zajedničko svjedočenje” gdje god je to moguće, a to bi bilo teško uskladiti s posebnom naravi adventističkog svjedočenja u pripremi za skori Kristov dolazak.

4. Koje bi još štete donijelo članstvo u SVC-u?

Već smo spomenuli probleme ili nepovoljnosti koje mogu proisteći iz zamišljenog članstva Adventističke crkve. Možda je bolje govoriti o problemima — ozbiljnim problemima — a ne o nepovoljnom položaju. Postoje načelni problemi; neke smo već spomenuli. Postoje i praktični ili pastoralni problemi. Crkva adventista sedmoga dana je svjetska crkva. Članstvo u SVC-u temelji se na nacionalnim crkvama. Ako bismo se pridružili kao jedna crkva (jedna među više od 338 crkava), adventistički utjecaj bi se lako razvodnio i postao gotovo zanemariv. Izvan SVC-a adventizam je svjetska vjerska snaga. Što bi bio u SVC-u? S druge strane, ako bi se Adventistička crkva pridruživala po unijama, to ne bi bilo pošteno prema drugim crkvama (imamo više od devedeset unija² i misija).

Postoji još jedan problem. SVC izdaje sve vrste rezolucija i daje mnoge izjave o političkim i drugim pitanjima. Istina je da one nisu obvezujuće za crkve članice. Međutim, nije se uvijek lako ograditi od određenih odluka. Nije poželjno prečesto igrati negativnu ulogu oporbe. To ne pridonosi jedinstvu i prijateljskim odnosima u radu.

Iz osobnog iskustva volio bih spomenuti još dva problema za adventiste. Mi u životu rado slijedimo načela zdravlja i umjerenosti. Neki ekumenisti imaju slična načela; dosta njih ih nema. Mi ne možemo očekivati da ćemo biti posluženi hranom koja odgovara našim mjerilima. Adventisti se osjećaju neugodno kad se na ekumenskim sastancima poslužuju alkoholna pića. Zbunjujuće je sjediti u zatvorenim prostorijama i udisati zagađeni zrak, jer neki ekumenski vođe stavljaju svoje pušačke navike ispred prava i zdravlja svoje braće nepušača.

Posljednja točka tiče se duhovnog ozračja na sastancima SVC-a. Adventisti naglašavaju *osobnu* vjersku *dimen-*

² Unija je ustrojstvena jedinica Crkve adventista sedmoga dana, sastavljena od više konferencija ili misija.

ziju obraćenja. Oni pozivaju ljude da postanu bliži Bogu u osobnom iskustvu, u razvoju karaktera i u posvećenju. Oni očekuju osobnu posvećenost propovijedanju Evandjelja, buđenju i ozbiljno mole za izlivanje Božjega Duha za dovršenje evandeoske zadaće na Zemlji. Na sastancima SVC-a više se naglašava potreba crkava da se suoče s gospodarskim, organizacijskim, društvenim, političkim i moralnim problemima društva kako bi se poboljšao svijet i crkve. Način na koji se to čini takav je da se adventist katkada pita ne pribiva li nekom zasjedanju Ujedinjenih naroda, kojemu je pridodano nekakvo formalno bogoslužje.

5. Ne bi li članstvo donijelo i neke koristi, kao na primjer da nas se više ne smatra sektom?

Nisam uvjeren da se zbog članstva u SVC-u adventiste sedmoga dana automatski ne bi smatralo sektom. Izraz *sekta* ima mnogo značenja. Prema onome kako ga definiraju sociolozi, smatram da Crkva adventista sedmoga dana ima i treba imati neke značajke sekte. Adventisti žele zadržati visoka mjerila članstva i da ne budu jako liberalni i prilagodljivi.

S druge strane, valja reći da su u prošlosti trpjeli dosta diskriminacije, čak i zlostavljanje od strane većinskih crkava. Članstvo bi značilo da će nas druge crkve biti sklone nazivati kršćanskom crkvom bez pogrdnog pridjevka *sekta*. Bili bi olakšani kontakti. Adventisti bi bili bolje informirani. U mnogim zemljama mnogo bi se lakše pristupilo sredstvima javnog priopćavanja, posebice televiziji i radiju. Bilo bi manje predrasuda prema adventistima.

Kao posljedica, Crkva adventista sedmoga dana mogla bi postati manje izolirana i više uključena u različite vidove društvenoga i crkvenog života koji danas uglavnom izmiču njezinome utjecaju. Međutim, ovo pojačano uključivanje ne mora značiti i obilan blagoslov. Sadašnja plima posvjetoavljenja već zapljuskuje temelje Crkve.

6. *Adventisti priznaju ozbiljne kršćane drugih crkava kao sebi bliske kršćane. Treba li očekivati da će se svi pravi kršćani u vrijeme kraja organizacijski priključiti Crkvi adventista sedmoga dana?*

Adventisti vjeruju da Bog ima vjernu djecu u svim vjerskim zajednicama. Mi smatramo da su oruđa plana spase-nja sva crkvena oruđa koja uzdižu Krista. Međutim, Novi zavjet ne vidi da protukršćanski elementi postoje samo izvan organiziranog kršćanstva. Apokaliptički spisi pokazuju da će čak i u samim crkvama rasti otpor prema Kristu kako se bude približavao Njegov drugi dolazak.

Novi zavjet slika kršćansku Crkvu prije drugoga Kristovog dolaska kao ostatak koji čine oni koji su izašli iz apokaliptičkog Babilona. Hoće li sav Božji narod *organi-zacijski* pripadati Crkvi adventista sedmoga dana, ne znam. Bog će poznati svoje. Uvjeren sam da će oni vršiti “Božje zapovijedi” (Otk 14,12) i imati “Isusovo svjedočanstvo” (Otk 19,10).

7. *Budući da se adventisti ne pridružuju SVC-u, ne bi li ih se moglo optužiti za sebično zanemarivanje je-dinstva za koje je Krist molio u Ivanu 17?*

To je problem s kojim se moramo sučeliti. Mi ne možemo biti protiv jedinstva. Adventisti vjeruju u jedinstvo. To pokazuje činjenica što djelujemo kao ujedinjena crkva u cijelome svijetu. Spisi Ellen G. White naglašavaju potrebu za jedinstvom. Ona je kazala da bi kršćani, kad bi bili ujedinjeni, mogli pokrenuti svijet. Iz dubokog osvjedočenja, a ne egocentričnosti, adventisti vjeruju da je rješenje za podijeljeno stanje kršćanstva u tome da svi prihvate biblijski nauk, aktualne poruke trojice anđela iz Otkrivenja 14, i pridruže se nama u evangeliziranju svijeta pripremajući ga za skori Kristov dolazak. Ne bismo htjeli nametati svoja osvjedočenja onima koji ih ne žele dijeliti s nama, ali upravo zbog naše ljubavi prema jedinstvu i prema našim bližnjim kršćanima primorani smo ne pristajati na pridru-

živanje nekoj sinkretističkoj ili formalnoj vrsti jedinstva ili bilo kojoj akciji ili organizaciji koja bi mogla oslabiti doktrinarno i duhovno jedinstvo ili baciti sumnjivo svjetlo na naše svjedočenje u prilog Evanđelja i proročko razumijevanje našega poslanja i znakova vremena.

8. Na osnovi nepristupanja članstvu, ne postoje li neka područja ili načini na koje bismo mogli surađivati, a da pritom ne ugrozimo našu zadaću?

Da, ima područja u kojima adventisti mogu i trebaju surađivati s drugim kršćanima. Adventisti su spremni savjesno surađivati kad god to ne ugrožava načela i odanost. Ellen G. White poziva adventističke propovjednike da se druže s drugim propovjednicima. Uvjereni smo da je Bog sa svojim darovima adventnom pokretu bio vrlo darežljiv. Imamo mnogo toga što možemo podijeliti s drugima. Adventisti moraju preko teoloških kontakata i razgovora s drugim kršćanima biti voljni davati i dijeliti razloge za svoju vjeru.

Također moramo biti spremni slušati. Dosad još nismo potpuno zaronili u dubine kršćanske istine. Adventiste pozivaju da šalju svoje promatrače i stručnjake na sastanke crkvenih sabora, uključujući SVC. To je dobra prilika za razmjenu gledišta, za objašnjavanje adventističkog stajališta i za informiranje o razvoju događaja u vjerskom svijetu.

Postoje i druga područja suradnje, primjerice dobrotvorni rad, rad s izbjeglicama, radijski programi, liječničko povjerenstvo SVC-a, misije, obrazovanje, vjerska sloboda, kriminal i delikvencija. U mnogim gradovima adventistički propovjednici smatraju da je korisno učlaniti se u mjesnu pastorsko-svećeničku udruhu. Vjerujem da bi bila dobrodošla suradnja sa SVC-om na području alkoholizma, uživanja duhana i ovisnosti o drogama. Na nesreću, u ovim važnim područjima SVC i nacionalna vijeća crkava dosad su jako malo učinili. S druge strane SVC sada pokazuje sve veće zanimanje za neka od ovih područja.

9. *Koje je vaše osobno mišljenje o odgovornim vođama SVC-a?*

Ne bih se usudio suditi o karakteru i kršćanskom iskustvu izvršnog osoblja SVC-a. Samo Bog zna kakvi su ljudi doista. Poznajem dosta vođa SVC-a. Mnoge druge ne poznajem osobno. Jedan od problema jest taj da se osoblje SVC-a u Ženevi jako brzo mijenja. Mnogi bivaju imenovani na tri godine, a zatim odlaze. Neki služe čak i kraće vrijeme.

Među osobljem ima ljudi koje se mora poštovati zbog njihovoga visokog idealizma, odanosti kršćanstvu i posvećenosti istini i jedinstvu kako ga oni vide. Drugi, čini se, više ulaze u kategoriju međunarodnih ekumenskih dužnosnika.

Sjetimo se ovih kršćanskih vođa u svojim molitvama, jer oni nose važne vjerske odgovornosti. Trebamo se približiti ovim pastirima stada.³

³ Ova pitanja i odgovori objavljeni su i u "SDA Questions Regarding the WCC" u *So Much in Common*, str. 75—79.

POJMOVNIK

APOSTOLSKO NASLJEDSTVO

Teorija prema kojoj se nastavlja djelovanje dvanaestorice apostola u neprekinutom fizičkom nizu do kraja vremena u osobama njihovih nasljednika koji vrše službu biskupa, posvećenih polaganjem ruku.

BEZGREŠNO ZAČEĆE

Papa Pio IX. proglasio je i definirao 1854. godine ovu rimo-katoličku dogmu prema kojoj je Isusova majka Marija od samoga svog začeca sačuvana od istočnog grijeha i tako spašena na posebno uzvišen način.

CEZAROPAPIZAM

Upravljanje crkvom od strane cara, pa ona postaje oruđem države. Ovo upravljanje crkvom od strane cara bilo je karakteristično za Istočno Rimsko Carstvo, poznato pod imenom Bizant.

EKLEKTICIZAM

Uporaba ili zastupanje metode uzimanja i probiranja iz različitih izvora i sustava, posebice u religiji, filozofiji i umjetnosti, i usvajanje i primjena onog nauka i metode koji se čine najboljima. Eklektici se ne vezuju ni uz jednu filozofsku školu.

ERASTIJANIZAM

Naučavanje koje zastupa kontrolu države nad crkvom. Dobila je ime po Thomasu Erastu (16. stoljeće), švicarskom teologu koji je smatrao da kršćane koji griješe treba kažnjavati država, a ne da ih crkvene vlasti izopće bez dopuštenja zemaljskog vladara.

ESHATOLOGIJA

Područje teologije koje se bavi “posljednjim događajima”, konačnom sudbinom čovječanstva i svijeta. Ona se posebno bavi sudom, drugim Kristovim dolaskom i uskrsnućem u vječni život. Po svemu sudeći izraz *eshatologija* prvi je put uporabljen 1844. godine.

HERMENEUTIKA

Teološko traganje za pravim uvjetima i kriterijima za tumačenje Biblije. Hermeneutika na taj način nastoji prenijeti biblijski tekst suvremenom čovjeku. Izraz potječe od Hermesa, glasnogovornika bogova prema grčkoj mitologiji. Rimljani su Hermesa zvali Merkurom (vidi Dj 14,12 gdje je Pavao proglašen za Hermesa/Merkura).

JUŽNOINDIJSKA CRKVA

Osnovana je 1947. godine spajanjem niza crkava episkopalnog i neepiskopalnog tipa (primjerice anglikanaca, prezbiterijanaca i metodista). No posljedica je bila da su se neepiskopalne crkve morale podvrgnuti kompromisu i prihvatiti episkopalni oblik crkvene uprave.

KONCILIJARNI POKRET

To je bio pokret koji je nastojao reformirati i ujediniti Rimokatoličku crkvu uspostavljanjem neke vrste parlamentarnog oblika uprave. Vrhovni autoritet u crkvi trebao je biti opći sabor, a ustanova papinstva trebala je postati ustavna monarhija.

KONVENTIKL

Tajni sastanak u svrhu bogoštovlja.

KREDO

Na latinskom “vjerujem”. U ranoj su Crkvi pristupnici za krštenje trebali dati izjavu o svom vjerovanju (“vjerujem”) u Isusa Krista. Kasnije su razvijene mnogo složenije izjave vjerovanja, kao što je Apostolsko i Nicejsko vjerovanje. Izgovaranje ovih drevnih izjava vjere bilo je oblik bogoštovlja u nekim povijesnim kršćanskim crkvama.

MONTANIZAM

Apokaliptički i karizmatički pokret u Maloj Aziji i Africi, nazvan po Montanu, frigijskom revnosnom reformatorskom propovjedniku koji je djelovao u drugoj polovici II. stoljeća. Imao je, kako bismo danas rekli, pentekostalno obilježje i ukoravao je većinsko kršćanstvo zbog njegove popustljivosti i nedostatka misionarske revnosti.

MONTSERRAT

Benediktinski samostan smješten u planinskom području središnje Katalonije u Španjolskoj. Nekad značajno teološko središte. Danas je mjesto hodočašća k “Crnoj Gospi”, katoličkoj zaštitnici Katalonije. Kristofor Kolumbo je jednom prigodom doveo nekoliko Indijanaca da joj iskažu štovanje.

NJEMAČKI PIJETIZAM

Pokret u Njemačkoj u 17. stoljeću kao reakcija na formalističku i pretežito intelektualnu religiju. Ovaj je pokret naglašavao osobno obraćenje i vjersko iskustvo pojedinca te je kao takav bio povezan s ranim metodizmom u Engleskoj.

OKSFORDSKI POKRET

Pokret u Anglikanskoj crkvi sredinom 19. stoljeća koji su vodili John Keble i John H. Newman. On je dao novi poticaj visokoj engleskoj tradiciji i ubrzo pokazao naklonost prema Rimu. Prosvjedovao je protiv pokornosti Anglikanske crkve državi, utjecaja “liberalizma” i ravnodušnosti u crkvenom životu.

PARUSIJA

Od grčke riječi “nazočnost” ili “dolazak”. Teolozi ovaj izraz često rabe za drugi Kristov dolazak.

PATRISTIČKI

Od latinskog *patres* što znači “otac”. Patrističko razdoblje se obično smatra dobom nakon novozačetnog vremena pa sve do oko 800. godine po Kristu. Spisi vodećih crkvenih otaca tijekom tih stoljeća čine predmet proučavanja patristike.

PAX ROMANA

Izraz kojim se označava rimska dominacija u Sredozemlju i mir koji je vladao u prva dva stoljeća Rimskoga Carstva među narodima pod rimskom vlašću.

PONTIFIKAT

Čin vladanja pape Katoličkom crkvom. “Vrhovni svećenik” (Pontifex maximus) titula je što su je pape preuzele od poganskog Rima.

ŠIZMA NONJURORA

Zbog svoga vatrenog vjerovanja u božansko pravo kraljeva, manjina visokih anglikanskih biskupa, svećenika i laika odbila je prisegnuti novom vladaru nakon revolucije 1688. godine dok je raniji kralj Jakov II. još uvijek bio živ. Ovo odbijanje dovelo je do djelomičnog odvajanja od Anglikanske crkve.

TRANSCEDENTNOST

To je Božja nadmoćna i natprirodna značajka prema kojoj je Bog izvan dosega ljudskog iskustva i neovisan o ovome svijetu. U suvremenoj filozofskoj uporabi riječ *transcedentno* označuje ono što nadmašuje ljudsku spoznaju.

UNIVERZALIZAM

Naučavanje koje je popularno u nekim ekumenskim krugovima, prema kojemu će se na kraju svi ljudi spasiti i sve će se čovječanstvo konačno ponovno sjediniti s Isusom Kristom.

ZELOT

Potječe od grčke riječi *zelos*, a znači “revnost”. Zeloti su u Kristovo vrijeme bili revolucionarna skupina ljudi s fanatičnim nacionalističkim nazorima u odnosu na židovski zakon i religiju. Kasnije su prešli na primjenu nasilja, što je dovelo do političkih ubojstava i na kraju do rata s Rimom (66.—70. godine).

BIBLIOGRAFIJA

Navedeni bibliografski podaci ne daju potpunu bibliografiju koja se bavi ekumenizmom, već samo publikacije kojima se pisac služio u pripremi ove knjige.

Knjige i članci

- Abbot, Walter M., glavni urednik. *The Documents of Vatican II*. London, Geoffrey Chapman, 1976., 792. stranice.
- Anderson, Gerald Harry, urednik. *The Theology of the Christian Mission*. London, SCM Press, 1961., 341 stranica.
- Anderson, James, Norman Dalrymple. *Christianity and Comparative Religion*. London, Tyndale Press, 1970., 126 stranica.
- . *Into the World — The Need and Limits of Christian Involvement*. London, Church Pastoral Aid Society (Falcon Books), 1968., 112 stranica.
- Bart, Karl. *Die Theologie und die Kirche*, sv. 2 u *Gesammelte Vorträge*. München, Chr. Kaiser Verlag, 1928., 391 stranica.
- Baum, Gregory. *The Quest for Christian Unity*. London i New York, Sheed and Ward, 1963., 285 stranica.
- Beach, B. B. *Vatican II — Bridging the Abyss*. Washington, D.C., Review and Herald Publishing Association, 1968., 352 stranice.
- Besret, Bernard. *Clefs pour une Nouvelle Eglise*. Paris, Editions Seghers, 1971., 218 stranica.
- Beyerhaus, Peter i Carl F. Hallencreutz (urednici). *The Church Crossing Frontiers: Essays on the Nature of Mission*. Lund, Gleerup, 1969., 282 stranice.

- Biblical Authority for Today: a World Council of Churches Symposium on "Biblical Authority for the Church's Social and Political Message Today"* (Allan Richardson i W. Schweitzer, urednici). London: SCM Press, 1951., 347 stranica.
- Blekastad, Milada. *Comenius Versuch eines Umrisses von Leben, Werk und Schicksal der Jan Amose Komensky*. Oslo: Universitetsforlaget, 1969., 892 stranice.
- Boegner, Marc. *L'Exigence Oecuménique*. Paris: Edition Albin Michel, 1968., 267 stranica.
- Booth, Alan. *Cristian Nonconformity in International Affairs*. London, Epworth Press, 1970., 68 stranica.
- Brown, Harold O. J. *The Protest of a Troubled Protestant*. New Rochelle, N. X., Arlington House, 1969., 282 stranice.
- Brown, Robert McAfee. *The Ecumenical Revolution*. London, Burns and Oates, 1969., 388 stranica.
- Bruckberger, R. L. *Dieu et la Politique*. Paris, Librairie Plon, 1971., 146 stranica.
- Buchman, Frank. *Remaking the World*. London, Blandford Press, 1953., 262 stranice.
- [Calvin, Jean] *Iehan Calvin A Iaques Sadolet Cardinal*. Geneva, Gustave Revilliod, 1860., 49.—161. stranica.
- Carrillo de Albornoz, A. F. *The Basis Religious Liberty*. London, SCM Press, 1963., 182 stranice.
- The Churches Survey Their Task: The Report Of The Conference At Oxford, July 1937, On the Church, Community And State*. London, George Allen and Unwin, 1937., 314 stranica.
- Congar, Yves Marie Joseph. *Divided Christendom* (M. A. Bousfield, prijevod). London, Geoffrey Bles, 1939., 298 stranica.
- Cragg, G. R. "Disunities Created by Differing Patterns of Church Life." *Social and Cultural Factors in Church Divisions*. London, SCM Press, 1952, 12.-16. stranice.
- Cumont, Franz. *The Mysteries of Mithra*. London, Kegan Paul, Trench & Co., 1903., 239 stranica.
- Cyprian. Saint. *De Unitae ecclesiae* (E. H. Blakeney, urednik i prevoditelj). London, SPCK, 1928., 63 stranice.

- Ehreström, Nils, i Günther Gassmann. *Confesions in Dialogue*. Geneva, World Council of Churches, 1972., 166 stranica.
- Ellul, Jacques. "The Cultural and Social Factors Influencing Church Division." *Social and Cultural Factors in Church Division*. London, SCM Press, 1952., 19-25. stranica.
- . *Fausse présence au monde moderne*. Paris, Libraire Protestante, "Les Bergers at les Mages", 1963., 189 stranica.
- . *The Presence of the Kingdom* (Olive Wyon, prijevod). London SCM Press, 1951., 153 stranice.
- Estep, William R. *Baptist and Christian Unity*. Nashville, Tennessee, Broadman Press 1966., 200 stranica.
- The Evanston Report: The Second Assembly of the World Council of Churches, 1954*. W. A. Visser 't Hooft, urednik, London, SCM Press, 1955., 360 stanica.
- Evanston to New Delhi 1954—1961*. Geneva, World Council of Churches, 1961., 288 stranica.
- Faith and Order, Louvain, 1971 Study Reports and Documents*. Geneva, World Council of Churches, 1971., 262 stranice.
- Fey, Harlod E. (urednik). *The Ecumenical Advance — A History of the Ecumenical Movement, vol. 2, 1948—1968*. London. SPCK, 1970., 524 stranice.
- Ford Herbert. *Flee the Captor*. Nashville, Tennessee, Southern Publishing Association, 1967., 373 stranice.
- Friedrich, Gerhard (urednik). *Theological Dictionary of the New Testament*, sv. 5. Grand Rapids, Michigan. William B. Eerdmans, 1970., 1031 stranica.
- Gaines, David P. *The World Council of Churches: A Study of Its Background and History*. Peterborough, Richard R. Smith, 1966., 1302 stranice.
- Gairdner, W. H. T. "Edinburgh 1910"— *An Account and Interpretation of the World Missionary Conference*. Edinburgh i London, Oliphant, Anderson and Ferrier, 1910., 281 stranica.
- The Ghana Assembly of the International Missionary Council — 28 December, 1957 to 8 January, 1958*. Ronald K. Orchard, urednik, London, International Missionary Council, 1958., 240 stranica.

- Greenslade, Stanley Lawrence (urednik). *Early Latin Theology: Selections From Tertullian, Cyprian, Ambrose and Jerome*, sv. 5. London SCM Press, Library of Christian Classics, 1956., 415 stranica.
- . *Schism in the Early Church*. London, SCM Press, 1964., 253 stranice.
- Hedegard, David. *Ecumenism and the Bible*. London, The Banner of Truth Trust, 1964., 236 stranica.
- Henderson, Ian. *Power Without Glory: A Study in Ecumenical Politics*. London, Hutchinson & Co., 1967. 187 stranica.
- Herberg, Will. *Protestant—Catholic—Jew*. Garden City, N.Y., Doubleday & Co., 1960., 309 stranica.
- A History of Ecumenical Movement 1517.—1948*. (Ruth Rouse i Stephen Charles Neill, urednici.) London, SPCK, 1967., 838 stranica.
- Hogg, William Richey. *Ecumenical Foundations*. New York, Harper and Brothers, 1952., 466 stranica.
- “The Implications of Roman Catholic Membership of the British Council of Churches.” *A Report From the Joint Working Group of British Council of Churches and the Roman Catholic Church in England, Wales, and Scotland*. London, British Council of Churches, 1972., 22 stranice.
- Isaac d’Huisseau (?). *The Reuniting of Christianity* (P. A. Gent, prevoditelj). London, William Gilbert, 1673., 235 stranica.
- Jung, Carl Gustav. “The Relation Between the Ego and the Unconscious” u *Two Essays on Analytical Psychology* (H. G. i C. F. Baynes, prevoditelji). London, Brailli’re, Tindall and Cox, 1928., 280 stranica.
- . *Modern Man in Search of a Soul* (W. S. Dell i C. F. Baynes, prevoditelji). London, Kegan Paul Co., 1933., 282 stranice.
- Kelley, Dean M. *Why Conservative Churches Are Growing: A Study in Sociology in Religion*. New York, Harper and Row, 1972., 184 stranice.
- Kierkegaard, Sören Aabye. *The Journals of Sören Kierkegaard 1834.—1854*. London, Collins, 1958., 254 stranice.

- Kraemer, Hendrik. *Religion and the Christian Faith*. London, Lutterworth Press, 1956., 461 stranica.
- . *Why Christianity of All Religions?* London, Lutterworth Press, 1962., 125 stranica.
- . *World Cultures and World Religions: The Coming Dialogue*. London, Lutterworth Press, 1960., 386 stranica.
- Lawrence, David Herbert. *The Man Who Died*. London, Martin Secker, 1931., 157 stranica.
- Lotz, Denton. *“The Evangelization of the World in This Generation”: The Resurgence of a Missionary Idea Among the Conservative Evangelicals*. Hamburg, Hamburg University Thesis, 1970., 560 stranica.
- Lovell, Maria. *Ingomar the Barbarian*. (Friedrich Halm, prijevod.) New York, Samuel French, 1855., “French’s Standard Drama” (Br. 89).
- McGavran, Donald Anderson. *How Churches Grow: The New Frontier of Mission*. London, World Dominion Press, 1959., 186 stranica.
- McNeill, John Thomas. *Unitive Protestantism: The Ecumenical Spirit and Its Persistent Expression*. London, Epworth Press, 1964., 352 stranice.
- The Church and International Disorder Man’s Disorders and God’s Design (Amsterdam Assembly Series)*. London, SCM Press, 1948., 5 svezaka.
- Mehl, Roger. *The Sociology of Protestantism*. London, SCM Press, 1970., 324 stranice.
- Mill, Jon Stuart. *On Liberty*, itd. London, J. M. Dent and Sons, 1954., 393 stranice.
- Muggeridge, Malcolm. *Jesus Rediscovered*. London, Collins (Fontana Books), 1970., 205 stranica.
- Nehru, JawahirLal. *The Discovery of India*. London, Meridian Books, 1951., 542 stranice.
- The New Delhi Report: The Third Assembly of the World Council of Churches, 1961*. (W. A. Visser ‘t Hooft, urednik.) London, SCM Press, 1962., 448 stranica.

- New Delhi Speaks*. London, SCM Press, 1962., 80 stranica.
- Newbigin, James E. Lesslie. *A Faith for This One World?* London, Epwort Press, 1965., 141 stranica.
- . *One Body, One Gospel, One World*. London, International Missionary Council, 1958., 56 stranica.
- Newman, John Henry. *Parochial and Plain Sermons*, sv. 3. London, Rivingtons, 1868., 387 stranica.
- Nielsen, Ernest D. *N F S Grundtvig: An American Study*. Rock Island, Ill., Augustana Press, 1955., 173 stranice.
- North American Protestant Ministries Overseas*. Monrovia, California, Missions Advanced Research and Communication Center, 1970., 316 stranica.
- O'Connor, Edward D. *The Pentecostal Movement in the Catholic Church*. Notre Dame, Indiana, Ave Maria Press, 1972., 301 stranica.
- . *Pentecost in the Catholic Church*. Pecos, N. M., Dove Publications, 1971., 42 stranice.
- Offner, Clark B., i Henry van Straelen. *Modern Japanese Religions*. Leiden, E. J. Brill, 1963., 296 stranica.
- Ogg, David. *Europe in the Seventeenth Century*. London, Adam and Charles Black, 1956., 576 stranica.
- Paton, David M. *Anglicans and Unity*. London, A. R. Mowbray and Co., 1962., 115 stranica.
- Purcell, Edmund Sheridan. *Life and Letters of Ambrose Phillipps de Lisle*, sv. I. London, Macmillan & Co., 1900.
- Ramsey, Paul. *Who Speaks for the Church?* Nashville, Abingdon Press, 1967., 189 stranica.
- Robinson, John Arthur Thomas. *Essays on Being the Church in the World*. London, SCM Press, 1960., 158 stranica.
- Rousseau, J. J. *Emile ou de l'Education* (izvodi), sv. 2. Paris, Librairie Larousse, 1938., 108 stranica.
- Runciman, Steven. *The Eastern Schism: A Study of the Papacy and Eastern Churches During the 11th and 12th Centuries*. London, Panther Books, 1970., 190 stranica.

- Saint-Exupéry, Antoine de. *Terre des Hommes*. Paris, Gallimard, 1939., 243 stranice.
- Salvation Today and Contemporary Experience: A Collection of Texts for Critical Study and Reflection*. Geneva, World Council of Churches, 1972., 110 stranica.
- “SDA Questions Regarding the WCC” u *So Much in Common*. Geneva, World Council of Churches, 1973., 116 stranica.
- Schwital, Johannes. *Grosskirche und Sekte*. Hamburg, Saatkorn Verlag, 1962., 191 stranica.
- Sherrill, John L. *They Speak With Other Tongues*. New York, Pyramid Books, 1970., 143 stranice.
- Slosser, Gaius Jackson. *Christian Unity: Its History and Challenge in All Communion, in All Lands*. London, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., 1929., 425 stranica.
- Smith, Timothy Lawrence. *Revivalism and Social Reform: American Protestantism on the Eve of the Civic War*. New York, Harper and Row, 1965., 253 stranice.
- Soloviev, Vladimir Sergeevich. “A Short Story of the Anti-Christ” u *War, Progress, and the End of History* (Alexander Bakshy, prijevod). London, University Press, 1915., 180.—228.
- Sperry, Williard L. *Religion in America*. Cambridge, University Press, 1945., 317 stranica.
- Stowe, David M. *Ecumenicity and Evangelism*. Grand Rapids, William B. Eerdmans, 1970., 94 stranice.
- Subilia Vittorio. *La Nuova Cattolicità del Cattolicesimo*. Torino, Editrice Claudiana, 1967., 313 stranica.
- Taleb, Ahmed. *Lettres de Prison, 1957—1961*. Alžir, Editions Nationales Algeriennes, 1966., 189 stranica.
- Target, George William. *Evangelism Inc*. London; Allen Lane, The Penguin Press, 1968. 310 stranica.
- Tavard, George H. *Two Centuries of Ecumenism*. London, Burns and Oates, 1960., 239 stranica.
- Temple, William. *Christianity and Social Order*. London, SCM Press, 1950., 122 stranice.

- Thomsen, Harry. *The New Religions of Japan*. Rutland, Vt., Charles E. Tuttle Co., 1963., 269 stranica.
- Tobler, Gustav, *Unser Ruhetag*, Zürich, Advent-Verlag, 1970., 235 stranica.
- Toynbee, Arnold Joseph. *Christianity Among the Religions of the World*. London, Oxford University Press, 1958., 116 stranica.
- . *A Study of History*, sv. 4. London, New York i Toronto, Oxford University Press, 1951., 656 stranica.
- Triton, A. N. *Whose World?* London, Inter-Varsity Press, 1970., 191 stranica.
- Tyrrell, George. *Christianity at the Cross-Roads*. London, Longmans and Co., 1909., 282 stranice.
- The Uppsala Report 1968*. Norman Goodall (urednik). Geneva, World Council of Churches, 1968., 513 stranica.
- Uppsala Speaks: Section Reports of the Fourth Assembly of the World Council of Churches, Uppsala 1968*. Norman Goodall (urednik). Geneva, World Council of Churches, 1968., 97 stranica.
- Verduin, Leonard. *The Reformers and Their Stepchildren*. Grand Rapids, Michigan, William B. Eerdmans Publ. Co., 1964., 292 stranice.
- Vischer Lucas. *Basiliius der Grosse*. Basel, Friedrich Reinhardt AG, 1953., 177 stranica.
- Visser 't Hooft, W. A. i J. H. Oldham. *The Church and Its Function in Society*. London, George Allen and Unwin, Ltd., 1937., 159 stranica.
- . "Ecumenism", u *A Handbook of Christian Theology*. Marvin Halvorson i Arthur Cohen, urednici. London, Collins Fontana Books, 1962., str. 94-100.
- . *The Meaning of Ecumenical*. London, SCM Press, 1953., 28 stranica.
- . *No Other Name*. London, SCM Press, 1963., 128 stranica.
- Vivikananda, Swami. *Great Lecture on Hinduism at the World's Fair of Religions at Chicago*. Calcutta: Swami Trigunatita, 1901., 38 stranica.

- Voltaire, "Lettres VI Sur les presbytériens", *Lettres Philosophiques u Philosophie — Extraits*. Paris, Le Renaissance du Livre, n.d., str. 56—58.
- Webster, Douglas. *Bible and Mission*. London, The British and Foreign Bible Society, 1970., 13. stranica.
- Wesley, John. *The Journal of the Rev. John Wesley*. London, J. M. Dent & Co., 1906., 4 sveska.
- White, Ellen G. *Christ's Object Lessons*. Washington, D.C., Review and Herald Publ. Association, 1941., 421 stranica.
- . *Counsels to Parents, Teachers, and Students Regarding Christian Education*. Mountain View, California, Pacific Press Publ. Association, 1913., 575 stranica.
- . *Counsels to Writers and Editors*. Nashville, Tennessee, Southern Publ. Association, 1946., 192 stranice.
- . *Isusov život*. Zagreb, Znaci vremena, 1999., 728 stranica.
- . *Fundamentals of Christian Education*. Nashville, Tennessee, Southern Publ. Association, 1923., 576 stranica.
- . *Gospel Workers*. Washington, D.C., Review and Herald Publ. Association, 1948., 534 stranice.
- . *Iz Riznice svjedočanstava*, sv. 2, Beograd, Preporod, 1975., 476 stranica.
- . *Odgoj*. Beograd, Preporod, 1981., 278 stranica.
- . *Poruka mladim kršćanima*. Zagreb, Kršćanska adventistička crkva, 1968., 336 stranica.
- . *Put u bolji život*. Zagreb, Znaci vremena, 1998., 352 stranice.
- . *Sons and Daughters of God*. Washington, D.C., Review and Herald Publ. Association, 1955., 383 stranice.
- . *Testimonies for the Church*. Mountain View, California, Pacific Press Publ. Association, 1948., 9 svezaka.
- . *Velika borba*. Zagreb, Znaci vremena, 1997., 640 stranica.
- Whitson, Robley Edward. *The Coming Convergence of World Religions*. New York, Newman Press, 1971., 109 stranica.
- Williams, George Hunston. *Dimensions of Roman Catholic Ecumenism: IARF Papers on Religion in the Modern World*, br. 1, 1965., 48 stranica.

- Wirt, Sherwood Eliot. *The Social Conscience of the Evangelical*. New York, Harper and Row, 1968., 177 stranica.
- Wogaman, Philip. *Protestant Faith and Religious Liberty*. Nashville, Tennessee, Abingdon Press, 1967., 254 stranice.
- World Conference on Church and Society, The Official Report*. Geneva, World Council of Churches, 1967., 230 stranica.
- World Missionary Conference 1910 Report of Commission VIII — Cooperation and the Promotion of Unity*. Edinburgh i London, Oliphant, Anderson and Ferrier, n.d., 241 stranica.
- Zaehner, Robert Charles. *The Convergent Spirit Towards a Dialectics of Religion*. London, Routledge and Kegan Paul, 1963., 210 stranica.

Periodika

- “Asuncion Statement”, *International Review of Mission*, god. 61, br. 143 (lipanj 1972.), str. 253—256.
- Beach, B. B. “An Adventist Reaction”. *The Ecumenical Review*, vol. 23, br. 1 (siječanj 1971.), str. 38—43.
- . “Coming Near to the Church Leaders”. *Light*, god. 23, br. 1, 1973., str. 2,3.
- . “Ökumenischer Rat der Kirchen und Siebenten-Tags-Adventisten — eine Gewissensymbiose”, *Ökumenische Rundschau*, god. 21, br. 2 (travanj 1972.), str. 230—232.
- . “The World Council of Churches: Seventh-day Adventist Conversations and Their Significance — Part 1”. *The Ministry*, god. 43, br. 5 (svibanj 1970.), str. 13—15.
- . “The World Council of Churches: Seventh-day Adventist Conversations and Their Significance” (kraj). *The Ministry*, god. 43, br. 6 (lipanj 1970.), str. 59—61.
- Beach, Walter R. “SDA Relationships to the National and World Council of Churches”. *Review and Herald*, god. 146, br. 41 (9. listopada 1969.), str. 6—8.
- . “Why We Stand Apart”, *Review and Herald*, god. 146, br. 421 (16. listopada 1969.), str. 6,7.

- Beyerhaus, Peter. "Mission and Humanization". *International Review of Mission*, god. 60, br. 237 (siječanj 1971.), str. 11—24.
- Blake, Eugene Carson. "Identity, Power and Community". *The Ecumenical Review*, god. 23, br. 2 (travanj 1971.), str. 105—117.
- Blakemore, W. B. "Addis Ababa — 1971". *Disciples Divinity House News Bulletin*, god. 42, br. 2 (zima 1971.), str. 1—5.
- Bloesch, Donald G. "Burying the Gospel" (prvi od dva dijela). *Christianity Today*, god. 15, br. 25 (24. rujna 1971.), str. 8—11.
- . "Burying the Gospel" (drugi od dva dijela). *Christianity Today*, god. 16, br. 1 (8. listopada 1971.), str. 12—14.
- . "True and False Ecumenism", *Christianity Today*, god. 14, br. 21 (17. srpnja 1970.), str. 3—5.
- Boice, James Montgomery. "Presbyterian Assembly Ratifies Confessional Shift". *Christianity Today*, god. 11, br. 18 (9. lipnja 1967.), str. 35.
- . "Was Jesus a Revolutionary?" *Eternity*, god. 23, br. 2 (veljača 1972.), str. 20-22.
- Calian, Carnegie Samuel. "Which Councils Are Ecumenical — From Nicaea to Vatican II?" *Greek Orthodox Theological Review*, god. 14, br. 2 (jesen 1969.), str. 181—197.
- Castro, Emilio. "Evangelism and Social Justice", *The Ecumenical Review*, god. 20, br. 2 (travanj 1968.), str. 146—150.
- "Common Witness and Proselytism" (A Study Document), *The Ecumenical Review*, god. 23, br. 1 (siječanj 1971.), str. 9—20.
- Deissmann, Adolf. "Paulus, der Prophet der Una Sancta", *Die Eiche*, god. 13, br. 3, 1925., str. 272—276.
- Flesseman-van Leer, Ellen. "Biblical Interpretation in the World Council of Churches", *Study Encounter*, god. 8, br. 2, 1972., str. 1—8.
- "For the Liberation of Indians", *International Review of Mission*, god. 60, br. 238 (travanj 1971.), str. 277—284.
- Gensichen, Hans-Werner. "Neu Delhi und die Weltmission der Kirche", *Lutherische Rundschau*, br. 2, 1962., str. 171—184.
- Hall, Clarence W. "Must Our Churches Finance Revolution?" *The Reader's Digest*, god. 99, br. 594 (listopad 1971.), str. 95—100.

- Harris, Lewis. "Unbelievable Explosion", *Saturday Review*, god. 51, br. 1 (6. siječnja 1968.), str. 82.
- Hastings, Adrian. "Mission and Unity from Edinburgh to Upsala", *One in Christ: A Catholic Ecumenical Review*, god. 8, br. 1, 1972., str. 21—47.
- Hoekendijk, Hans. "Evangelizations of the World in This Generation", *International Review of Mission*, god. 59, br. 233 (siječanj 1970.), str. 23—31.
- Howard, David M. "The Rise and Fall of SVM", *Christianity Today*, god. 15, br. 3 (6. studenog 1970.), str. 15—17.
- Kennedy Gerald. "The Church and Unity", *The Christian Century*, god. 78, br. 6 (8. veljače 1961.), str. 170—172.
- Khoder, Georges. "An Eastern Orthodox Viewpoint" (intervju Paula Löfflera), *International Review of Mission*, god. 60, br. 237 (siječanj 1971.), str. 65—69.
- . "Christianity in a Pluralistic World — The Economy of the Holy Spirit", *The Ecumenical Review*, god. 23, br. 2 (travanj 1971.), str. 118—128.
- Lethonen, Risto. "The Story of a Storm: An Ecumenical Case Study", *Study Encounter*, god. 8, br. 1, 1972., str. 1—16.
- Lindsell, Harold. "What are the Results? Ecumenical Merger and Mission", *Christianity Today*, god. 6, br. 13 (30. ožujka 1962.), str. 3—7.
- Mackay, John A. "Toward an Evangelical Renaissance", *Christianity Today*, god. 16, br. 9 (4. veljače 1972.), str. 6—8.
- Marsden, George M. "Evangelical Social Concern — Dusting Off the Heritage", *Christianity Today*, god. 16, br. 16 (12. svibnja 1972.), str. 8—11.
- Materialdienst, Längsschnitt durch die Geistigen Strömungen und Fragen der Gegenwart* (Kurt Hutten, urednik), god. 34, 1971.
- Nacpil, Emerito. "Mission but Not Missionaries", *International Review of Mission*, god. 60, br. 239 (srpanj 1971.), str. 356—362.
- Nowland, Merle. "What Sort of People Are the Modern Pentecostals?" *The Catholic Leader*, god. 8 (23. siječnja 1972.), str. 8.
- "Patterns of Relationships Between the Roman Catholic Church and the World Council of Churches", *The Ecumenical Review*, god. 24, br. 3 (srpanj 1972.), str. 247—288.

- Pews, Howard. "Schuld the Church 'Meddle' in Civil Affairs?" *These Times*, god. 77, br. 1 (siječanj 1968.), str. 22,23,27.
- Reid, W. Stanford. "Preaching Is Social Action", *Christianity Today*, god. 15, br. 19 (4. lipnja 1971.), str. 10.11.
- Rose, Stephen C. "Imperatives for Uppsala", *The Christian Century*, god. 58, br. 7 (14. veljače 1968.), str. 197—199.
- Scheuner, Ulrich. "The Ecumenical Debate on Violence and Violent Social Change", *The Ecumenical Review*, god. 23, br. 3 (srpanj 1971.), str. 237—251.
- Schlink, Edmund. "Die Bedeutung von 'Faith and Order' für die Ökumenische Bewegung un die Evangelische Kirche in Deutschland", *Ökumenische Rundschau*, god. 21, br. 2 (travanj 1972.), str. 145—159.
- . "The Holy Spirit and the Catholicity of the Church", *The Ecumenical Review*, god. 21, br. 2 (travanj 1969.), str. 98—115.
- Stahlke, Otto F. "The New Syncretistic Dialogue", *Christianity Today*, god. 16, br. 6 (3. prosinca 1971.), str. 8,9.
- "Violence, Nonviolence, and the Struggle for Social Justice", *Study Encounter*, god. 7, br. 3, 1971., str. 1—8.
- Vischer, Lucas. "Nach der dritten Session des zweiten Vatikanischen Konzils", *Reformatio, Evangelische Zeitschrift für Kultur und Politik*, god. 14, br. 2 (veljača 1965.), str. 78—88.
- . "Report on the Joint Working Group Between Roman Catholic Church and the World Council of Churches", *The Ecumenical Review*, god. 24, br. 4 (listopad 1972.), str. 487—491.
- Visser 't Hooft, W. A. intervju B. B. Beacha. "What's Ahaed for the World Council of Churches?" *These Times*, god. 74, br. 7 (srpanj 1965.), str. 6—9.
- Wilson, Robert L. "Methodist Ministers: Supply and Demand", *The Christian Century*, god. 89, br. 5 (2. veljače 1972.), str. 133—135.
- Winter, Ralph D. "The New Missions and the Mission of the Church", *International Review of Mission*, god. 60, br. 237 (siječanj 1971.), str. 89—100.
- "World Council of Churches/Seventh-day Adventist Conversations", *The Ecumenical Review*, god. 24, br. 2 (travanj 1972.), str. 206.

KAZALO IMENA I POJMOVA

- Adventist, 26, 108, 212, 298
Adventist (*vidi i* Adventizam, Crkva adventista sedmoga dana), 26, 108, 202, 298, 301
Adventizam (*vidi i* Crkva adventista sedmoga dana), 108, 298
Albigenzi, 33
Aleksandar Veliki, 129
Allegro, John, 146
Ambrozije Milanski, 48
Američko biblijsko društvo, 90
Anabaptisti, 35
Ananaikyo, 145
Anderson, J. N. D., 147
Anglikanska crkva, 67, 171
Anglikanska zajednica (*vidi i* Anglikanski konzultativni savjet), 67
Anglikanski konzultativni savjet (*vidi i* Anglikanska zajednica), 67
Anglokatolici, 78
Antikrist, (pjesma), 16
Antisemitizam, 138
Apostolsko nasljedstvo, 307
Apostolsko vjerovanje, 22
Arap, invazija, 30
Arijanizam, 29
Armenska crkva, 29
Asuncion, izjava, 182
Atanazije, 48
Atanazijevo vjerovanje, 22
Augustin, 45, 48
Autoritarizam, 264
Babilon, apokaliptički, 111
Babilonsko sužanjstvo, *vidi* Šizma, velika 45
Baha'izam, 142
Baptisti, 35
Baptisti sedmoga dana, 92
Baptistički svjetski savez, 67
Barbados, izjava, 182
Barnes, Albert, 233
Barth, Karl, 91
Bazilije Veliki, 44
Beecher, Edward, 233
Belloc, Hillaire, 77
Berkof, Hendrikus, 207
Beyerhaus, Peter, 170
Beza, Theodore, 34
Bezgrešno začće, objašnjenje, 307
Biblija, 57
Biblijska društva, 64
Biblijska nepogrešivost, anatemizirana, 71
Biskup, autoritet, 42, 43
Biskup, rimski, 48, 49

- Blake, Eugene C., 49
 Blavatsky, Helena, 141
 Bloesch, Donald, 232
 Bojkot, 241
 Booth, Allan, 214
 Brent, Charles, 84
 Bristol, konferencija "Faith and Order", 95
 Brown, Harold, 231
 Brown, Robert McAfee, 211
 Bruckenberger, R. L., 239
 Brunner, Emil, Bucer, Martin, 229
 Buchman, Frank, 150
 Bullinger, Heinrich, 34
 Bultmann, Rudolf Karl, 95
- Calixtus, Georg, 54
 Calvin, Jean, 35
 Campenhausen, Hans von, 212
 Cao Dai, 144
 Cargo-kult, 143
 Carrillo de Albornoz, A. F., 262
 Cezaropapizam (*vidi i* Neocezaropapizam), 307
 Chardin, Teilhard de, 196
 Cheever, George B., 233
 Ciprijan, 43, 44
 Congar, Yves Marie Joseph, 127
Corpus christianum, 48
 Cox, Samuel H., 23
 Crkva adventista sedmoga dana, 202, 298
 Crkva-država, odnosi (*vidi i* Sloboda, vjerska), 224, 225
 Cromwell, Oliver, težnja za ujedinjenjem protestantskog svijeta, 57
Cujus regio, ejus religio, 52
 Cumnost, Franz, 133
- Darbiti, *vidi* Plymouthska braća, 36
- Deissman, Adolf, 19
 Deizam, 136
Dekret o ekumenizmu, 248
 Denominacionalizam, 269
 Dijalog, 12, 251
 Dippel, Johann Konrad, njemački pijetist, 60
 Dogmatizam, 269
 Donat, 47
 Donatisti, 29
 Drugi Kristov dolazak, 26, 99
 Drugi Kristov dolazak (*vidi i* Eschatologija; Parusija), 26, 309
 Drugi vatikanski koncil, 195
 Drummond, Henry, 67
 Društveni aktivizam, 81, 82
 Društvo Prijatelja (*vidi i* Kvekeri), 35
 Dulles, John Foster, 225
 Dunant, Henri, 23
 Dury, John, 57
- Ecclesiam dei*, 244
Ecclesiam suam, 249, 252
 Eisenhower, Dwight D., 139
 Ekskluzivizam, kršćanski, 154, 155
- Ekumena, 19
 Ekumena, etimologija, 19
 Ekumena, kako crkveni oci koriste ovaj pojam, 22
 Ekumena, kako je pojam uporabljen u Bibliji, 20
 Ekumena, kao opis suvremenog pokreta, 21 22
 Ekumenizam (*vidi i* Ekumenski pokret; Ekumena; *Oikoumene*, razvitak i koncept; Pankršćani), 77
 Ekumenska patrijaršija, 88
 Ekumenska sjedinjenja, 13
 Ekumenski pokret (*vidi i* Ekumenizam), 25

- Ekumenski sabori, *vidi* Sabori, ekumenski, 21
 Ellul, Jacques, 37
 Episkopstvo, nastanak, 43—45
 Erastijanizam, 37, 307
 Erastus, Thomas, 37
 Erazmo, 58
 Eshatologija (*vidi i* Drugi Kristov dolazak), 103, 308
 Establišment, 237
 Etiopska crkva, 29
 Euzebije, 45
 Evandeoska ujedinjena braća, crkva, 183
 Evandeoski rad, 163—165
 Evandeoski rad ne treba izjednačiti s *humaniziranjem* (*vidi i* Humanizam, *Humanum*), 158, 159
 Evangelici, konzervativni, 160, 161
 Evangelički savez, 23
 Evangeličko kršćanstvo, 231, 232
 Evolucija, 252

 Faith and Work (*vidi i* Život i rad — Life and Work), 85, 86
 Faith and Work, Povjerenstvo, 86, 87
Filioque clause, 32
 Florovsky, Georges, 114
 Franke, August Hermann, 60
 Frankfurtska deklaracija, 159
 Friedrich Veliki, 122

 Gaines, David P., 218
 Gandhi, Mahatma, 141
 Gartenbrüder, 176
 Gibbon, Edward, 130
 Glosolalija, *vidi* Karizmatički pokret 36, 37, 148
 Goethe, J. W. von, 137
 Goodall, Norman, 77
 Govorenje jezicima, 36, 37, 148
 Graham Billy, 159
 Grčka pravoslavna crkva, 98, 106, 107
 Greenslade, S. L., 114
 Gregorije Teolog, 22
 Grijeh, 122
 Grotius, Hugo, 57
 Grunttvig, N. F. S., 72
 Gyrovagi, 176

 Halcedon, sabor, 29
 Hamer, Jerome, 247
 Hastings, Adrian, 171
 Headlam, A. C., 87
 Henderson, Ian, 269
 Herberg, Will, 139
 Heretik, 46
 Hereze, 46
 Hermeneutika, 308
 Hinduizam, 124, 125
 Hitler, Adolf, 138
 Hoekendijk, Hans, 184
 Hohenau, E. C. Hochmann, 60
 Holmes, John Haynes, 124
 Hosije iz Cordove, 48
 Humani ekumenizam, 126
 Humanizacija, 126, 159
 Humanizam (*vidi i* *Humanum*), 126, 253
Humanum (*vidi i* Humanizam), 126, 253
 Humanus, 126, 137
 Husch, H. D., 100
 Husiti, 33

 Ignacije, 42
 Indijska (Malabarska) crkva, 29
International Review of Missions, 79
 Irenej, 42
 Isaac d'Huisseau, 56

- Islam, *vidi* Muhamedanstvo 125
 Istočna crkva, 22, 23
 Istočne religije, 139
 Isus Krist, 90, 103, 128
 Isusov pokret, 151
 Ivan XXIII., 245
- Jablonski, Daniel Ernst, 59
 Jaz među naraštajima, 202
 Jedinstvo kršćana, 11, 13, 15, 40
 Jedinstvo, kršćansko, 11, 13, 15, 40
 Jedna crkva (*vidi i Una Sancta*, Svjetska religija), 262
 Jeffersonova teorija, 225
 Jehovini svjedoci, 36
 Jeruzalem, *vidi* Sabor u Jeruzalemu, 41, 208, 209
 Joga, 140
 Juda Galilejac, 209
 Judaizam (*vidi i* Židovi), 139
 Julije Otpadnik, 130
 Jung, Carl, 145
 Justinijanov zakon, 49
 Južna baptistička konvencija, 92
- Kardec, Allan, 148
 Kalvinisti, 58
 Karizmatički pokret, 36, 37
 Kartaga, sabor, 47
 Katafrigijci, 29
 Katari, 33
 Katolička crkva, *vidi* Rimokatolička crkva, 135
 Katolička načela o ekumenizmu, 251
 Katolički ekumenizam, 249, 251
 Katolički ekumenski pentekostalni pokret, 149
 Katolički univerzalizam, 252, 253
 Katoliziranje, trend u luteranstvu i anglikanizmu, 70
 Keble, John (*vidi i* Traktarijanci), 72
- Kehl-Zeller, Robert, 143
 Kelley, Dean, 217
 Kennedy, Gerald, 174
 Khan, Shaikh Inayar, 142
 Khoder, George, 232
 Kierkegaard, Sören, 72
 Kirk, E. N., 233
 Klement Rimski, 41
 Kolonijalizam, 180, 181
 Komensky, Jan Amos, 55
 Komunizam, 221
 Koncilijarni pokret, 308
 Koncil u Firenci, 54
 Koncil u Lyonu, 54
 Koncil u Veroni, 49
 Konferencija "Faith and Order" u Bristolu, 95
 Konferencija "Faith and Order" u Edinburghu, 86
 Konferencija "Faith and Order" u Lausanni, 79
 Konferencija "Faith and Order" u Luvainu, 196
 Konferencija "Life and Work", 84
 Konferencija Divizije o svjetskoj misiji i evandeoskom radu, 97
 Konferencija o kršćanskoj politici, ekonomici i građanstvu, 81
 Konferencija Međunarodne misionske konferencije u Cransu, 88
 Konferencija tajnika Svjetskih konfesionalnih obitelji, 118
 Konferencija u Bangkoku, 101
 Konferencija u Lahoreu, Sjeverna Indija, 66
 Konferencija u Lambethu (*vidi i* Lambethova kvadrilaterala), 74, 103
 Konferencija u Lausanni, 86
 Konferencija u Londonu 1854., 66

- Konferencija u Madrasu, južna Indija, 79
- Konferencija u Montrealu, Četvrti svijet, 95
- Konferencija u Oxfordu i Edinburghu, 88
- Konferencija, Sveopća kršćanska, "Life and Work", 8
- Konferencija, Svjetska misionarska u Edinburghu, 184
- Konferencija, Svjetska o Crkvi i društvu, 237
- Konferencija, Svjetska o spase-nju danas, 100
- Kongregacija za kler, 274
- Kongregacija za nauk vjere, 274
- Kongregacijska crkva, 183
- Konkokyo, 144
- Konstantin Veliki, 45
- Konventikl, definicija, 308
- Konzervativni evangelici, po strani od SVC-a, 92
- Koptska crkva, 29
- Kršćanske crkve (denominacije), 108
- Kršćanski scijentisti, 36
- Krštenje, 248
- Krađa ovaca, *vidi* Prozelitizam
- Kraemer, Hendrik, 118
- Kredo, objašnjenje, 308
- Kristologija, sukob, 29, 30
- Kvadrilateral Lambeth-Chicago, 74
- Kyodan, 171
- Lawrence, David Herbert, 146
- Lee, Frederic George, 74
- Lehtonen, Risto, 241, 242
- Leibnitz, Gottfried Wilhelm, 58
- Leibnitzijanizam, 58
- Leufer, 176
- Liberalizam, protestantski, 68, 69
- Liberalizam, vjerski, 147, 149, 232
- Lindsell, Harold, 119, 182
- Liturgija, uzrok podjele, 38
- Lolardi, 33
- Lotz, Denton, 179
- Luterani, 35, 66, 85
- Luteranska svjetska federacija, 67
- Luteranska svjetska konvencija, 68
- Luteranski missourski sinod, 92
- Luteranstvo, 71—73
- Luther, Martin, 34
- Ljudska prava, 12, 263, 272
- Mackay, John A., 149
- Madison, James, 269
- Makartizam, 275
- Marburg, konferencija, 34
- Marcioniti, 42
- Marija, majka Isusova, 134
- Marksizam, *vidi* Komunizam
- Marsiglio Padovanski, 225
- McGavran, Donald, 160
- McLuhan, Marshall, 153
- McNeill, John T., 33
- Međunarodna udruga za vjersku slobodu, 146
- Međunarodni Crveni križ, 90
- Međunarodni kongregacijski savjet (*vidi i* Svjetski savez reformiranih crkava; Svjetski prezbiterijanski savez), 67
- Međunarodni misionarski savjet (*vidi i* Odbor za nastavak rada edinburške Svjetske misionarske konferencije, Divizija svjetske misije i evandeoskog rada pri Svjetskom vijeću), 80, 88
- Međunarodni savjet kršćanskih crkava, 218
- Mehl, Roger, 77
- Melanchthon, Philip, 34

- Menoniti, 35
 Metodist, 23, 35
 Metodistička crkva, 23, 171
 Metodističko-evangelička braća,
vidi Ujedinjena metodistič-
 ka crkva
 Metodizam, 63, 113, 172
 Milenij (*vidi i* Eshatologija; Drugi
 Kristov dolazak), 201
 Mill, John Stuart, 190
 Misija, sekularizacija (*vidi i* Mi-
 sije), 161
 Misije, 159—161, 175—185, 186,
 187, 304
 Misijski centar za unapređivanje
 istraživanja i komunikacija
 178,
 Misticizam, 148
 Mitraizam, 133
 Mladi katolički radnici, 256
 Moeller, Charles, 247
 Monod, Adolphe, 23
 Monofiziti, 29
 Monserrat, objašnjenje, 309
 Montanisti, 29, 44
 Montanizam, objašnjenje, 309
 Montanus, 309
 Moody, Dwight L., 67
 Moralno naoružavanje, 150
Mortalium animos, 244, 24
 Moskovska patrijaršija, 36
 Mott, John R., 91
 Muggeridge, Malcolm, 115, 199
 Muhamedanci, 125
 Muhamedanstvo (islam), 125
 Muslimani, *vidi* Muhamedan-
 stvo, 125, 145
 Nacionalizam, 37
 Nacionalna studentska kršćanska
 federacija, 183
 Nacionalni savjet crkava, 178
 “Načela katoličkog ekumeniz-
 ma”, *vidi* “Katolička načela
 o ekumenizmu”
 Nakano Yonosuke, 145
 Nasilje, političko, 237
 Nedjeljno bogoslužje (*vidi i* Su-
 бота), 198, 300, 134
 Nejedinstvo, kršćansko (*vidi i*
 Podjela; Šizma), 31
 Nekršćanske religije, srodne krš-
 ćanstvu, 134
 Neocezaropapizam (*vidi i* ceza-
 ropapizam), 307
 Neofilija, *vidi* ljubav prema no-
 vome, 201
 Neopentekostalizam (*vidi i* pen-
 tekostalizam), 34, 149
 Nepogrešivost pape, 294, 310
 Nepogrešivost, 294, 310
 Nerazvijenost, 198
 Nestorijanci, 29
 Nestor, 29
 Newbiggin, Lesslie, 170
 Newman, John Henry (*vidi i*
 Traktarijanci), 72, 73
 Nicejsko vjerovanje, 32
 Niebuhr, Reinhold, 263
 Nilus, Leopoldo J., 125
 Nishida Tenko, 144
 Noli, Fan Stylian, 41
 Novacijani, 29
 Novorođenje, (*vidi i* Obraćenje),
 116, 117
 Njemački pijetizam, 57, 309
 Obnova, 99, 249
 Obraćenje, 116, 117
 O’Connor, Edward, 149
 Odvajanje da se sačuva čistoća,
 112, 113
 Odvojena braća, 248
Oikoumene, 19—23
 Oksfordski pokret, 73, 74

- Okultizam (*vidi i* Spiritizam), 148—151
- Oldham, J. H., 67
- Omkarananda Swami, 143
- Oomoto, religija, 144
- Origen, 21
- Ostatak, 111
- Osterwald, Jean Frédéric, 60
- Otkupljenje, *vidi* Spasenje 108, 109
- Otpad, 46
- Oxford, konferencija “Life and Work”, 83, 309
- Pankršćanstvo (*vidi i* Ekumenizam), 19
- Papa, 310
- Papin primat, 294, 310
- Paralelizam, 159, 160
- Parham, Charles, 148
- Parusija (*vidi i* Drugi Kristov dolazak), 26, 99, 121, 309
- Pastoralno ustrojstvo Crkve u suvremenom svijetu (dokument II. vatikanskog koncila), 214
- Paton, William, 67
- Patrijarh Mihajlo Kerularije, 31
- Patrijarh Pimen, 36
- Patristički, 73
- Pavao Samosata, 309
- Pavao VI., 254
- Pavlicijani, 29
- Pax romana*, definicija, 310
- Pentekostalizam (*vidi i* Neopentekostalizam), 36 105, 148
- Pentekostalne crkve, 36, 149
- Percy Eustace, 235
- Petrov nauk, *vidi* Papin primat, 294, 310
- Phillipps de Lisle, 74
- Pijetizam, *vidi* Njemački pijetizam, 57, 309
- Pio XI., 245
- Plymouthska braća, 36
- Podjela (*vidi i* Nejedinstvo, kršćansko; Šizma), 30, 31, 45
- Poganstvo, 157
- Pokret “Božansko svjetlo”, 142
- Politika, 202
- Pontifikat, 310
- Posvjetovljenje (*vidi i* Svjetovnost; Sekularizam), 198
- Pravoslavne crkve, 35, 107
- Prenapučenost, 202
- Prezbiterijanci, 149
- Progonstvo (*vidi i* Vjerska slaboda; Snošljivost), 45
- Prosvjednici, 212
- Protestant, 244, 245
- Protestantska episkopalna crkva, 74
- Protestantska reformacija, *vidi* Reformacija 74
- Protestantski liberalizam, *vidi* Liberalizam 74
- Proturreformacija, 74
- Prozelitizam, 104, 186, 273
- Prvi vatikanski koncil, 23
- Puritanizam, 225
- Pusey, Edward (*vidi i* Traktarijanci). 67, 72
- Radhakrishnan, 141
- Ramakrishna, Ramsey, Paul, 140
- Rasizam, 199
- Ravnoteža moći, 268
- Razoružanje, 202
- Reformatori, 54
- Reformirana (Crkva), 65
- Relativizam, doktrinarni, 118
- Relativizam, teološki, 67
- Religija, otkrivena, 154
- Renesansa, 35
- “Republica Christiana”, 51
- Revolucija, politička, 237—243

- Rimokatoličanstvo, 62
 Rimokatolička crkva (*vidi i* Katolički ekumenizam; Rimokatoličanstvo), 25
 Rimokatoličko ekumensko stajalište i strategija, 250
 Ross, Floyd, 126
 Rousseau, Jean Jacques, 136
 Ruska pravoslavna crkva, 35, 107
- Sabor u Carigradu, 21
 Sabor u Halcedonu, 29
 Sabor u Jeruzalemu, 40
 Sabor u Kartagi, 47
 Sabor u Niceji, 21
 Sabori, ekumenski, 21—23
 Saint-Exupéry, Antoine de, 146
 Sakralizam, 191
 Sakralno društvo (*vidi i* Sakralizam), 191
 Sankey, Ira, 67
 Schleiermacher, Friedrich, 68
 Schlink, Edmund, 195
 Schmidt, Martin, 59
 Seicho no Ie, 145
 Sektaštvo, 266
 Sekularizam (*vidi i* Posvjetovljenje) 198
 Sinkretistička “kovnica” Rimskog Carstva, 129
 Sinkretizam (*vidi i* Eklektizam), 151
 Sirska crkva, 29
 Skupština Komisije o svjetskoj misiji i evanđeoskom radu, 100
 Skupština u Amsterdamu, 91
 Skupština u Evanstonu, 93
 Skupština u Harareu, 107
 Skupština u Nairobiju, 103
 Skupština u New Delhiju, 96
 Skupština u Uppsalu, 98
 Skupština u Vancouveru, 103
- Sloboda, vjerska (*vidi i* Odvajanje Crkve od države), 12
 Smith, Timothy, 233
 Snošljivost, 119
 Societé des Missions de Paris, 65
 Socijalizam, 220/, 221
 Socijalno evanđelje, 109
 Söderblom, Nathan, 24
 Solovjov, Vladimir, 16
 Spasenje, 109
 Spener, Philipp Jakob, njemački pijetist, 60
 Sperry, Willard, 173
 Spiritizam (*vidi i* Okultizam), 148—151
 Starokatolička crkva, 36
 Starovite, 35
 “Starovjerci”, 36
 Steiner, Rudolf, 142
 Stowe, David M., 178
 Studentski dragovoljački pokret za strane misije, 65
 Subilia, Vittorio, 252
 Subota (*vidi i* Nedjeljno bogoslužje), 139, 198, 300
 Sufi, pokret, 142
 Supercrkva (*vidi i* Jedna crkva), 261, 267
 SVC-RCC, *vidi* Zajednička Radna skupina Svjetskog vijeća crkava i Rimokatoličke crkve 186
 Sveci posljednjeg dana, 36
 Sveopća kršćanska konferencija “Life and Work”, *vidi* Konferencija, Sveopća kršćanska, “Life and Work”, 80, 81
 Svestudentski misionarski savez, pridonos ekumenizmu, 158
 Sveti Duh, 14
 Sveti ured, 245
 Sveto Rimsko Carstvo, 50
 Svjetovnost (*vidi i* Posvjetovljenje; Sekularizam), 198

- Svjetska konferencija "Faith and Order", *vidi* "Faith and Order" 79
- Svjetska konvencija Kristovih crkava (Učenika), 68
- Svjetska misija i evangeoski rad (*vidi i* Misije), 179
- Svjetska misionarska konferencija u Edinburghu, *vidi* Konferencije 83
- Svjetska studentska kršćanska federacija, 67
- Svjetski prezbiterijski savez (*vidi i* Svjetski savez reformiranih crkava, Međunarodno kongregacijsko vijeće), 67
- Svjetski savez reformiranih crkava, 67
- Svjetski savez za promicanje međunarodnog prijateljstva putem crkava (*vidi i* Međunarodno kongregacijsko vijeće, Svjetski prezbiterijski savez), 67
- Svjetsko metodističko vijeće, 67
- Svjetsko vijeće crkava i Rimokatolička crkva, (*vidi i* Rimokatolička crkva), 100, 107
- Svjetsko vijeće kršćanskog obrazovanja, 100
- Symmachus, 130
- Šimun Mag, 131
- Šintoizam, 145
- Šizma (*vidi i* Nejedinstvo, kršćansko), 30, 31, 45
- Šizma nonjurora, 72, 310
- Šizme, 30, 45
- Švicarski trijumvirat, 60
- Tajništvo za kršćansko jedinstvo, 247
- Taleb, Ahmed, 125
- Tambaramski misionarski sastanak, 79
- Tanguchi Masaharu, 145
- Tatlow, Tissington, 13
- Tavard, George, 72
- Temple, William, 86
- Teodozije I., 74
- Teozofija, 141
- Teritorijalna podjela, kršćanska vijest se ne nalazi, 176
- Tertulijan, 44
- Thomsen, Harry, 144
- Tiranija, *vidi* Progonstvo 45
- Torontska izjava, 256
- Toynbee, Arnold Joseph, 35
- Traktarijanci, 72
- Transcedentnost, definicija, 310
- Tridentski koncil, 34, 54
- Turretini, Jean Alphonse 60
- Ubi arcano dei*, 244
- Učenici (crkva), 36
- Ujedinjena crkva Kanade, 172
- Ujedinjena crkva Zambije, 172
- Ujedinjena japanska crkva, *vidi* Kyodan 171
- Ujedinjena kongregacionalna kršćanska crkva, 183
- Ujedinjena metodistička crkva, 183
- UMC, *vidi* Ujedinjena metodistička crkva 183
- UMK, *vidi* Udruga mladih kršćana 183
- Una Sancta* (*vidi i* Svjetska religija), 262
- Unijatske crkve, 22
- Unitarijanci, 22
- Univerzalizam, definicija, 310
- Usporedni pristup misijama, (*vidi i* Paralelizam) 159, 160
- Utjelovljenje, nauk, 124

- Valdenzi, 33
Valencijanci, 29
Verduin, Leonard, 49
Vischer, Lucas, 155
Visser 't Hooft, W. A., 67
Vivekananda, Swami, 140
Vjerska sloboda, 48, 276
Vojska spasa, 36
- Webster, Douglas, 161
Werenfels, Samuel, 60
Wesley, John, 191
Westphal, Joachim, 34
White, Ellen G., 16, 220, 231, 303, 304
Whitson, R. E., 239
Willebrands, John, 247
William Oranški, 58
Williams, George H., 252
- Winckler, 176
Winter, Ralph, 179
Wirt, Elliott, 232
Wittenberška konferencija, 34
Wogaman, Philip, 173
Woods, F. T., 82
Wright, John, 274
Wycliffovi prevoditelji Biblije, 33, 178
- Zaehner, Robert, 252
Zagadenje, 202
Zelot, definicija, 310
Zinzendorf, Nikolaus von, 23, 60
Zlatousti, Ivan, 45
Znanost religije, 136, 137
Zwingli, Ulrich, 34
- Židovi (*vidi i* Judaizam) 139

KAZALO

<i>Zahvale</i>	7
<i>Predgovor</i>	9
1. Uvod	11
2. Ekumenska prošlost, sadašnjost i izgledi	19
3. Povijest podjele	27
4. Povijest petnaest stoljeća “jedinstva”	40
5. Crkva prerasta u crkve	53
6. Obradivanje ekumenskog tla	63
7. Dolazi ekumenska plima	77
8. Je li podjela grijeh?	110
9. Duhovno samorazoružanje	116
10. Grijeh sinkretizma	121
11. Kršćanstvo i rimska sinkretistička “kovnica”	129
12. Suvremeni sinkretistički pokreti	136
13. Širenje ekumenizma u svijetu koji se smanjuje	153
14. Ekumenizam i naviještanje Evanđelja	158
15. Je li ekumenizam pozitivna misionarska snaga? ..	175
16. Kršćansko suparništvo i prozelitizam	186

17. Boluje li ekumenizam od eshatološke sljepoće? ..	193
18. Posvjetovljenje ili spasenje?	198
19. Društvenopolitička odgovornost crkve i kršćanina	206
20. Je li Svjetsko vijeće crkava “vjerska stranka”?	218
21. Je li kršćanska država pravi odgovor?	224
22. Obraćanje — božanski poziv na plodan život	230
23. Revolucija, reakcija ili izbavljenje	237
24. Katolička ekumenska eskalacija	244
25. Sprema li se oluja u kojoj će jedinstvo ustati protiv slobode?	261
26. Naviještanje Evanđelja i prozelitizam — vjerska sloboda i ekumenski izazov	276
27. Quo vadis, ekumenizme?	289
28. Pitanja Kršćanske adventističke crkve o Svjetskom vijeću crkava	298
<i>Pojmovnik</i>	307
<i>Bibliografija</i>	311
<i>Kazalo imena i pojmova</i>	324